

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНЖЕНЕРНИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІМ. Ю.М. ПОТЕБНИ

Н.Г. Метеленко, В.В. Глущевський, А.О. Попова, І.В. Сіліна

ПОДАТКОВА СИСТЕМА

Навчальний посібник для добувачів ступеня вищої освіти
бакалавра спеціальності «Фінанси, банківська справа та
страхування» освітньо-професійної програми «Фінанси держави та
підприємницьких структур»

Метеленко Н.Г., Попова А.О., Сіліна І.В. Податкова система : навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування» освітньо-професійної програми «Фінанси держави та підприємницьких структур». Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2024. 146 с.

Навчальне видання включає план, теоретичний матеріал, питання для самоконтролю, практичні завдання за темами дисципліни та рекомендації до їх виконання, тестові завдання, основні терміни та поняття, список джерел.

Навчальний посібник сприятиме формуванню у здобувачів цілісної базової системи теоретичних знань щодо основ функціонування податкової системи та навичок з організації податкової роботи. Матеріал навчального посібника спрямований на формування у здобувачів здатності самостійно мислити та діяти в умовах стрімкості і масштабності змін в податковому законодавстві, а також умінь і навичок щодо прийняття ефективних податкових рішень.

Видання призначене для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування», які навчаються за освітньо-професійною програмою «Фінанси держави та підприємницьких структур».

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ 1. Становлення податкової системи. Теорія основ оподаткування. Загальні положення податкового законодавства	7
Тема 1. Економічна сутність податків і оподаткування. Податкова політика	7
Тема 2. Функції податків та принципи оподаткування	16
Тема 3. Загальні положення податкового законодавства України	21
Розділ 2. Пряме оподаткування: сутність, значення для бюджету, перспективи розвитку.	39
Тема 4. Податок на прибуток підприємств	39
Тема 5. Податок на доходи фізичних осіб	55
Розділ 3. Непряме оподаткування	75
Тема 6. Податок на додану вартість	75
Тема 7. Акцизний податок	89
Розділ 4. Податкові платежі за забруднення, ресурсні податки та інші платежі	105
Тема 8. Екологічний податок	105
Тема 9. Рентна плата	110
Тема 10. Місцеві податки і збори	115
Термінологічний словник	136
Використана література	145
Рекомендована література	145

ВСТУП

Податки є однією із складних та надзвичайно впливових на всі економічні явища та процеси фінансових категорій. З одного боку, податки – це фінансове підґрунтя існування держави, один із базових критеріїв оцінки її можливостей у світовому економічному просторі щодо розвитку науки, освіти, культури, гарантування економічної безпеки, зростання суспільного добробуту народу. З іншого боку, податки – це знаряддя перерозподілу доходів юридичних і фізичних осіб у державі, а їх акумулювання й використання зачіпає інтереси як кожного окремого платника податків (підприємства чи громадянина), так і цілих верств населення і соціальних груп в суспільстві. На сьогодні податки – це один із *ефективних інструментів впливу на суспільне виробництво, його динаміку і структуру, на розвиток науки і техніки, масштаби соціальних гарантій в країні.*

Вивчення теоретичних засад та опанування прикладного інструментарію щодо податкової системи і податкової політики відіграє важливу роль у підготовці висококваліфікованих фахівців економічного профілю. Окремо слід зазначити, що система знань про порядок справляння податкових платежів, механізми оподаткування, елементи податків (зборів) є обов'язковою складовою економічної культури громадянина як особистості.

Метою дисципліни є оволодіння теоретичним знаннями з питань організації і функціонування податкової системи в межах реалізації податкової політики держави та набуття практичних навичок і вмінь щодо справляння податків і зборів, а також інструментарієм аналізу наслідків прийнятих податкових рішень та моделювання ефективної та соціально відповідальної податкової поведінки платників.

Основними завданнями дисципліни «**Податкова система**» є:

- засвоєння теоретичних та організаційних основ побудови податкової системи та реалізації податкової політики в Україні;
- вивчення відповідної податкової термінології;
- опанування методикою розрахунків податків і зборів;
- набуття впевнених навичок щодо справляння загальнодержавних і місцевих податків і зборів;
- формування умінь щодо застосування прикладного інструментарію з проведення податкових розрахунків;
- отримання практичних навичок щодо можливостей отримання інформації і відповідей з офіційною точкою зору контролюючих органів на проблемні питання податкової спрямованості і одночасно умінь розв'язувати завдання, що потребують оригінального та інноваційного мислення;
- засвоєння вмінь щодо користування законодавчими і нормативно-правовими актами, статистичною інформацією та науковими джерелами з податкової проблематики;
- ознайомлення із основними напрямками діяльності контролюючих органів та перспективами розвитку вітчизняної податкової системи в

умовах євроінтеграції країни.

В результаті вивчення дисципліни «Податкова система» здобувачі повинні *знати*:

- значення оподаткування у формуванні доходів бюджетів різних рівнів;
- відповідну податкову термінологію;
- сутність і принципи оподаткування;
- загальні засади встановлення податків і зборів, порядок їх справляння;
- класифікацію податків;
- значення та структуру податкової системи;
- сутність елементів оподаткування та їх класифікації: суб'єкти і об'єкти оподаткування, розміри ставок, принципи пільгового оподаткування, порядок узгодження податкових (грошових) зобов'язань; терміни сплати за податками і зборами, що сплачуються юридичними та фізичними особами;
- теорію і практику прийняття податкових рішень платниками податків;
- законодавчі та нормативно-правові підстави організації податкової роботи; її сутність та елементи.

Отримані знання за результатами вивчення дисципліни «Податкова система» необхідні для того, щоб здобувачі ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування» *вміли*:

- аналізувати стан податкової системи країни;
- визначати платників податків, базу оподаткування за окремим податком (збором); розраховувати належну до сплати в бюджет суму податкового зобов'язання з окремого податку (збору);
- приймати оптимальні і ефективні податкові рішення;
- передбачати наслідки та подальші напрями формування і реалізації податкової політики.

Навчальний посібник покликаний допомогти здобувачам опанувати теоретичні знання та набути навичок із дисципліни «Податкова система».

Навчальне видання складається з теоретичного програмного матеріалу, питань для самоконтролю, практичних завдань для самостійної роботи з рекомендаціями до виконання, тестів до кожного розділу, глосарію, переліку використаної та рекомендованої літератури.

Посібник може бути використаний в процесі аудиторної та самостійної роботи. Оскільки дисципліна носить прикладний характер, оволодіння її основами означає передусім уміння застосовувати відповідну норму податкового законодавства на практиці, здійснювати аудит та податкову діагностику рішень платників податків на підставі системного підходу. Саме тому в навчальному посібнику, окрім теоретичного матеріалу, наведені практичні завдання, вирішення яких за допомогою методичних рекомендацій дозволить здобувачам вищої освіти оволодіти навичками знаходити та реалізовувати оптимальні податкові рішення.

Основний акцент у навчальному посібнику було зроблено на правила і порядок справляння бюджетоформуючих податків, а саме: податку на прибуток

підприємств, податку на доходи фізичних осіб, податку на додану вартість, акцизного податку.

Водночас, при вивченні дисципліни «Податкова система» слід мати на увазі її особливість, яка обумовлена стрімкістю і масштабністю процесів внесення змін до норм діючого в країні податкового законодавства.

Відтак, задля забезпечення і підтримки актуальності отриманих здобувачами податкових знань і навичок є необхідним здійснення моніторингу результатів державного законотворчого процесу. Тому при вирішенні прикладних завдань (на певну дату) рекомендовано звертатися безпосередньо до положень Податкового кодексу України, відповідних нормативно-правових актів задля упевненості, що застосовувана норма (її редакція) не зазнала змін та відповідає змісту (редакції) викладених матеріалів у Навчальному посібнику (на дату його видання). Такий творчий підхід здобувачів забезпечить актуальність і безпомилковість рішення завдань, наведених в посібнику. З метою спрощення пошуку відповідних законодавчих положень, в тексті кожної теми зроблені інформаційні посилання на конкретні норми законодавчих чи нормативно-правових актів. З метою ознайомлення з відповідями, в яких викладена офіційна точка зору контролюючих органів на питання щодо застосування норм податкового законодавства, пропонується також використання матеріалів Бази знань Загальнодоступного інформаційно-довідкового ресурсу Державної податкової служби України, розміщеної на офіційному сайті служби за посиланням: <https://zir.tax.gov.ua>.

РОЗДІЛ 1. СТАНОВЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ. ТЕОРІЯ ОСНОВ ОПОДАКУВАННЯ. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

ТЕМА 1. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ПОДАТКІВ І ОПОДАТКУВАННЯ. ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА

ПЛАН

1. Економічний зміст податків, їх філософське значення.
2. Економічна сутність системи оподаткування.
3. Роль податків і зборів у формуванні доходів Державного бюджету.
4. Сутність податкової політики та податкового механізму.

Основні терміни і поняття

Податки, філософський і економічний зміст, податкова система, податкова база.

1. Економічний зміст податків, їх філософське значення.

Податок є одним з найстародавніших фінансових інструментів світу. Ще за існування первіснообщинної системи господарювання її члени віддавали частину виробленого продукту, врожаю своєму вождю за виконання ним обов'язків, пов'язаних з керівництвом, підтриманням дружніх стосунків із сусідами та всередині общини, вирішенням проблем захисту общини від ворогів тощо.

Податки мають філософський зміст, оскільки є частиною існування людини. Ще перші філософи Древньої Греції та Риму характеризували податки як суспільно необхідне та корисне явище. Форми податків протягом існування людства змінювались, але їх сутність залишалась постійною. Спочатку податок мав вигляд частини або шматка загальної здобичі члена общини, потім частини військової здобичі, використання праці та інтелекту рабів, жертвування, відпрацювання якогось часу на користь землевласника, і, в кінці кінців, набрав вигляду грошових платежів, які мають місце за сучасних умов розвитку суспільства. Але, незважаючи на різні форми податків, **економічний зміст** залишався єдиним – *суспільне оподаткування частини особистого доходу платника на користь керівництва суспільством (чи то окремих вождів, чи апарат керівництва держави).*

З філософської точки зору податок є життєвою необхідністю об'єднання частини майна, доходів, прибутків громадян країни для існування суспільства в цілому, виконання громадських робіт окремими працівниками, здійснення охорони держави, соціальної підтримки незахищених верств населення, протистояння зовнішнім ворогам та стихійним лихам тощо. Крім того, податок за своєю сутністю є необхідним елементом розширеного відтворення та важливим чинником зростання суспільної продуктивності праці, економічного

потенціалу держави. Але фінансове значення податку має й конкретний вигляд у формі речових і вартісних відрахувань. Перехід від філософських значень до економічних здійснюється завдяки системі оподаткування.

2. Економічна сутність податкової системи.

Податкова система є неодмінним атрибутом держави. До теперішнього часу людство не придумало інших мотивацій, які б сприяли сплаті податків, крім застосування заходів державного впливу і регулювання на платників податків. Пошуки в цьому напрямку зводилися до визначення найбільш оптимального визначення розмірів податків, їх кількості в залежності від етапу розвитку держави, а також до застосування різних систем пільгового стимулювання і розвитку окремих видів виробництв, благоустрою, соціальних програм тощо.

Тим не менш, винайти єдину формулу побудови податкової системи, яка б підходила всім без винятку країнам, не є можливим. Кожна держава шукає свій шлях побудови ефективної податкової системи, що обумовлений історичними, територіальними, економічними, національними та іншими особливостями. Просте копіювання чужої, навіть найдосконалішої податкової системи не принесе очікуваних позитивних результатів. Разом з тим, податковий досвід інших країн має бути врахований при побудові власної податкової системи.

Якщо податкову систему розглядати як сукупність суспільних інститутів, то аналіз такого з них, як «платник податків», потребує особливої уваги.

Загальновідомо, що бажання ухилитися від сплати податків існує ще з часів, коли вони з'явилися, але в розвинутих країнах масштаби ухилення від оподаткування є значно меншими, ніж в країнах, що розвиваються. Це обумовлено декількома причинами, і в першу чергу це – налагоджені і технічно забезпечені механізми адміністрування податків, стабільне і практично досконале податкове законодавство. Але визначальним тут є сформоване впродовж багатьох років почуття відповідальності та неминучості покарання за несплату податків. Саме відсутність стійкої «звички» щодо повної і своєчасної сплати податків є однією із причин недостатньої ефективності податкової системи України. А якщо додати стрімкість змін у вітчизняному податковому законодавстві, обтяжливість адміністрування податків та недоліки в роботі контролюючих органів, то стає зрозумілим, що налагодження всіх без винятку складових (підсистем) податкової системи є вимогою часу.

Податкова система – це сукупність податків, зборів і платежів, а також принципів, методів і засобів справляння та контролю за їх надходженням до централізованих фондів (рис. 1.2.1).

Рис. 1.2.1 Структурно-функціональна схема податкової системи України

Податкова система характеризується:

- порядком встановлення і введенням в дію податків і зборів;
- класифікацією податків;
- правами та обов'язками платників податків;
- порядком розподілу податків між бюджетами різних рівнів;
- відповідальністю учасників податкових відносин.

Побудова податкової системи повинна відповідати таким **вимогам**:

- 1) **системність** – полягає в тому, що податки повинні бути взаємопов'язані між собою й органічно доповнювати один одного;
- 2) **встановлення визначальної бази податкової системи** – визначальною базою побудови податкової системи є обсяг коштів, якого потребує держава для виконання покладених на неї функцій;
- 3) **формування правової основи** – правову основу системи становлять відносини власності, адже форма власності відбивається на формуванні доходів відповідних юридичних і фізичних осіб, а особливості формування доходів повинні враховуватись при встановленні об'єкта оподаткування;
- 4) **формування вихідних принципів**.

Визначальним документом, що регулює відносини, які виникають в сфері оподаткування, є **Податковий кодекс України** (далі – ПКУ, Кодекс), який набрав чинності (за виключенням окремих норм) 01.01.2011 року. Необхідно зазначити, що саме 2011 рік став роком кардинальної зміни системи

оподаткування в Україні через прийняття Податкового кодексу України. Кодексом передбачене наступне визначення поняття «**податкова система**»:

*сукупність загальнодержавних та місцевих податків та зборів, що справляються в установленому цим Кодексом порядку, становить **податкову систему** України (п. 6.3 ст. 6 ПКУ).*

Незважаючи на різноманітність податкових систем різних країн світу, існують принципи, які забезпечують загальнонаукові основи побудови податкової системи. Єдиними для всіх країн з різними формами устрою є **принципи**:

- вигоди та адміністративної зручності;
- платоспроможності;
- визначальної бази.

Принцип вигоди та адміністративної зручності полягає в тому, що втрати внаслідок сплати податків мають бути сумірними з тими вигодами, які платники отримують за рахунок фінансованих та податкових надходжень потреб і суспільних благ.

Суть адміністративної зручності полягає в тому, що податкова система повинна бути максимально зручною для платників податків і держави з точки зору організації податкової роботи.

З принципу вигоди випливає, що державна діяльність у формі забезпечення державою суспільних благ має певну ціну, яка набуває форми податків. Ці податкові ціни отримали назву ціни по Ліндалю (Ерік Ліндаль (21.11.1891–01.01.1960 рр.) – шведський економіст, представник Стокгольмської школи в економічній науці. Основні твори: «Методи монетарної політики», «Дослідження в області теорії грошей і капіталу», а також роботи, присвячені проблемам економічного зростання, кредитно-грошової та податкової політики, методики розрахунку національного доходу).

Рівновага при обміні «податки – блага» виникає у разі, якщо податкові витрати на одиницю фінансованих державою суспільних благ здійснюються з граничною корисністю для кожного платника податку. Оптимальною є система, яка забезпечує не менше 80% граничної корисності.

Платоспроможність виступає також одним із принципів системи оподаткування. Завдяки платоспроможності декларується основна вимога оподаткування – податкове навантаження (тобто визначена величина податкових зобов'язань), яке чітко визначається відповідно до платоспроможності платника податку (розміру доходів, обсягів споживання, майнового стану). З цим принципом пов'язані горизонтальні та вертикальні рівності в оподаткуванні.

Горизонтальна рівність передбачає, що платники податків з однаковою платоспроможністю та доходною податковою базою чи майном сплачують однакові суми податку протягом певного періоду.

Вертикальна рівність досягається у разі, якщо платники податків з різною платоспроможністю сплачують різні за обсягом суми податку, що диференціюються відповідно до певних етичних принципів соціальної справедливості. Вертикальна рівність можлива за умови використання

прогресивних ставок оподаткування.

Принцип визначальної бази означає, що податкова система в країні повинна формуватись не хаотично, а згідно з певною соціально-економічною доктриною. Кількісним виміром податкової системи країни є прогнозна величина видатків бюджету, яка досягається шляхом бюджетного планування, і, зокрема, плануванням податкових надходжень.

Слід зазначити, що зростання податків приводить до спаду обсягу податкових надходжень до державної казни. Для аналізу оптимальної норми оподаткування вченими часто використовується теорія відомого американського економіста Лаффера (Артур Лаффер, народився 14.08.1940 р., американський економіст, один із основоположників «теорії пропозицій» в економіці. Відомий завдяки теорії, що носить назву «крива Лаффера», яка свідчить, що за певних умов зменшення податкових ставок відбувається зростання податкових надходжень. Основні його роботи – «Феномен всесвітньої інфляції (1975 р.), спільно з Д. Мейсельманом та «Економічна теорія ухилення від податків» (1979 р.) – разом із Дж. Сеймуром). За допомогою кривої Лаффера, що є основою цієї теорії, доведено: якщо розмір податкових ставок сягає певного критичного рівня, то подальше підвищення норми оподаткування спричиняє не зростання, а навпаки – спад податкових надходжень.

Сутність теорії А. Лаффера полягає в тому, що з метою збільшення попиту споживачів потрібно зменшувати податковий тягар, у першу чергу на громадян країни.

На підставі своїх досліджень вчений зробив висновок, що оптимальний розмір оподаткування визначається на рівні 30–35%. При перевищенні загальних ставок оподаткування більш, ніж на 35 %, надходження до бюджету у вигляді податкових платежів зменшується (рис. 1.1). Платник податку за таких мов бажає будь-якими засобами зменшити податкову базу і ухилитися від сплати податків. Цей розмір ставки є найбільш оптимальним і сприятливим для США. В інших державах він відрізняється в більший або менший бік залежно від розвитку економічної системи. Наприклад, цей відсоток значно більший в Швеції, Німеччині, Україні; дещо нижчий він у Швейцарії, Австрії.

Тобто Крива Лаффера ілюструє теоретичний взаємозв'язок між ставками оподаткування і доходами бюджету та демонструє потенційні результати посилення/послаблення податкового навантаження на рівні державного управління податковими надходженнями».

Методологія оподаткування є поєднанням податкової теорії, утворення податкової системи, різних форм податків, методів їх справляння, контролю за їх використанням тощо. В основі оподаткування закладена методологія, тобто теоретичне, науково-практичне та правове обґрунтування суті, поняття податку з одночасним дослідженням податку як економічної категорії та конкретної форми взаємовідносин між суб'єктом та об'єктом оподаткування.

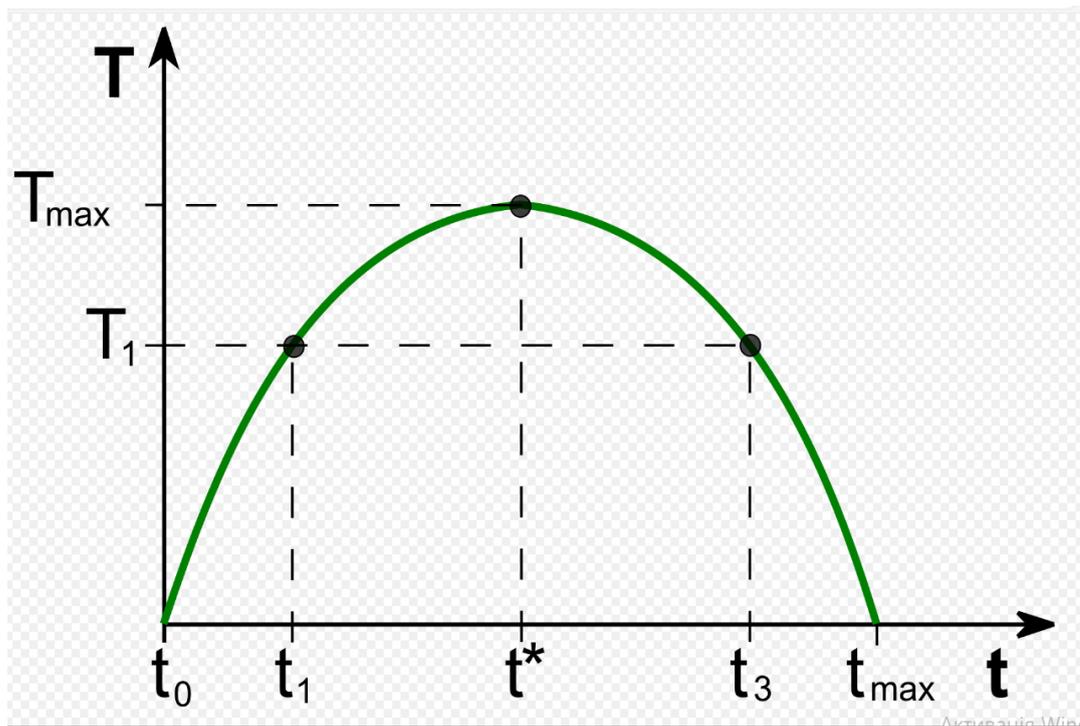

Рис. 1.2.2 Крива Лаффера

Збільшення податкової ставки спочатку призводить до збільшення бюджетних доходів від податків, але після певного рівня призводить до падіння. $T \rightarrow$ дохід державного бюджету; $t \rightarrow$ податкова ставка; $t^* \rightarrow$ податкова ставка, яка максимізує дохід для бюджету; ставки t_1 і t_3 дають однакові бюджетні надходження.

Дія загальних економічних законів суспільства, а також законодавча база, яка діє в державі, є базою методології оподаткування. Головною метою оподаткування є розробка економічного змісту, складу, форм, а також відповідного механізму обчислення та сплати податків, встановлення відповідних прав і обов'язків платників, відповідальності за порушення цих обов'язків.

Як економічна категорія податок повинен відповідати системі розширеного відтворення, яка існує в конкретній державі, тій фазі економічного розвитку, яка характерна для конкретного часу. Особливо це стосується процесів розподілу та перерозподілу утвореної в державі власності – валового та національного продукту.

Податки як економічна категорія має різні форми. В конкретній формі податок виступає як примусове вилучення частини доходу суб'єкта до державної казни на підставі чинної законодавчої бази. Тому в сутності податку знаходять відображення всі позитивні та негативні риси конкретної економічної політики держави, системи державного будівництва та керівництва. Від цих чинників залежить розвиток держави. При цьому велике значення мають взаємовідносини між державою та платниками податків, тією податковою базою, яка існує, а також ступеня відповідальності платників податків за дотримання норм

податкового законодавства.

3. Роль податків і зборів у формуванні доходів Державного бюджету.

Податки – це **фінансова основа** функціонування держави. Їх частка в дохідній частині бюджету країни (Національному доходу) свідчить про ступінь втручання держави в економіку» (в Україні – досить значна).

Податки, пройшовши через ланцюг фінансової системи, повертаються в обіг у вигляді державних витрат. З одного боку, податки зменшують споживання і інвестиції, з іншого – впливають на темпи зростання економіки, її структурну перебудову.

Кожна держава для виконання відповідних функцій повинна мати відповідні кошти, що акумулюються в Державному бюджеті, розмір якого визначається щорічно Законом України «Про Державний бюджет України» на поточний рік.

Державний бюджет має дві складові – доходи і витрати. Доходи бюджету – це, в т. ч., ті кошти, які юридичні особи (підприємства, установи, організації) і фізичні особи (громадяни) перераховують до бюджету у вигляді, податків, зборів, інших обов'язкових платежів, плати за надання державних послуг тощо. В Україні, про що йшлося вище, основним джерелом формування дохідної частини бюджету є податки. Так, починаючи з 2000 року по 2021 рік податкові надходження в структурі доходів бюджету займають значну частку – коливаються в межах від 70% до понад 80%, відповідно неподаткові надходження займають близько 20–30%. За цей період уряд постійно шукав шляхи вдосконалення податкової політики. Розпочавши з високого рівня податкових ставок і надвисокого податкового тягаря, держава перейшла до зменшення податків та оптимізації пільг, проте питання податкової реформи перманентно не втрачає своєї актуальності. Щодо інших видів доходів (крім податкових і неподаткових надходжень), то їх питома вага займає менше одного відсотка. Бюджетоформуючими податками в Україні є податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб, податок на додану вартість, акцизний податок.

В той же час, в економічно розвинених країнах питома вага податкових надходжень в загальній сумі доходів бюджету є значно нижчою. При цьому, в структурі податкових надходжень переважають такі податки, як податок з доходів громадян та податок на майно.

Таким чином, в Україні констатуємо значний рівень залежності функціонування фінансово-економічної системи України та виконання бюджетів від якості збирання та адміністрування податків, зборів, обов'язкових платежів.

Необхідно зазначити, що в найближчій перспективі вітчизняну податкову систему очікують процеси адаптації до стандартів ЄС (передбачені Національною стратегією доходів до 2030 року, затвердженою Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.12.2023 № 1218-р), зважаючи на обраний Україною шлях євроінтеграції.

4. Сутність податкової політики та податкового механізму.

Податкова політика держави є складовою частиною економічної політики, яка базується на сукупності правових актів, що встановлюють види податків, зборів та обов'язкових платежів, а також порядок їх стягнення та регулювання. Держава проводить податкову політику, виходячи із завдань соціально-економічного розвитку.

Податкова політика – це діяльність держави у сфері встановлення і стягнення податків, зборів та обов'язкових платежів.

Податкова політика визначає суть, структуру та роль системи оподаткування. Важливою умовою проведення ефективної податкової політики є її стабільність і передбачуваність, завдяки чому у платників податків виникає можливість планувати господарську діяльність та правильно оцінювати ефективність прийнятих рішень.

Податковий механізм використовується державою як інструментарій податкової політики для економічного впливу на суспільне виробництво, його структуру та динаміку, на стан науково-технічного прогресу. Отже, податкова політика держави визначає цільову спрямованість податкового механізму.

Податкова політика повинна спрямовуватися на розв'язання двох взаємопов'язаних завдань:

1. забезпечення збалансованості бюджету;
2. зупинення інфляції, пожвавлення господарської активності і підтримки виробництва.

Податковий механізм, що склався в Україні, має в своїй основі модель оподаткування, яка здебільшого застосовується у розвинутих країнах, але і до теперішнього часу не є достатньо ефективною, тому перебуває в стані постійного реформування і удосконалення.

Основними критеріями оцінки якості податкового механізму виступають **принципи формування податкової політики.**

1. Принципи бюджетного забезпечення:

- принцип достатності – обумовлює забезпечення достатніх доходів усіх бюджетів (державного та місцевого) для фінансування їх видатків;
- принцип множини податків – зумовлює сукупність диференційованих податків та об'єктів їх оподаткування, реалізує ефект взаємодоповнюваності податків;
- принцип єдиного податку – обумовлює об'єднання в один податок платежів з одного об'єкта оподаткування та створення єдиного ідеального податку.

2. Принципи етико-правового спрямування:

- принцип податкоспроможності – означає, що податкове навантаження має бути поставлене у залежність безпосередньо від конкретного доходу та рівня добробуту;
- принцип рівнонапруженості – передбачає, що зобов'язання перед бюджетом щодо сплати податків встановлюється для всіх платників відповідно до їх можливостей і результатів діяльності шляхом єдиних або

диференційованих ставок».

3. «Принципи загальноекономічного спрямування:

- принцип системності та внутрішньої цілісності оподаткування – відображається у взаємопов'язаності, узгодженості змін основних податкових показників при зміні ключових параметрів (ВВП та його структури), спрацьовує на єдність економічного простору країни»;

- принцип стабільності в оподаткуванні – означає, що податкова система має залишатись сталою протягом кількох років, що забезпечить інтереси не тільки платників податків, але й держави; зміна механізму має відбуватись еволюційним шляхом;

- принцип гнучкості (еластичності) оподаткування – означає, що податковий механізм може оперативно змінюватись у бік зменшення або зменшення податкового навантаження згідно з об'єктивними потребами і можливостями держави;

- принцип ефективності оподаткування – означає наявність інструментів у податковому механізмі, що стимулюють економічне зростання, господарську діяльність підприємств і підприємців.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняттю «податкова система».
2. Поясніть відмінність між поняттями «податкова система» і «система оподаткування».
3. Надайте визначення загальнонауковим принципам устрою податкової системи, що є притаманними для будь-якої країни, та охарактеризуйте кожний з них.
4. Назвіть складові податкової системи.
5. В чому полягає сутність теорії Лаффера?
6. Яким чином визначається дохідна частина Державного бюджету і яким документом закріплюється її розмір на законодавчому рівні?
7. Розкрийте сутність податкової політики і податкового механізму.
8. На виконання яких завдань спрямовується податкова політика?
9. Охарактеризуйте принципи формування податкової політики.

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1

Використовуючи офіційні статистичні дані*, провести аналіз динаміки та структури податкових надходжень до Зведеного бюджету України за 201X, 201Y, 201Z рр. Результати розрахунків звести до таблиці (1.1), зробити відповідні висновки.

*В якості джерел статистичної інформації можна використовувати відкриті дані, що надаються:

Державною службою статистики України; Міністерством фінансів

України; Державною податковою службою України та іншими органами виконавчої влади.

Таблиця 1.1

**Динаміка податкових надходжень в доходах
Зведеного бюджету України та ВВП**

Показник	202X рік	202Y рік	Абсолют. відхилення (від попередн. року (+/-))	Темп приросту, %	202Z рік	Абсолют. відхилення (від опередн. року (+/-))	Темп приросту, %
ВВП, млрд грн.							
Доходи Зведеного бюджету України, млрд грн.							
в т. ч. податкові надходження, млрд грн.							
Питома вага податкових надходжень у ВВП, %				X			X
Питома вага податкових надходжень у доходах Зведеного бюджету, %				X			X

Висновки за таблицею 1.1:

Необхідно також вказати джерела використаної статистичної інформації.

ТЕМА 2. ФУНКЦІЇ ПОДАТКІВ ТА ПРИНЦИПИ ОПОДАТКУВАННЯ

ПЛАН

1. Фіскальна функція податків.
2. Регулююча функція податків.
3. Соціальна функція податків.
4. Принципи оподаткування; принципи податкового законодавства.

Основні терміни і поняття

Функції податків, фіскальна функція, регулююча функція, соціальна функція, принцип оподаткування.

1. Фіскальна функція податків.

Податки є частиною загальної фінансової системи як держави, так і окремих її суб'єктів. За допомогою податків держава вилучає частину доходів юридичних та фізичних осіб з метою формування свого бюджету для покриття витрат, які пов'язані з виконанням функцій. Але податки – це не стійка категорія. Вони постійно змінюються, не є постійною і сфера їх дії.

Сутність податків як економічної категорії проявляється через функції, які вони виконують. В теоретичному аспекті виокремлюють три головні функції податків:

1. *фіскальна* – (контрольна, розподільна);
2. *регулююча* – (стимулююча, стримуюча);
3. *соціальна*.

Фіскальна функція є однією з головних функцій податків. Її сутність полягає в забезпеченні фінансування та надходження грошових коштів до бюджетів всіх рівнів. Ця функція послідовно реалізується в будь-якому суспільстві. За її допомогою відбувається вилучення частини доходів підприємств і громадян для утримання державного апарату, оборони країни та фінансування невиробничої сфери, яка не має власних джерел доходів (заклади культури – бібліотеки, архіви тощо), або джерела недостатні для забезпечення належного рівня розвитку – фундаментальна наука, театри і музеї, навчальні заклади.

Фіскальна функція забезпечує:

- досягнення максимально можливого балансу між доходами та видатками бюджету держави;
- рівномірний розподіл сум податкових надходжень між сферами бюджетної системи;
- стабілізацію регіонального рівня соціального забезпечення громадян та забезпечення соціальних гарантій;
- досягнення високого рівня соціальної інфраструктури в державі та рівня соціальних гарантій в окремому регіоні;
- забезпечення потреб освіти, охорони здоров'я, оборони та управління.

Фіскальна функція поділяється на дві підфункції: **контрольну та розподільну**.

Контрольна функція полягає в організації налагодження, фіксації та обліку кількості податків, оцінці ефективності кожного каналу надходження податків. За допомогою цієї функції здійснюється контроль за отриманням податків, застосування різних штрафних санкцій до порушників. Крім того, через контрольну функцію здійснюється внесення постійних змін у систему оподаткування з метою підвищення її ефективності. Ефективність цієї функції значною мірою залежить від існуючої в державі податкової дисципліни, сумлінності платників податків та їх відношення до держави. Головна мета контрольної функції полягає в контролі за своєчасною сплатою платниками податків.

Роль **розподільної** функції полягає, в першу чергу, в справлянні податків,

повнотою наповненням бюджетів всіх рівнів з метою його подальшого розподілу. Ця функція реалізується через справляння державою *постійних, стабільних та рівномірних* податків.

Суть *постійності* розподільної функції полягає в тому, що податки повинні надходити до бюджету не у вигляді разових платежів, а протягом всього бюджетного періоду, в чітко встановлені строки відповідно до чинного законодавства.

Суть *стабільності* розподільної функції податків означає, що їх надходження повинно визначатись високим рівнем гарантії, передбачених чинним законодавством і в повному обсязі.

Рівномірність розподільної функції свідчить про те, що податки повинні розподілятися за територіями таким чином, щоб забезпечити достатні доходи всім ланкам бюджетної системи – як на державному, так і на місцевому рівнях.

2. Регулююча функція податків.

Важливою є **регулююча функція** податків. Її сутність полягає в перерозподілі вартості валового національного продукту між державою та платниками податків — юридичними та фізичними особами. Податки, через цю функцію, забезпечують механізм, балансу особистих та загальнодержавних інтересів. Метою цієї функції є забезпечення безперервності інвестиційних процесів, зростання фінансових результатів бізнесу, сприяння зростання грошових коштів.

Регулююча функція податків реалізується за допомогою таких інструментів:

- визначення системи оподаткування, яка діє в державі, її удосконалення, заміну існуючих податків іншими, удосконалення чинних податків, методики їх розрахунку та сплати;

- визначення об'єктів оподаткування та джерел сплати податків;

- надання податкових пільг. В цілому ефективність застосування податків залежить від їх прогресивності, можливості отримання будь-яких пільг та загального зменшення сплати податкового платежу в межах чинного законодавства;

- визначення податкових ставок. Держава встановлює ставки оподаткування з податків і здійснює їх диференціацію відповідно до діючої системи та особливостей розвитку економіки;

- встановлення термінів сплати податків;

- встановлення штрафних санкцій за порушення податкового законодавства.

У межах виконання регулюючої функції виокремлюють два її напрями: **стимулюючий та стримуючий**.

Сутність **стимулюючого напрямку** полягає в наданні пільг з податків або звільнення від їх сплати. Податкова пільга є частиною загальної системи оподаткування. Вона спрямована на зацікавленість виробника у виробництві товарів, робіт послуг. З іншого боку, податкова пільга — це можливість

зменшення сплати розміру податку його платником на законній підставі. За допомогою податків, пільг та санкцій держава стимулює технічний прогрес, зростання чисельності робочих місць, капітальні вкладення в розширення виробництва та інше. Стимулювання технічного прогресу за допомогою податків проявляється, насамперед у тім, що сума прибутку, направлена на технічне переобладнання, реконструкцію, розширення виробництва товарів широкого вжитку, обладнання для виробництва продуктів харчування та ряду інших звільняється від оподаткування.

Стримуючий напрям податків застосовується державою під час захисту власного виробника. Для цього встановлюються підвищені митні тарифи, застосовуються додаткові податки, підвищуються вже діючі (наприклад, акцизний податок на горілчані та тютюнові вироби тощо). В цілому такі заходи підвищують ціни на вироби, що в свою чергу має обумовити зменшення попиту на них і вплинути на конкурентоспроможність виробництва.

3. Соціальна функція податків.

За сучасних умов розвитку економіки держави особливе значення відведене **соціальної** функції податків. Соціальна функція – функція податків, що полягає у підтриманні соціальної рівноваги у суспільстві шляхом зміни співвідношення між доходами різних соціальних груп для зменшення нерівностей між ними. Ця функція суттєво впливає на добробут громадян держави та справедливий розподіл коштів державного бюджету між усіма верствами населення. За допомогою податків в державному бюджету концентруються кошти, які потім спрямовуються на вирішення проблем підприємств економіки держави: як виробничих, так і соціальних, фінансування розвитку виробничої і соціальної інфраструктури. Реалізуючи соціальну функцію податків, держава спрямовує кошти на користь слабших і незахищених категорій громадян за рахунок перекладання податкового тягаря на більш забезпечені верстви населення. Побудована таким чином податкова система дає можливість надати ринковій економіці соціальну направленість, як це зроблено в провідних економічно розвинених країнах, де функціонують ринкові умови. Соціальна направленість досягається шляхом встановлення прогресивних ставок оподаткування, спрямування значних коштів на соціальні потреби населення, повного або часткового звільнення від оподаткування громадян, які потребують соціального захисту.

Вказане розмежування функцій податкової системи має умовний характер, оскільки вони переплетені та здійснюються одночасно.

4. Принципи оподаткування.

Класичні принципи побудови податкової системи були сформульовані основоположником сучасної теорії про податки, шотландським економістом і філософом А. Смітом (XVIII ст.). Вони викладені у чотирьох основних правилах:

- **справедливості**, яке стверджує загальність оподаткування і рівномірність

його розподілу відповідно до доходів;

- **визначеності**, коли час оплати податку, спосіб і сума платежу повинні бути з точністю і заздалегідь відомі платнику і не залежати від суб'єктивних факторів;

- **зручності**, тобто кожен податок повинен стягуватись у такий час і такий спосіб, які найбільш зручні для платника;

- **економії (раціональності)**, коли будь-який податок повинен стягуватись таким чином, щоб із доходів платника вилучалось якомога менше понад те, що надходить до державної скарбниці.

Основу побудови сучасних податкових систем, поряд із принципами А.Сміта, визначають також принципи, розроблені німецьким економістом А.Вагнером, який систематизував їх в чотири окремі групи:

1 група – фінансові принципи, серед яких достатність та еластичність (рухомість) обкладення;

2 група – народногосподарські принципи – належний вибір джерела обкладення, правильна комбінація різних податків у таку систему, яка б зважала на наслідки і умови їх перекладення;

3 група – етичні принципи, принципи справедливості – загальність оподаткування та рівномірність;

4 група – принципи податкового управління (сукупність адміністративно-технічних правил) – визначеність обкладення, зручність сплати податку та максимальне зменшення витрат на стягнення.

Сучасна податкова система України ґрунтується на принципах податкового законодавства, що визначені Податковим кодексом України (ст. 4 ПКУ):

1. **Загальність оподаткування** – кожна особа зобов'язана сплачувати встановлені законодавством податки та збори, платником яких вона є.

2. **Рівність усіх платників перед законом, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації** – забезпечення однакового підходу до всіх платників податків незалежно від соціальної, расової, національної, релігійної приналежності, форми власності юридичної особи, громадянства фізичної особи, місця походження капіталу.

3. **Невідворотність настання визначеної законом відповідальності** у разі порушення податкового законодавства.

4. **Презумпція правомірності** рішень платника податку в разі, якщо норма закону чи іншого нормативно-правового акту, виданого на підставі закону, або якщо норми різних законів чи різних нормативно-правових актів припускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків платників податків або контролюючих органів, внаслідок чого є можливість прийняти рішення на користь як платника податків, так і контролюючого органу.

5. **Фіскальна достатність** – встановлення податків та зборів з урахуванням необхідності досягнення збалансованості витрат бюджету з його надходженнями.

6. **Соціальна справедливість** – установа податків та зборів відповідно до платоспроможності платників податків.

7. **Економічність оподаткування** – установлення податків та зборів, обсяг надходжень від сплати яких до бюджету значно перевищує витрати на їх адміністрування.

8. **Нейтральність оподаткування** – установлення податків та зборів у спосіб, який не впливає на збільшення або зменшення конкурентоздатності платника податків.

9. **Стабільність** – зміни до будь-яких елементів податків та зборів не можуть вноситися пізніше як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, в якому будуть діяти нові правила та ставки. Податки та збори, їх ставки, а також податкові пільги не можуть змінюватися протягом бюджетного року.

10. **Рівномірність та зручність сплати** – установлення строків сплати податків та зборів, виходячи із необхідності забезпечення своєчасного надходження коштів до бюджетів для здійснення витрат бюджету та зручності їх сплати платниками.

11. **Єдиний підхід до встановлення податків та зборів** – визначення на законодавчому рівні усіх обов'язкових елементів податку.

Необхідно зазначити, що загальнодержавні, місцеві податки та збори, справляння яких не передбачено Кодексом, сплаті не підлягають. Податкові періоди та строки сплати податків та зборів встановлюються, виходячи з необхідності забезпечення своєчасного надходження коштів до бюджетів, з урахуванням зручності виконання платником податкового обов'язку та зменшення витрат на адміністрування податків та зборів.

Питання для самоконтролю

1. Наведіть головні функції та підфункції податків; надайте їм характеристику.
2. Назвіть принципи оподаткування, узагальнені А. Смітом.
3. Перелічіть принципи, на яких ґрунтується податкове законодавство України; охарактеризуйте їх.

ТЕМА 3. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

ПЛАН

1. Визначення основних податкових категорій, термінів і понять, елементи податку (збору).
2. Види і класифікації податків.
3. Організація податкової роботи і становлення контролюючих органів.

Основні терміни і поняття

Податок, збір, елементи податку (платник, об'єкт оподаткування, база оподаткування, ставка оподаткування), податкова пільга, контролюючий орган.

1. Визначення основних податкових категорій, термінів і понять. Види і класифікації податків, елементи податку.

Податкове законодавство України складається з Конституції України; цього Кодексу; Митного кодексу України та інших законів з питань митної справи у частині регулювання правовідносин, що виникають у зв'язку з оподаткуванням митом операцій з переміщення товарів через митний кордон України; чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України і якими регулюються питання оподаткування; нормативно-правових актів, прийнятих на підставі та на виконання Кодексу та законів з питань митної справи; рішень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування з питань місцевих податків та зборів, прийнятих за правилами, встановленими цим Кодексом (*ст. 3 ПКУ*).

Основні терміни і поняття, що застосовуються в податкових правовідносинах визначені Податковим кодексом України (Розділ I «Загальні положення»).

Визначення **податку та збору** наведене в ст. 6 Кодексу. **Податком є обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку відповідно до цього Кодексу. Збором (платою, внеском) є обов'язковий платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників зборів, з умовою отримання ними спеціальної вигоди, у тому числі внаслідок вчинення на користь таких осіб державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими уповноваженими органами та особами юридично значимих дій (*ст. 6 ПКУ*).**

В Україні встановлюються загальнодержавні та місцеві податки та збори. До загальнодержавних належать податки та збори, що встановлені Кодексом і є обов'язковими до сплати на усій території України, крім випадків, передбачених Кодексом. До місцевих належать податки та збори, що встановлені відповідно до переліку і в межах граничних розмірів ставок, визначених Кодексом, рішеннями сільських, селищних, міських рад та рад об'єднаних територіальних громад, що створені згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, у межах їх повноважень і є обов'язковими до сплати на території відповідних територіальних громад.

До загальнодержавних податків належать:

- податок на прибуток підприємств;
- податок на доходи фізичних осіб;
- податок на додану вартість;
- акцизний податок;

- екологічний податок;
- рентна плата;
- мито (*ст. 9 ПКУ*).

В свою чергу, рентна плата складається з рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин; рентної плати за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; рентної плати за користування радіочастотним ресурсом України; рентної плати за спеціальне використання води; рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів; рентної плати за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами аміаку територією України.

Зарахування загальнодержавних податків та зборів до державного і місцевих бюджетів здійснюється відповідно до Бюджетного кодексу України. Податки і збори та інші доходи державного бюджету визнаються зарахованими до державного бюджету з дня зарахування на єдиний казначейський рахунок.

З 01.01.2021 року ДПС України впроваджено функціонування єдиного рахунка для сплати грошових зобов'язань та/або податкового боргу з податків і зборів, передбачених Податковим кодексом України, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Єдиний рахунок - це рахунок, відкритий у центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, для центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, який може використовуватися платником податків для сплати грошових зобов'язань та/або податкового боргу з податків та зборів, передбачених цим Кодексом, єдиного внеску та інших платежів, контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи.

Єдиний рахунок не може використовуватися платником податків для сплати грошових зобов'язань та/або податкового боргу з податку на додану вартість, акцизного податку з реалізації пального та спирту етилового, а також для сплати частини чистого прибутку (доходу) до бюджету державними та комунальними унітарними підприємствами та їх об'єднаннями.

Єдиний рахунок – це один рахунок для сплати податків і зборів усіма платниками податків.

До місцевих податків належать:

- податок на майно;
- єдиний податок.

До складу податку на майно включаються: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; транспортний податок; плата за землю (справляється у вигляді земельного податку і орендної плати).

До місцевих зборів належать: збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір (*ст. 10 ПКУ*).

Місцеві ради обов'язково установлюють єдиний податок та податок на майно (в частині транспортного податку та плати за землю) і вирішують питання

щодо встановлення податку на майно (в частині податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки) та встановлення збору за місця для паркування транспортних засобів, туристичного збору.

☑ Під час встановлення податку (збору) обов'язково визначаються такі елементи (ст. 7 ПКУ) (рис. 3.1.1):

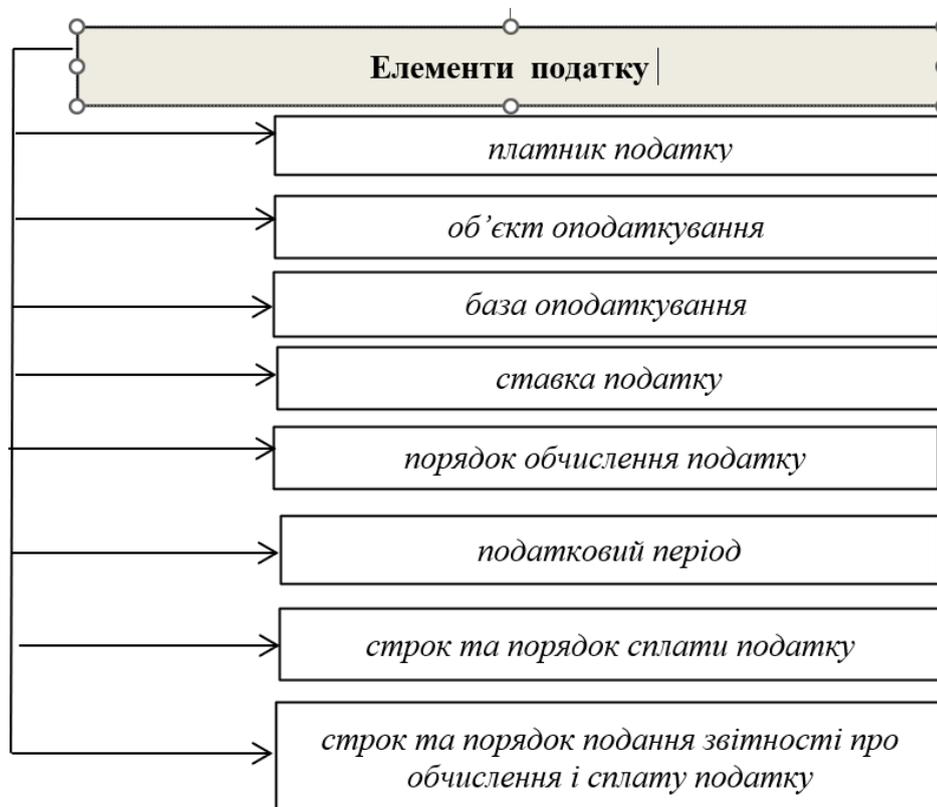

Рис. 3.1.1 Елементи податку (збору)

Також під час встановлення податку можуть передбачатися податкові пільги та порядок їх застосування.

Платниками податків визнаються фізичні особи (резиденти і нерезиденти України), юридичні особи (резиденти і нерезиденти України) та їх відокремлені підрозділи, які мають, одержують (передають) об'єкти оподаткування або провадять діяльність (операції), що є об'єктом оподаткування і на яких покладено обов'язок із сплати податків та зборів. Кожний з платників податків може бути платником податку за одним або кількома податками та зборами.

Об'єктом оподаткування можуть бути майно, товари, дохід (прибуток) або його частина, обороти з реалізації товарів (робіт, послуг), операції з постачання товарів (робіт, послуг) та інші об'єкти, визначені податковим законодавством, з наявністю яких податкове законодавство пов'язує виникнення у платника податкового обов'язку.

База оподаткування – це фізичний, вартісний чи інший характерний вираз об'єкта оподаткування, до якого застосовується податкова ставка і який використовується для визначення розміру податкового зобов'язання.

Одиницею виміру бази оподаткування визнається конкретна вартісна, фізична або інша характеристика бази оподаткування або її частини, щодо якої застосовується ставка податку.

Ставкою податку визнається розмір податкових нарахувань на (від) одиницю (одиниці) виміру бази оподаткування.

Гранична ставка податку – максимальний або мінімальний розмір ставки за певним податком.

Абсолютною (специфічною) є ставка податку, згідно з якою розмір податкових нарахувань встановлюється як фіксована величина стосовно кожної одиниці виміру бази оподаткування. **Відносною** (адвалорною) визнається ставка податку, згідно з якою розмір податкових нарахувань встановлюється у відсотковому або кратному відношенні до одиниці вартісного виміру бази оподаткування.

Обчислення суми податку здійснюється шляхом множення бази оподаткування на ставку податку із/без застосуванням відповідних коефіцієнтів.

Податкова пільга – передбачене податковим та митним законодавством звільнення платника податків від обов'язку щодо нарахування та сплати податку та збору, сплата ним податку та збору в меншому розмірі за наявності відповідних підстав.

Строком сплати податку та збору визнається період, що розпочинається з моменту виникнення податкового обов'язку платника податку із сплати конкретного виду податку і завершується останнім днем строку, протягом якого такий податок чи збір повинен бути сплачений у порядку, визначеному податковим законодавством. Податок чи збір, що не був сплачений у визначений строк, вважається не сплаченим своєчасно.

Податковим періодом визнається встановлений Кодексом період часу, з урахуванням якого відбувається обчислення та сплата окремих видів податків та зборів.

Податковим періодом може бути (ст. 34 ПКУ):

1. календарний рік;
2. календарне півріччя;
3. календарні три квартали;
4. календарний місяць;
5. календарний день.

Податкова декларація, розрахунок, звіт – документ, що подається платником податків (у тому числі відокремленим підрозділом) контролюючим органам у строки, встановлені законом, на підставі якого здійснюється нарахування та/або сплата грошового зобов'язання, у тому числі податкового зобов'язання або відображаються обсяги операції (операцій), доходів (прибутків), щодо яких податковим та митним законодавством передбачено звільнення платника податку від обов'язку нарахування і сплати податку і збору, чи документ, що свідчить про суми доходу, нарахованого (виплаченого) на користь платників податків - фізичних осіб, суми утриманого та/або сплаченого податку, а також суми нарахованого єдиного внеску.

2. Види і класифікації податків.

Історія людства виробила різні форми й методи оподаткування.

Кожний вид податків має свої специфічні риси та функціональне призначення і посідає окреме місце в податковій системі.

Класифікація податків проводиться за кількома ознаками:

- залежно від бюджетного устрою держави: 1) податки, що сплачуються до державного бюджету, 2) податки, що сплачуються до місцевих бюджетів, 3) змішані податки), 4) податки, що формують цільові фонди;
- за формою оподаткування: 1) прямі (сплачуються з доходів, прибутків), 2) непрямі (включаються до ціни товарів, послуг);
- залежно від рівня державних структур, що встановлюють податки: 1) загальнодержавні, 2) місцеві;
- за економічним змістом об'єкта оподаткування: 1) податки на доходи, 2) податки на споживання, 3) податки на майно;
- за способом стягнення: 1) розкладні, 2) складні;
- за суб'єктом оподаткування: 1) податки з юридичних осіб, 2) податки з фізичних осіб, 3) змішані.

3. Організація податкової роботи і становлення контролюючих органів.

Перший етап. Податкова служба України була утворена в 1990 році Постановою Ради Міністрів України «Про створення державної податкової служби в Українській РСР» у складі **Міністерства фінансів**. У той же рік Законом України «Про державну податкову службу в Україні» були визначені статус, функції та правові основи діяльності податкової служби. На підставі цих законодавчих актів на базі **відділів державних доходів фінансових органів**, підпорядкованих Міністерству фінансів були сформовані **державні податкові інспекції**.

Новостворена Державна податкова служба (ДПС) складалась з Головної податкової інспекції України та місцевих податкових інспекцій. У такому статусі податкова служба проіснувала до кінця 1996 року.

Другий етап. Новий етап становлення податкової служби розпочався у 1996 році з прийняттям Указу Президента «Про утворення Державної податкової адміністрації України та місцевих державних податкових адміністрацій». Відповідно до зазначеного Указу Державна податкова адміністрація (ДПА) стає **центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом**. Таким чином, була сформована трирівнева структура державної податкової служби: Державна податкова адміністрація України; Державні податкові адміністрації в АР Крим, областях, містах Києві та Севастополі; державні податкові інспекції в районах, містах, районах у містах.

Також у 1996 році у складі ДПА України було *утворено податкову поліцію* на основі підрозділів з боротьби із кримінальним приховуванням прибутків від оподаткування Міністерства внутрішніх справ України та

працівників підрозділів податкових розслідувань. З початку 1998 року цей підрозділ перейменували у *податкову міліцію*.

Третій етап. З метою трансформування Державної податкової служби в орган виконавчої влади європейського типу, ДПА спільно зі Світовим банком було прийняте рішення про впровадження довгострокової Програми модернізації Державної податкової служби. Для забезпечення ефективного управління процесами реалізації Програми у 2000 році Постановою Кабінету Міністрів у складі ДПА утворено самостійний функціональний підрозділ з правами юридичної особи – Департамент розвитку та модернізації державної податкової служби. Відповідно до Угоди між Україною й Міжнародним банком реконструкції та розвитку з 2003 року розпочався проєкт «Модернізація державної податкової служби України – 1». У рамках спрямування діяльності ДПС на формування партнерських взаємовідносин з платниками податків у 2002 році при ДПА створено Громадську колегію як самостійний дорадчий орган податкової служби. До складу Громадської колегії входять народні депутати, представники громадських та неурядових організацій.

З 2007 року для покращання обслуговування платників податків та прискорення процесу використання сучасних інформаційних технологій у складі ДПА України утворено Інформаційно-довідковий департамент Державної податкової служби. Департамент став куратором формування Єдиної бази податкових знань, яка охоплює уніфіковані й офіційно підтверджені відповіді на питання, що виникають при нарахуванні й сплаті податків.

У 2010 році згідно з Указом Президента «Про оптимізацію системи органів виконавчої влади» Державну податкову адміністрацію було реорганізовано у *Державну податкову службу* (ДПС), робота якої координується Міністерством фінансів України. Метою реорганізації було проголошено усунення дублювання повноважень центральних органів виконавчої влади, зменшення чисельності управлінського апарату і витрат на його утримання та підвищення ефективності державного управління.

Четвертий етап. В рамках реорганізації ДПС з 2012 року при центральному апараті податкової служби було створено самостійний структурний підрозділ – Організаційно-розпорядчий департамент. У цьому ж році метою діяльності ДПС було проголошено курс на надання високоякісних послуг населенню, тобто відбулась переорієнтація ДПС *на службу сервісного типу*.

Наприкінці 2012 року, шляхом реорганізації Державної митної служби і Державної податкової служби (згідно з Указом Президента «Про деякі заходи з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади») створено *Міністерство доходів і зборів*. Новій структурі передано також функції з адміністрування мита і єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. З 2013 розпочато функціонування Електронного кабінету платника податків.

П'ятий етап. Постановою КМ України від 21.05.2014 р. № 160 «Про утворення Державної фіскальної служби» було утворено *Державну фіскальну*

службу як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України, реорганізувавши Міністерство доходів і зборів шляхом перетворення і реформуванням податкової системи у зв'язку із оптимізацією структури органів виконавчої влади.

Шостий етап. В грудні 2018 року було прийняте рішення про розділення Державної фіскальної служби на податкову та митну служби. Зазначене рішення затверджене Постановою Кабінету Міністрів України «Про утворення Державної податкової служби України та Державної митної служби України» від 18.12.2018 р. № 1200. В повній мірі Державна податкова служба України почала функціонувати з серпня 2019 року після затвердження відповідного положення про орган виконавчої влади, реєстрації юридичної особи і утворення територіальних органів. Підрозділи податкової міліції у складі Державної фіскальної служби продовжували здійснювати повноваження та виконувати функції з реалізації державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску, до завершення здійснення заходів з утворення центрального органу виконавчої влади, на який покладається обов'язок забезпечення запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень, об'єктом яких є фінансові інтереси держави та/або місцевого самоврядування, що віднесені до його підслідності.

Функції та правові основи діяльності Державної податкової служби України визначаються Податковим кодексом України (статтею 19¹ регламентуються функції контролюючих органів; права контролюючих органів, обов'язки і відповідальність посадових осіб визначені відповідно статтями 20 та 21 ПКУ).

Напрями діяльності і завдання Державної податкової служби визначені в Постанові Кабінету Міністрів України «Про Державну податкову службу України» від 06.03.2019 р. № 227 (в переліку понад 85 пунктів), в т. ч.:

- реалізація державної податкової політики та політики у сфері державної митної справи;
- боротьба з правопорушеннями під час застосування податкового законодавства, сплати єдиного соціального внеску;
- контроль за дотриманням вимог податкового законодавства, законодавства щодо адміністрування єдиного внеску та законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на ДПС;
- формування та ведення Державного реєстру фізичних осіб - платників податків, інших реєстрів, банків і баз даних, ведення яких покладено законодавством на ДПС, а також реєстру страхувальників Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування;
- контроль за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків і зборів та інших платежів;
- контроль за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів;

- контроль за своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків;

- контроль за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності;

внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування політики у підконтрольних сферах тощо.

Відповідно до покладених завдань законодавством визначений широкий спектр функцій податкової служби. Серед них можна виділити:

- розробка проектів законів та форм звітності;
- адміністрування податків, зборів та цільового соціального внеску;
- застосування адміністративного арешту майна платників податків;
- погашення податкового боргу;
- верифікація сертифікатів про походження товарів;
- підготовка пропозиції щодо прогнозу доходів бюджетів;
- надання податкових консультацій відповідно до Кодексу та ін.

Отже, Державна податкова служба України – це центральний орган виконавчої влади, що утворився в результаті трансформації контролюючих органів з метою забезпечення реалізації державної політики у фіскальній сфері і сфері адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, розроблення пропозицій щодо забезпечення її формування, а також здійснення контролю за дотриманням податкового законодавства і в сфері адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та попередження виявлення і усунення правопорушень під час застосування такого законодавства.

Для становлення податкової системи велике значення має чітке окреслення прав і обов'язків платників податків.

Відповідно до Податкового кодексу **платник податків має право** (ст. 17 ПКУ):

1. безоплатно отримувати у контролюючих органах, у тому числі і через мережу Інтернет, інформацію про податки та збори і нормативно-правові акти, що їх регулюють, порядок обліку та сплати податків та зборів, права та обов'язки платників податків, повноваження контролюючих органів та їх посадових осіб щодо здійснення податкового контролю;

2. представляти свої інтереси в контролюючих органах самостійно, через податкового агента або уповноваженого представника;

3. обирати самостійно, якщо інше не встановлено Кодексом, метод ведення обліку доходів і витрат;

4. користуватися податковими пільгами за наявності підстав у порядку, встановленому цим Кодексом;

5. одержувати відстрочення, розстрочення сплати податків або податковий кредит в порядку і на умовах, встановлених цим Кодексом;

6. бути присутнім під час проведення перевірок та надавати пояснення з питань, що виникають під час таких перевірок, та за власною ініціативою пояснення з питань, що не запитувалися контролюючим органом,

ознайомлюватися та отримувати акти (довідки) перевірок, проведених контролюючими органами, перед підписанням актів (довідок) про проведення перевірки, у разі наявності зауважень щодо змісту (тексту) складених актів (довідок) підписувати їх із застереженням та подавати контролюючому органу письмові заперечення в порядку, встановленому Кодексом;

7. оскаржувати в порядку, встановленому цим Кодексом, рішення, дії (бездіяльність) контролюючих органів (посадових осіб), у тому числі надану йому у паперовій або електронній формі індивідуальну податкову консультацію, яка йому надана, а також узагальнюючу податкову консультацію;

8. вимагати від контролюючих органів проведення перевірки відомостей та фактів, що можуть свідчити на користь платника податків;

9. на нерозголошення контролюючим органом (посадовими особами) відомостей про такого платника без його письмової згоди та відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, державну, комерційну чи банківську таємницю та стали відомі під час виконання посадовими особами службових обов'язків, крім випадків, коли це прямо передбачено законами;

10. на залік чи повернення надміру сплачених, а також надміру стягнутих сум податків та зборів, пені, штрафів у порядку, встановленому Кодексом;

11. на повне відшкодування шкоди, заподіяної незаконними діями (бездіяльністю) контролюючих органів (їх посадових осіб), у встановленому законом порядку;

12. самостійно обирати спосіб взаємодії з контролюючим органом в електронній формі через електронний кабінет, якщо інше не встановлено цим Кодексом;

13. реалізовувати через Електронний кабінет права та обов'язки, передбачені цим Кодексом та які можуть бути реалізовані в електронній формі засобами електронного зв'язку;

14. подавати декларацію та інші документи в паперовій формі у разі виникнення технічних та/або методологічних помилок чи технічного збою в роботі електронного кабінету (наявність помилки/збою має бути підтверджена технічним адміністратором та/або методологом електронного кабінету, або згідно з повідомленням на офіційному веб-сайті центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, або рішенням суду), якщо подання таких документів в електронній формі не є обов'язковим відповідно до цього Кодексу;

15. надавати за власною ініціативою письмові пояснення та/або документи щодо обставин, які підтверджують відсутність його вини у вчиненому податковому правопорушенні, в порядку, встановленому цим Кодексом;

16. відкрито застосовувати технічні прилади і технічні засоби, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засоби фото- і кінозйомки, відеозапису; відкрито здійснювати звукозапис, фото-, відеофіксацію (відеозйомку), накопичувати та використовувати таку мультимедійну інформацію (фото, відео-, звукозапис) під час проведення перевірок.

Обов'язки платників податку визначені в статті 16 Кодексу. Так, платник

податків зобов'язаний (ст. 16 ПКУ):

1. стати на облік у контролюючих органах в порядку, встановленому законодавством України;

2. вести в установленому порядку облік доходів і витрат, складати звітність, що стосується обчислення і сплати податків та зборів;

3. подавати до контролюючих органів у порядку, встановленому податковим та митним законодавством, декларації, звітність та інші документи, пов'язані з обчисленням і сплатою податків та зборів;

4. сплачувати податки та збори в строки та у розмірах, встановлених цим Кодексом та законами з питань митної справи;

5. подавати на належним чином оформлену письмову вимогу контролюючих органів (у випадках, визначених законодавством) документи з обліку доходів, витрат та інших показників, пов'язаних із визначенням об'єктів оподаткування (податкових зобов'язань), первинні документи, реєстри бухгалтерського обліку, фінансову звітність, інші документи, пов'язані з обчисленням та сплатою податків та зборів;

6. подавати контролюючим органам інформацію, відомості про суми коштів, не сплачених до бюджету в зв'язку з отриманням податкових пільг (суми отриманих пільг) та напрями їх в порядку, у строки та в обсягах, встановлених податковим законодавством;

7. виконувати законні вимоги контролюючих органів щодо усунення виявлених порушень законів з питань оподаткування і підписувати акти (довідки) про проведення перевірки;

8. не перешкоджати законній діяльності посадової особи контролюючого органу під час виконання нею службових обов'язків та виконувати законні вимоги такої посадової особи;

9. повідомляти контролюючим органам за місцем обліку такого платника про його ліквідацію або реорганізацію протягом трьох робочих днів з дня прийняття відповідного рішення (крім випадків, коли обов'язок здійснювати таке повідомлення покладено законом на орган державної реєстрації), а також про зміну місцезнаходження юридичної особи та зміну місця проживання фізичної особи - підприємця;

10. забезпечувати збереження документів, пов'язаних з виконанням податкового обов'язку, протягом строків, установлених Кодексом;

11. допускати посадових осіб контролюючого органу під час проведення ними перевірок до обстеження приміщень, територій (крім житла громадян), що використовуються для одержання доходів чи пов'язані з утриманням об'єктів оподаткування, а також для проведення перевірок з питань обчислення і сплати податків та зборів;

12. використовувати електронний кабінет для листування з контролюючими органами в електронній формі у разі подання звітності в електронній формі, а також після проходження електронної ідентифікації онлайн в електронному кабінеті, крім платників податків, які відмовилися від використання електронного кабінету в порядку, встановленому цим Кодексом,

та платників податків, які не визначили спосіб взаємодії із контролюючим органом та ін.

В цілому процес формування ефективної моделі податкової системи триває. В найближчій перспективі країну очікує податкова реформа, адже Кабінетом Міністрів України в грудні 2023 року затверджено **Національну стратегію доходів на 2024-2030 роки**, що стало виконанням одного із структурних маяків програми співпраці з Міжнародним валютним фондом. Реалізація ухваленої стратегії має посилити фіскальну спроможність держави, адаптувати податкове законодавство до стандартів ЄС, а також створити стимули для післявоєнного відновлення країни та її економічного зростання. Серед інших ключових завдань – підвищення довіри громадян до контролюючих органів, підвищення ефективності управління ризиками, автоматизація процесів.

Питання для самоконтролю

1. З яких законодавчих і нормативно-правових актів складається податкове законодавство України?
2. Надайте визначення таким термінам, як «податок», «збір».
3. Які елементи є обов'язковими при встановленні податку (збору)? Надати їм визначення і характеристики.
4. Наведіть види і класифікації податків.
5. Назвіть етапи організації податкової роботи і становлення контролюючих органів.
6. Наведіть перелік функцій і завдань, покладених на ДПС України.
7. Наведіть перелік прав і обов'язків платників податків.

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1

Визначити граничні терміни надання податкових декларацій (розрахунків) і сплати податкових зобов'язань з екологічного податку за 1 кв. та 3 кв. п.р., податку на додану вартість за квітень, вересень і листопад п.р.

Завдання 2

Визначити граничні терміни надання податкових декларацій (розрахунків) і сплати податкових зобов'язань з екологічного податку за 2 кв. п.р. та 4 кв. попереднього, податку на додану вартість за січень, травень і жовтень п.р.

Методичні рекомендації до виконання завдань

Нормативне урегулювання

Податкові декларації, крім окремих випадків, передбачених Податковим кодексом України подаються за базовий звітний (податковий) період що

дорівнює, зокрема:

- **календарному місяцю** (у тому числі в разі сплати місячних авансових внесків) – **протягом 20 календарних днів**, що настають за останнім календарним днем звітного (податкового) місяця;

- **календарному кварталу** або календарному півріччю (у тому числі у разі сплати квартальних або піврічних авансових внесків) – **протягом 40 календарних днів**, що настають за останнім календарним днем звітного (податкового) кварталу (півріччя);

- **календарному року** для платників податку на прибуток для податкової декларації, яка розраховується наростаючим підсумком за рік, – **протягом 60 календарних днів**, що настають за останнім календарним днем звітного (податкового) року;

- **календарному року для платників податку на доходи фізичних осіб** – до **1 травня** року, що настає за звітним;

- календарному року для платників податку на доходи фізичних осіб - підприємців – протягом 40 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного (податкового) року.

! Якщо останній день строку подання податкової декларації припадає на вихідний або святковий день, то останнім днем строку вважається операційний (банківський) день, що настає за вихідним або святковим днем. Граничні строки подання податкової декларації можуть бути збільшені за правилами та на підставах, які передбачені Податковим кодексом України.

Платник податків зобов'язаний самостійно **сплатити суму податкового зобов'язання**, зазначену у поданій ним податковій декларації, **протягом 10 календарних днів**, що настають за останнім днем відповідного граничного строку, передбаченого для подання податкової декларації, крім окремих випадків.

! Якщо граничний строк сплати податкового зобов'язання припадає на вихідний або святковий день, останнім днем сплати податкового зобов'язання вважається операційний день, що настає за вихідним або святковим днем.

Завдання на знання термінологічних визначень

Підберіть вірне визначення кожного із наведених термінів:

Терміни	Визначення термінів (елементів податку/збору)
База оподаткування	фізичні особи (резиденти і нерезиденти України), юридичні особи (резиденти і нерезиденти України) та їх відокремлені підрозділи, які мають, одержують (передають) об'єкти оподаткування або провадять діяльність (операції), що є об'єктом оподаткування і на яких покладено обов'язок із сплати податків та зборів.
Строк сплати податку	майно, товари, дохід (прибуток) або його частина, обороти з реалізації товарів (робіт, послуг), операції з постачання товарів (робіт, послуг) та інші об'єкти, визначені податковим законодавством, з наявністю яких податкове законодавство пов'язує виникнення у платника податкового обов'язку.

Терміни	Визначення термінів (елементів податку/збору)
Платники податків	фізичний, вартісний чи інший характерний вираз об'єкта оподаткування, до якого застосовується податкова ставка і який використовується для визначення розміру податкового зобов'язання.
Об'єкт оподаткування	розмір податкових нарахувань на (від) одиницю (одиниці) виміру бази оподаткування.
Податкова пільга	здійснюється шляхом множення бази оподаткування на ставку податку із/без застосуванням відповідних коефіцієнтів.
Ставка податку	передбачене податковим та митним законодавством звільнення платника податків від обов'язку щодо нарахування та сплати податку та збору, сплата ним податку та збору в меншому розмірі за наявності відповідних підстав.
Обчислення суми податку	період, що розпочинається з моменту виникнення податкового обов'язку платника податку із сплати конкретного виду податку і завершується останнім днем строку, протягом якого такий податок чи збір повинен бути сплачений у порядку, визначеному податковим законодавством. Податок чи збір, що не був сплачений у визначений строк, вважається не сплаченим.
Податкова декларація (розрахунок, звіт)	встановлений Кодексом період часу, з урахуванням якого відбувається обчислення та сплата окремих видів податків та зборів.
Податковий період	документ, що подається платником податків (у тому числі відокремленим підрозділом) контролюючим органам у строки, встановлені законом, на підставі якого здійснюється нарахування та/або сплата грошового зобов'язання, у тому числі податкового зобов'язання або відображаються обсяги операції (операцій), доходів (прибутків), щодо яких податковим та митним законодавством передбачено звільнення платника податку від обов'язку нарахування і сплати податку і збору, чи документ, що свідчить про суми доходу, нарахованого (виплаченого) на користь платників податків - фізичних осіб, суми утриманого та/або сплаченого податку, а також суми нарахованого єдиного внеску.

Тестові завдання до тем Розділу 1

1. Зазначте правильну відповідь:

Формування доходної частини бюджетів здійснюється за рахунок реалізації такої функції податків:

- A. фіскальної
- B. регулюючої
- C. контрольної
- D. немає правильної відповіді

2. Зазначте правильну відповідь:

Основна частка доходів бюджету складається з:

- A. доходів від майна, що є власністю держави, доходів від приватизації

- В. надходжень від зовнішньоекономічної діяльності
- С. податкових надходжень
- Д. немає правильної відповіді

3. Зазначте правильну відповідь:

Яким документом визначається рівень доходів і витрат України на поточний бюджетний рік?

- А. Податковим кодексом України
- В. Законом про Державний бюджет України на поточний рік
- С. Бюджетним кодексом України
- Д. немає правильної відповіді

4. Зазначте правильну відповідь:

Розмір дохідної частини Державного бюджету України на 2024 рік складає:

- А. понад 900 млрд грн.
- В. 500 млрд грн.
- С. понад 1,7 трлн грн.
- Д. немає правильної відповіді

5. Зазначте правильну відповідь:

Бюджет України на 2019, 2020 та 2021 роки був:

- А. дефіцитним
- В. профіцитним
- С. не визначено
- Д. немає правильної відповіді

6. Зазначте правильну відповідь:

Які види податків формують податкову систему України відповідно до Податкового кодексу?

- А. прямі та непрямі
- В. пропорційні та фіксовані
- С. місцеві та загальнодержавні
- Д. немає правильної відповіді

7. Зазначте правильну відповідь:

Загальнодержавні податки зараховуються до:

- А. місцевих бюджетів
- В. спеціальних фондів
- С. Державного бюджету
- Д. немає правильної відповіді

8. Зазначте правильну відповідь:

Місцеві податки зараховуються до:

- А. місцевих бюджетів

- В. спеціальних фондів
- С. Державного бюджету
- Д. немає правильної відповіді

9. Зазначте правильну відповідь:

Через надання пільг відбувається реалізація:

- А. фіскальної функції
- В. стимулюючої функції
- С. виробничої функції
- Д. всі відповіді вірні

10. Зазначте правильну відповідь:

Такі напрями, як стимулюючий та стримуючий, виокремлюють в межах виконання

- А. фіскальної функції
- В. регулюючої функції
- С. контрольної функції
- Д. немає правильної відповіді

11. Зазначте правильну відповідь:

До елементів податку належать:

- А. податковий борг;
- В. податкова інспекція
- С. база оподаткування
- Д. всі відповіді вірні

12. Зазначте правильну відповідь:

На який державний орган покладено функцію з контролю за дотриманням платниками податків податкового законодавства?

- А. на Міністерство фінансів України
- В. на Державну фіскальну службу України
- С. на Державну податкову службу України
- Д. немає правильної відповіді

13. Зазначте правильну відповідь:

Назвіть платіж, який не включений до системи оподаткування, але є обов'язковим для сплати.

- А. акцизний податок
- В. рентна плата
- С. військовий збір
- Д. немає правильної відповіді

14. Зазначте правильну відповідь:

Якщо платник податків вважає, що форма податкової декларації, збільшує або зменшує його зобов'язання, всупереч законодавчим нормам, то

він:

- A. має право подати скаргу до контролюючого органу
- B. має право подати податкову декларацію за довільною формою, повідомивши про зазначений факт контролюючий орган
- C. має право зазначити цей факт у спеціально відведеному місці в податковій декларації
- D. немає правильної відповіді

15. Зазначте правильну відповідь:

Форма податкової декларації встановлюється

- A. Кабінетом Міністрів України
- B. Міністерством фінансів України
- C. Державною фіскальною службою України
- D. немає правильної відповіді

16. Зазначте правильну відповідь:

Назвіть види податкового періоду, визначені Податковим кодексом України

- A. календарний рік, календарне півріччя, календарні три квартали, календарний квартал, календарний місяць
- B. календарний рік, календарне півріччя, календарні три квартали, календарний квартал, календарний місяць, календарний тиждень
- C. календарний рік, календарне півріччя, календарні три квартали, календарний квартал, календарний місяць, календарна декада
- D. немає правильної відповіді

17. Зазначте правильну відповідь:

Податкові декларації подаються за базовий звітний період, що дорівнює календарному місяцю:

- A. протягом 20 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного місяця
- B. протягом 40 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного місяця
- C. протягом 60 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного місяця
- D. немає правильної відповіді

18. Зазначте правильну відповідь:

Податкові декларації подаються за базовий звітний період, що дорівнює календарному кварталу:

- A. протягом 20 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного місяця
- B. протягом 40 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного місяця
- C. протягом 60 календарних днів, що настають за останнім календарним

днем звітнього місяця

D. немає правильної відповіді

19. Зазначте правильну відповідь:

Податкові декларації подаються за базовий звітний період, що дорівнює календарному року:

A. протягом 20 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітнього місяця

B. протягом 40 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітнього місяця

C. протягом 60 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітнього місяця

D. немає правильної відповіді

20. Зазначте правильну відповідь:

Платник податків зобов'язаний самостійно сплатити суму податкового зобов'язання, зазначену у поданій ним податковій декларації,:

A. протягом 5 календарних днів, що настають за останнім днем відповідного граничного строку

B. протягом 10 календарних днів, що настають за останнім днем відповідного граничного строку

C. протягом 20 календарних днів, що настають за останнім днем відповідного граничного строку

D. немає правильної відповіді

21. Зазначте правильну відповідь:

Якщо останній день строку подання податкової декларації припадає на вихідний або святковий день, то останнім днем строку вважається:

A. операційний (банківський) день, що передує вихідному або святковому дню

B. операційний (банківський) день, що настає за вихідним або святковим днем

C. операційний (банківський) день, що співпадає з днем подачі податкової декларації

D. немає правильної відповіді

22. Зазначте правильну відповідь:

Який законодавчий документ регулює правила справляння податків і зборів

A. Закон України «Про систему оподаткування»

B. Податковий кодекс України

C. Бюджетний кодекс України

D. немає правильної відповіді

РОЗДІЛ 2. ПРЯМЕ ОПОДАТКУВАННЯ: СУТНІСТЬ, ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ БЮДЖЕТУ, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

ТЕМА 4. ПОДАТОК НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ

ПЛАН

1. Податок на прибуток підприємств: сутність та значення.
2. Платники податку на прибуток підприємств, ставки податку.
3. Об'єкт та база оподаткування податком на прибуток підприємств.
4. Розрахунок об'єкта оподаткування податку на прибуток підприємств.
5. Податкові періоди, порядок обчислення та сплати податку на прибуток підприємств

Основні терміни і поняття

Податок на прибуток підприємств, доходи, витрати, амортизація, податкові різниці.

1. Податок на прибуток підприємств: сутність та значення.

Вагоме місце в податкових системах різних країн займають прямі податки (на дохід, на прибуток, майновий, земельний, на капітал), які охоплюють оподаткування прибутку (доходу) підприємств і оподаткування особистих доходів громадян. Разом з тим умови справляння податків з юридичних і фізичних осіб відрізняються тим, що доходи (прибуток) підприємств мають продуктивний характер (вони спрямовуються, в основному, на розвиток виробництва), в той час, як основна частина доходів громадян використовується на особисте споживання. Тому зазвичай використовуються різні режими оподаткування для доходів (прибутку), що спрямовуються на виробниче споживання, і тих, що призначені для особистого використання.

В Україні з юридичних осіб справляється податок на прибуток підприємств, який за формою оподаткування є **прямим податком**. Це означає, що він прямо залежить від розміру прибутку платника та істотно впливає на діяльність суб'єктів господарювання.

Податок на прибуток підприємств входить до переліку бюджетоформуючих податків і займає провідне місце серед джерел бюджету України разом із податком на доходи фізичних осіб і непрямими податками.

В сучасних економічних умовах становлення та розвитку ринкових відносин в Україні важливе місце займає державне регулювання фінансово-господарської діяльності підприємств, що відбувається в т. ч. через справляння податку на прибуток підприємств.

Прибуток є одним з найбільш важливих показників фінансових результатів господарської діяльності суб'єктів підприємництва, яка є метою функціонування

комерційної організації та джерелом сплати податків.

Прибуток являє собою перевищення в грошовому вираженні доходів (виручки від реалізації, товарів, робіт, послуг) над витратами на виробництво, придбання та збут цих товарів, робіт, послуг.

Прибуток організації характеризує кінцеві фінансові результати діяльності, розмір грошових нагромаджень. Прибуток є джерелом фінансування витрат на виробничий і соціальний розвиток організації. Частина прибутку вилучається державою у формі податку на прибуток і є, таким чином, джерелом фінансування державних витрат. Прибуток є основним внутрішнім джерелом формування фінансових ресурсів організації. Це - узагальнюючий показник, наявність якого свідчить про ефективність виробництва, про благополучний фінансовий стан, що характеризує конкурентоспроможність організації, її платоспроможність, виконання зобов'язань перед державою та іншими організаціями. Однак, можливості отримання прибутку обмежені витратами виробництва і попитом на вироблену продукцію. На рівень прибутку також впливають зовнішні і внутрішні умови господарської діяльності.

До зовнішніх умов можна віднести інфляцію, зміни законодавства у сфері оподаткування, оплати праці працівників і т. д. Внутрішні умови діяльності організації також впливають на формування прибутку. Наприклад, зростання заробітної плати працівників та страхових внесків може призвести до зменшення прибутку організації.

Отриманий організацією прибуток розподіляється між державою, власниками організації і самою організацією. Взаємовідносини організацій з державою з приводу прибутку будуються на основі оподаткування прибутку.

Податок на прибуток - прямий пропорційний податок, тобто його сума знаходиться в прямій залежності від фінансового результату діяльності організації. Це означає, що теоретично організації виступають реальними платниками цього податку, тобто цей податок не перекладається на кінцевого споживача продукції як при непрямому оподаткуванні.

Регулюючий механізм цього податку реалізується через диференціацію ставок оподаткування за різними видами діяльності платників і пільгове оподаткування виробництва пріоритетних товарів. Держава може встановлювати пільгове оподаткування тих напрямків формування і використання фондів, в яких зацікавлене суспільство.

За допомогою податку на прибуток можна регулювати:

- вибір тієї або іншої правової форми організації бізнесу (АТ, ТОВ);
- напрямки розподілу прибутку (накопичення або споживання);
- вибір методів фінансування інвестицій (самофінансування, залучені і позичкові засоби);
- розподіл трудових і матеріальних ресурсів між окремими сферами господарської діяльності;
- розподіл і перерозподіл валового внутрішнього продукту;
- темпи економічного зростання на макрорівні.

На сьогоднішній день механізм оподаткування прибутку підприємств регулюється нормами Податкового кодексу України (Розділом III).

Основою для визначення податку на прибуток підприємств є **фінансова звітність** суб'єкта господарювання, тобто дані бухгалтерського обліку, що разом із застосуванням податкових різниць, відповідає європейським і світовим моделям податкових систем.

З точки зору економічної ефективності податку на прибуток підприємств слід зазначити, що, крім участі у формуванні дохідної частини бюджету країни, він має *регулювати підприємницьку діяльність, створювати вигідні умови для ведення бізнесу, сприяти розвитку інвестиційних процесів в Україні*. Проте оподаткування прибутку підприємств на сьогоднішній день не виконує на достатньому рівні зазначені вище завдання. Податок на прибуток є доволі складним в адмініструванні через створення певних можливостей для ухилення від оподаткування та заниження об'єкту оподаткування. Покращення також потребує і рівень податкового контролю з боку держави за достовірністю декларованих платниками сум об'єкта оподаткування. Через існуючі проблеми в справлянні податку на прибуток підприємств в Україні ведеться обговорення заміни його податком на виведений капітал, але в цьому випадку країна може стикнутися із збільшенням бюджетного дефіциту на першому етапі після його запровадження та відсутність достатніх бюджетних компенсаторів.

Враховуючи досвід провідних країн, покращенню системи прямого оподаткування в Україні сприятимуть: спрощення адміністрування податку на прибуток підприємств; можливість застосування прогресивно-регресивної моделі оподаткування з метою виведення прибутків підприємств з «тіні»; стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств шляхом встановлення ефективних податкових пільг; збільшення прозорості при оподаткуванні прибутку підприємств шляхом автоматичного обміну інформацією про платників податків між країнами; створення сучасних та цифрових податкових органів; посилення норм щодо боротьби із податковими зловживаннями; підвищення рівня податкової культури платників податків тощо.

У цьому контексті під час проведення податкових реформ в Україні, які відбуватимуться в найближчій перспективі через необхідність гармонізації вітчизняного законодавства із правовими нормами країн ЄС, слід зважати на те, що податок на прибуток підприємств є не тільки фіскальним інструментом, а й має значний регулюючий потенціал, сприяючи інноваційному розвитку та економічному зростанню країни.

2. Платники податку на прибуток підприємств, ставки податку.

Елементи оподаткування податком на прибуток підприємств, в тому числі і перелік платників даного податку, визначено Розділом III Податкового кодексу України.

Відповідно до норм Кодексу **платниками податку на прибуток** є юридичні особи – резиденти та нерезиденти. Серед резидентів України платниками податку на прибуток є: суб'єкти господарювання – юридичні особи, які провадять господарську діяльність як на території України, так і за її межами,

крім неприбуткових підприємств, установ і організацій та суб'єктів господарювання, що застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності.

☑ Платниками податку – нерезидентами є:

– юридичні особи, які утворені в будь-якій організаційно-правовій формі та отримують доходи з джерелом походження з України, за винятком установ та організацій, що мають дипломатичні привілеї або імунітет згідно з міжнародними договорами України;

– постійні представництва нерезидентів, які отримують доходи із джерелом походження з України або виконують агентські (представницькі) та інші функції стосовно таких нерезидентів чи їх засновників.

Сплату податку на прибуток для них також називають загальною системою оподаткування. Неприбуткові установи і організації не є платниками податку на прибуток, але за умови їх внесення до відповідного Реєстру контролюючими органами в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику.

Податковим кодексом України передбачений доволі великий перелік ставок (0%, 3%, 4%, 6%, 12%, 15%, 18%, 20%), які застосовуються в залежності від здійснюваних видів діяльності. **Основна (базова) ставка** податку на прибуток підприємств становить **18 відсотків**.

3. Об'єкт і база оподаткування податку на прибуток підприємств.

Відповідно до розділу III Податкового кодексу України об'єктом оподаткування податку на прибуток є прибуток із джерелом походження з України та за її межами.

☑ **Об'єктом оподаткування** (п. 134.1 ст. 134 ПКУ) є:

прибуток із джерелом походження з України та за її межами, який визначається шляхом коригування (збільшення або зменшення) фінансового результату до оподаткування (прибутку або збитку), визначеного у фінансовій звітності підприємства відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності, на різниці, які визначені відповідними положеннями Кодексу.

Алгоритм розрахунку прибутку наведено на рисунку 4.3.1

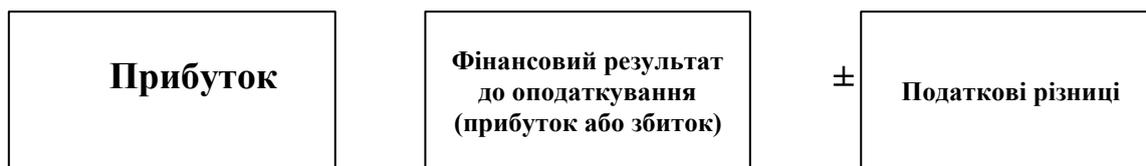

Рис. 4.3.1 Алгоритм розрахунку прибутку

Фінансовий результат (прибуток або збиток), визначається відповідно до Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку (НП(С)БУ) або

міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), а податкові різниці - відповідно до положень розділу III Кодексу.

Якщо відповідно до норм ПКУ передбачено здійснення коригування шляхом збільшення фінансового результату до оподаткування, то в цьому разі відбувається:

- зменшення від'ємного значення фінансового результату до оподаткування (збитку);

- збільшення позитивного значення фінансового результату до оподаткування (прибутку).

Якщо відповідно до норм Кодексу передбачено здійснення коригування шляхом зменшення фінансового результату до оподаткування, то в цьому разі відбувається:

- збільшення від'ємного значення фінансового результату до оподаткування (збитку);

- зменшення позитивного значення фінансового результату до оподаткування (прибутку).

Для платників податку, у яких річний дохід від будь-якої діяльності (за вирахуванням непрямих податків), визначений за правилами бухгалтерського обліку за останній річний звітний (податковий) період ***не перевищує сорока мільйонів гривень, об'єкт оподаткування може визначатися без коригування фінансового результату до оподаткування на усі різниці*** (крім від'ємного значення об'єкта оподаткування минулих податкових (звітних) років), визначені відповідно до положень ПКУ.

Платник податку, у якого річний дохід (за вирахуванням непрямих податків), визначений за правилами бухгалтерського обліку за останній річний звітний (податковий) період не перевищує сорока мільйонів гривень, ***має право прийняти рішення про незастосування коригувань фінансового результату до оподаткування на усі різниці*** (крім від'ємного значення об'єкта оподаткування минулих податкових (звітних) років), визначені відповідно до положень ПКУ, не більше одного разу протягом безперервної сукупності років в кожному з яких виконується цей критерій щодо розміру доходу (*пп. 134.1.1 п. 134.1 ст. 134 ПКУ*).

Про прийняте рішення платник податку зазначає у податковій звітності з цього податку, що подається за перший рік в такій безперервній сукупності років.

Якщо у платника, який прийняв рішення про незастосування коригувань фінансового результату до оподаткування на усі різниці (крім від'ємного значення об'єкта оподаткування минулих податкових (звітних) років), визначені відповідно до положень ПКУ, в будь-якому наступному році річний дохід (за вирахуванням непрямих податків), визначений за правилами бухгалтерського обліку за останній річний звітний (податковий) період перевищує сорок мільйонів гривень, такий платник визначає об'єкт оподаткування починаючи з такого року шляхом коригування фінансового результату до оподаткування на усі різниці, визначені Кодексом.

4. Розрахунок об'єкта оподаткування податку на прибуток підприємств.

Алгоритм розрахунку податкового прибутку за даними бухгалтерського обліку полягає у визначенні доходів та витрат за даними бухгалтерського обліку та їх коригуванні на суму податкових різниць. При цьому коригування відбувається як у бік збільшення, так і в бік зменшення, залежно від їхнього впливу на податковий прибуток.

Відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» **доходи** – це збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків власників).

Дохід визнається під час збільшення активу або зменшення зобов'язання, що зумовлює зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків учасників підприємства), за умови, що оцінка доходу може бути достовірно визначена. Доходи визначаються на підставі первинних документів, що підтверджують отримання платником податку доходів, обов'язковість ведення і зберігання яких передбачено правилами ведення бухгалтерського обліку. Дохід відображається в обліку в сумі справедливої вартості активів, що отримані або підлягають отриманню.

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про доходи підприємства та їх оцінку зазначені в НП(С)БО 15 «Дохід».

До річного доходу від будь-якої діяльності, визначеного за правилами бухгалтерського обліку, включається дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), інші операційні доходи, фінансові доходи та інші доходи.

Надходження від інших осіб, що не включаються до доходу наступні:

- сума податку на додану вартість, акцизів, інших податків і обов'язкових платежів, що підлягають перерахуванню до бюджету й позабюджетних фондів;
- сума надходжень за договором комісії, агентським та іншим аналогічним договором на користь комітента, принципала тощо;
- сума попередньої оплати продукції (товарів, робіт, послуг);
- сума авансу в рахунок оплати продукції (товарів, робіт, послуг);
- сума завдатку під заставу або в погашення позики, якщо це передбачено відповідним договором;
- надходження, що належать іншим особам;
- надходження від первинного розміщення цінних паперів;
- сума балансової вартості валюти.

Витрати відображаються в бухгалтерському обліку одночасно зі зменшенням активів або збільшенням зобов'язань.

Відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» витрати – це зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками).

Витратами звітного періоду визнаються або зменшення активів, або

збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені. *Витрати визнаються витратами певного періоду одночасно з визнанням доходу, стосовно отримання якого вони здійснені. Витрати, які неможливо прямо пов'язати з доходом певного періоду, відображаються у складі витрат того звітного періоду, в якому вони були здійснені.*

Не визнаються витратами і не включаються до звіту про фінансові результати:

- платежі за договорами комісії, агентськими угодами та іншими аналогічними договорами на користь комітента, принципала тощо;
- попередня (авансова) оплата запасів, робіт, послуг;
- погашення одержаних позик;
- інші зменшення активів або збільшення зобов'язань, що не відповідають ознакам, наведеним у пункті 6 НП(С)БО 16 «Витрати»;
- витрати, які відображаються зменшенням власного капіталу відповідно до положень (стандартів) бухгалтерського обліку;
- балансова вартість валюти.

Фінансові результати до оподаткування визначаються як різниця між сумою фінансового результату від операційної діяльності, доходу від участі в капіталі, інших фінансових доходів, інших доходів та витрат (фінансових, від участі в капіталі, інших витрат) (рис. 4.3.2).

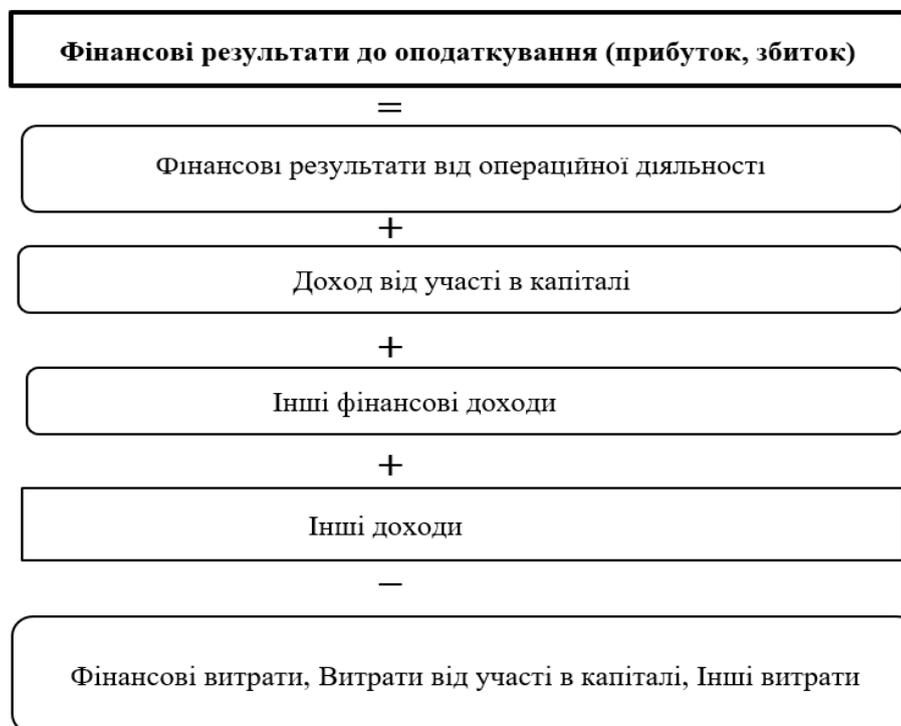

Рис. 4.3.2. Алгоритм розрахунку фінансових результатів до оподаткування

Фінансові результати від операційної діяльності визначаються як різниця між сумою валового прибутку, іншого операційного доходу та адміністративних витратків, витратків на збут і інших операційних витратків (рис. 4.3.3).

Рис. 4.3.3. Розрахунок фінансових результатів від операційної діяльності (прибуток, збиток)

Витрати визнаються витратами певного періоду одночасно з визнанням доходу, для отримання якого вони здійснені.

Витрати, які неможливо прямо пов'язати з доходом певного періоду, відображаються у складі витрат того звітного періоду, в якому вони були здійснені.

Розглянемо детальніше порядок розрахунку фінансових результатів від операційної діяльності.

Валовий прибуток (збиток) розраховується як різниця між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг).

В свою чергу *чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)* визначається шляхом вирахування з доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) відповідних податків, зборів, знижок тощо.

Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) - загальний дохід (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт або послуг без вирахування наданих знижок, повернення раніше проданих товарів та непрямих податків і зборів (податку на додану вартість, акцизного податку тощо).

До складу *інших операційних доходів* включаються доходи від реалізації основних засобів, виробничих запасів, доходи від здавання основних засобів в операційну оренду, доходи від курсових різниць. Також до даної статті включаються доходи від купівлі-продажу іноземної валюти

До адміністративних витрат відносяться такі загальногосподарські витрати, спрямовані на обслуговування та управління підприємством:

- загальні корпоративні витрати (організаційні витрати, витрати на проведення річних зборів, представницькі витрати тощо);
- витрати на службові відрядження і утримання апарату управління

підприємством та іншого загальногосподарського персоналу;

- витрати на утримання основних засобів, інших матеріальних необоротних активів загальногосподарського використання (операційна оренда, страхування майна, амортизація, ремонт, опалення, освітлення, водопостачання, водовідведення, охорона);

- винагороди за професійні послуги (юридичні, аудиторські, з оцінки майна тощо);

- витрати на зв'язок (поштові, телеграфні, телефонні, телекс, факс тощо);

- амортизація нематеріальних активів загальногосподарського використання;

- витрати на врегулювання спорів у судових органах;

- податки, збори та інші передбачені законодавством обов'язкові платежі (крім податків, зборів та обов'язкових платежів, що включаються до виробничої собівартості продукції, робіт, послуг);

- плата за розрахунково-касове обслуговування та інші послуги банків, а також витрати, пов'язані з купівлею-продажем валюти; інші витрати загальногосподарського призначення.

Витрати на збут включають такі витрати, пов'язані з реалізацією (збутом) продукції (товарів, робіт, послуг):

- витрати пакувальних матеріалів для затарювання готової продукції на складах готової продукції; витрати на ремонт тари;

- оплата праці та комісійні винагороди продавцям, торговим агентам та працівникам підрозділів, що забезпечують збут;

- витрати на рекламу та дослідження ринку (маркетинг);

- витрати на передпродажну підготовку товарів; витрати на відрядження працівників, зайнятих збутом; витрати на утримання основних засобів, інших матеріальних необоротних активів, пов'язаних зі збутом продукції, товарів, робіт, послуг (операційна оренда, страхування, амортизація, ремонт, опалення, освітлення, охорона);

- витрати на транспортування, перевалку і страхування готової продукції (товарів), транспортно-експедиційні та інші послуги, пов'язані з транспортуванням продукції (товарів) відповідно до умов договору (базису) поставки;

- витрати на гарантійний ремонт і гарантійне обслуговування; витрати на страхування призначеної для подальшої реалізації готової продукції (товарів), що зберігається на складі підприємства;

- витрати на транспортування готової продукції (товарів) між складами підрозділів (філій, представництв) підприємства;

- інші витрати, пов'язані зі збутом продукції, товарів, робіт, послуг.

До інших операційних витрат включаються:

- витрати на дослідження та розробки;

- собівартість реалізованих виробничих запасів, яка для цілей бухгалтерського обліку складається з їх облікової вартості та витрат, пов'язаних з їх реалізацією;

- втрати від операційної курсової різниці (тобто від зміни курсу валюти за

операціями, активами і зобов'язаннями, що пов'язані з операційною діяльністю підприємства);

- втрати від знецінення запасів;
- нестачі й втрати від псування цінностей; визнані штрафи, пеня, неустойка;
- витрати на утримання об'єктів соціально-культурного призначення;
- інші витрати операційної діяльності.

Фінансовий результат до оподаткування коригується на суму податкових різниць, що виникають:

- при нарахуванні амортизації необоротних активів;
- при формуванні резервів (забезпечень);
- при здійсненні фінансових операцій.

Розрахунок амортизації основних засобів або нематеріальних активів для визначення об'єкта оподаткування

Важливим для правильного визначення бази оподаткування і, зокрема, для обчислення суми витрат, на які зменшується сума доходів платника є обчислення амортизаційних відрахувань.

Під терміном «*амортизація*», відповідно до норм Податкового кодексу України, слід розуміти

систематичний розподіл вартості основних засобів, інших необоротних та нематеріальних активів, що амортизується, протягом строку їх корисного використання (експлуатації) (пп. 14.1.3. ПКУ).

Податковим кодексом України передбачено, що *розрахунок амортизації основних засобів та нематеріальних активів здійснюється відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності* (з урахуванням певних обмежень).

Відповідно до *Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» (НП(С)БО 7)*, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 № 92, об'єктом амортизації є вартість, яка амортизується (окрім вартості земельних ділянок, природних ресурсів і капітальних інвестицій).

Нарахування амортизації здійснюється протягом строку корисного використання (експлуатації) об'єкта, який встановлюється підприємством/установою (у розпорядчому акті) при визнанні цього об'єкта активом (при зарахуванні на баланс), і призупиняється на період його реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання та консервації.

При визначенні строку корисного використання (експлуатації) слід ураховувати:

- очікуване використання об'єкта підприємством/установою з урахуванням його потужності або продуктивності;
- фізичний та моральний знос, що передбачається;
- правові або інші обмеження щодо строків використання об'єкта;
- інші фактори.

Строк корисного використання (експлуатації) об'єкта основних засобів переглядається в разі зміни очікуваних економічних вигод від його використання.

Амортизація об'єкта основних засобів нараховується, виходячи з нового строку корисного використання, починаючи з місяця, наступного за місяцем зміни строку корисного використання.

Амортизація основних засобів провадиться до досягнення залишкової вартості об'єктом його ліквідаційної вартості.

Згідно з НП(С)БО 7 амортизація основних засобів (крім інших необоротних матеріальних активів) нараховується із застосуванням таких методів:

– **прямолінійного**, за яким річна сума амортизації визначається діленням вартості, яка амортизується, на строк корисного використання об'єкта основних засобів;

– **зменшення залишкової вартості**, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації. Річна норма амортизації (у відсотках) обчислюється як різниця між одиницею та результатом кореня ступеня кількості років корисного використання об'єкта з результату від ділення ліквідаційної вартості об'єкта на його первісну вартість;

– **прискореного зменшення залишкової вартості**, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації, яка обчислюється, виходячи із строку корисного використання об'єкта, і подвоюється;

– **кумулятивного**, за яким річна сума амортизації визначається як добуток вартості, яка амортизується, та кумулятивного коефіцієнта. Кумулятивний коефіцієнт розраховується діленням кількості років, що залишаються до кінця строку корисного використання об'єкта основних засобів, на суму числа років його корисного використання;

– **виробничого**, за яким місячна сума амортизації визначається як добуток фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації. Виробнича ставка амортизації обчислюється діленням вартості, яка амортизується, на загальний обсяг продукції (робіт, послуг), який підприємство очікує виробити (виконати) з використанням об'єкта основних засобів.

Відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 18.10.1999 № 242 (НП(С)БО 8), метод амортизації нематеріального активу обирається підприємством самостійно, виходячи з умов отримання майбутніх економічних вигод. Якщо такі умови визначити неможливо, то амортизація нараховується із застосуванням прямолінійного методу. Розрахунок амортизації при застосуванні відповідних методів нарахування здійснюється згідно з НП(С)БО 7.

Формули для розрахунку сум амортизації

1. Прямолінійний метод

Формула: $A = V_a / T$,

де $V_a = V_p - V_l$,

залишкова або первісна вартість об'єкта ОС (**V_p**);

ліквідаційна вартість об'єкта ОС (**V_l**);

строк корисного використання об'єкта ОС (**T**).

2. Метод зменшення залишкової вартості

Формула: $A = (1 - \sqrt[n]{V_l / V_p}) \times 100$, де

ліквідаційна вартість об'єкта ОС (**V_l**);

залишкова або первісна вартість об'єкта ОС (**V_p**);

кількість років корисного використання об'єкта ОС (**n**).

3. Метод прискореного зменшення залишкової вартості

Формула: $A = 2V_p / T$, де

залишкова або первісна вартість об'єкта ОС (**V_p**);

строк корисного використання об'єкта ОС (**T**).

4. Кумулятивний метод

Формула: $A = (V_p - V_l) \times (P_k / K_p)$, де

залишкова або первісна вартість об'єкта ОС (**V_p**);

ліквідаційна вартість об'єкта ОС (**V_l**);

кількість років, які залишаються до кінця строку корисного використання об'єкта ОС (**P_k**);

сума числа років строку корисного використання об'єкта ОС (**T**) (**K_p**).

5. Виробничий метод

Формула: $A = O_m \times (V_p - V_l) / O_c$, де

залишкова або первісна вартість об'єкта ОС (**V_p**);

ліквідаційна вартість об'єкта ОС (**V_l**);

фактичний місячний обсяг продукції (робіт, послуг) (**O_m**);

очікуваний обсяг виробництва з використанням амортизованого обладнання (**O_c**).

Нарахування амортизації може здійснюватися з урахуванням мінімально допустимих строків корисного використання основних засобів, встановлених податковим законодавством (крім випадку застосування виробничого методу).

Метод амортизації обирається підприємством самостійно з урахуванням очікуваного способу отримання економічних вигод від його використання.

Метод амортизації об'єкта основних засобів переглядається у разі зміни очікуваного способу отримання економічних вигод від його використання. Нарахування амортизації за новим методом починається з місяця, наступного за місяцем прийняття рішення про зміну методу амортизації.

Нарахування амортизації проводиться щомісячно. Місячна сума амортизації визначається діленням річної суми амортизації на 12.

Нарахування амортизації починається з місяця, наступного за місяцем, у

якому об'єкт основних засобів став придатним для корисного використання. Нарахування амортизації при застосуванні виробничого методу починається з дати, що настає за датою, на яку об'єкт основних засобів став придатним для корисного використання.

Суму нарахованої амортизації всі підприємства/установи відображають через збільшення суми витрат підприємства і зносу основних засобів.

При нарахуванні амортизації необоротних активів необхідно враховувати суми податкових різниць, які в кінцевому підсумку можуть збільшити або зменшити фінансовий результат до оподаткування.

У Податковому кодексі України на відміну від положень (стандартів) бухгалтерського обліку встановлені мінімально допустимі строки амортизації основних засобів та інших необоротних активів. Існування такої та інших розбіжностей між податковим та бухгалтерським обліком врегульовано на законодавчому рівні. У разі коли строки корисного використання (експлуатації) об'єкта основних засобів в бухгалтерському обліку менше ніж мінімально допустимі строки амортизації основних засобів та інших необоротних активів, то для розрахунку амортизації використовуються строки, встановлені ПКУ. У разі коли строки корисного використання (експлуатації) об'єкта основних засобів в бухгалтерському обліку дорівнюють або є більшими, ніж ті, що встановлені у Кодексі, то для розрахунку амортизації використовуються строки корисного використання (експлуатації) об'єкта основних засобів, встановлені в бухгалтерському обліку.

Отже, всі підприємства/установи при нарахуванні амортизації крім загальноприйнятих правил визначених П(С)БО повинні враховувати норми Кодексу (ст. 138 Різниця, які виникають при нарахуванні амортизації необоротних активів).

5. Податкові періоди, порядок обчислення та сплати податку на прибуток підприємств.

Податок нараховується платником самостійно та відображається в податковій декларації з податку на прибуток підприємств, яка подається до контролюючого органу.

Відповідальність за повноту утримання та своєчасність перерахування до бюджету податку покладається на платників податку.

Чинним законодавством передбачено декілька звітних періодів для платників податку на прибуток:

квартал, півріччя, три квартали, рік (пн. 137.4 ст. 137 ПКУ). При цьому податкова декларація розраховується наростаючим підсумком. Податковий (звітний) період починається з першого календарного дня податкового (звітного) періоду і закінчується останнім календарним днем податкового (звітного) періоду.

Річний податковий (звітний) період встановлюється для таких платників податку (137.5 ст. 137 ПКУ):

а) платників податку, які зареєстровані протягом звітного (податкового) року (новостворені), що сплачують податок на прибуток на підставі річної податкової декларації за період діяльності у звітному (податковому) році;

б) виробників сільськогосподарської продукції;

в) платників податку, у яких річний дохід від будь-якої діяльності (за вирахуванням непрямих податків), визначений за показниками Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід), за попередній річний звітний період, **не перевищує 40 млн. гривень**. При цьому до річного доходу від будь-якої діяльності (за вирахуванням непрямих податків), визначеного за показниками Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід), включається дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), інші операційні доходи, фінансові доходи та інші доходи;

г) фізичних осіб – підприємців, у тому числі таких, які обрали спрощену систему оподаткування, та фізичних осіб, які провадять незалежну професійну діяльність, щодо виплачених нерезиденту доходів (прибутків) із джерелом їх походження з України;

г) суб'єктів господарювання юридичних осіб, які обрали спрощену систему оподаткування, щодо виплачених нерезиденту доходів (прибутків) із джерелом їх походження з України;

д) суб'єктів господарювання юридичних осіб, які обрали спрощену систему оподаткування, щодо отриманого скоригованого прибутку контрольованої іноземної компанії, що оподатковується в порядку, визначеному ст. 39² та розділу III Податок на прибуток підприємств.

Інші суб'єкти господарювання подають декларацію з податку на прибуток підприємств щоквартально (наростаючим підсумком).

Податкові декларації з податку на прибуток підприємств подаються за базовий звітний (податковий) період, що дорівнює:

***календарному кварталу** або **календарному півріччю** – протягом **40 календарних днів**, що настають за останнім календарним днем звітного (податкового) кварталу (півріччя);*

***календарному року** для платників податку на прибуток для податкової декларації, яка розраховується наростаючим підсумком за рік, – протягом **60 календарних днів**, що настають за останнім календарним днем звітного (податкового) року;*

***календарному року** – протягом **60 календарних днів**, що настають за останнім календарним днем звітного (податкового) року.*

Податковим кодексом України передбачені (п. 137.10 ст. 137 ПКУ) особливості обчислення та сплати податку на прибуток підприємств для такої категорії суб'єктів господарювання, як **резиденти Дія Сіті**, що вважаються платниками податку на особливих умовах.

Станом на 01.01.2024 року є діючою форма Податкової декларації з податку на прибуток, затвердженої наказом Міністерства фінансів України від 20.10.2015 № 897 із змінами і доповненнями. З актуальною редакцією форми Податкової декларації з податку на прибуток можна ознайомитися на офіційному сайті ДПС України за посиланням:

<https://tax.gov.ua/zakonodavstvo/podatki-ta-zbori/zagalnoderjavni-podatki/podatok-na-pributok-pidpri-formi-vitnosti/66630.html>.

Разом з декларацією платникам податку необхідно подати *квартальну або річну фінансову звітність*, яка є додатком до декларації та її невід'ємною частиною.

Відповідно до п. 49.4 ст. 49 ПКУ великі та середні платники податку зобов'язані подавати декларацію виключно в електронній формі. Для інших платників можливі також варіанти подачі особисто або направлення поштою з повідомленням про вручення.

Платник податків зобов'язаний самостійно **сплатити суму податкового зобов'язання**, зазначену у поданій ним податковій декларації, **протягом 10 календарних днів**, що настають за останнім днем відповідного граничного строку, передбаченого ПКУ для подання податкової декларації, крім випадків, встановлених ПКУ. Якщо граничний строк сплати податкового зобов'язання припадає на вихідний або святковий день, останнім днем сплати податкового зобов'язання вважається операційний день, що настає за вихідним або святковим днем (п. 57.1 ст. 57 ПКУ).

Питання для самоконтролю

1. Надати визначення терміну «платник податку на прибуток підприємств».
2. Вказати ставки податку на прибуток підприємств та порядок їх застосування.
3. Що є об'єктом та базою оподаткування податку на прибуток підприємств.
4. Яким чином визначається фінансовий результат до оподаткування?
5. Навести порядок визначення фінансового результату від операційної діяльності.
6. Назвати доходи, що не враховуються при визначенні об'єкта оподаткування.
7. Вказати витрати, що не враховуються при визначенні оподатковуваного прибутку.
8. Назвати і надати визначення методам нарахування амортизації.
9. Навести порядок нарахування податку на прибуток підприємств.
10. Вказати податкові періоди з податку на прибуток.

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1

У підприємства за результатами звітного року виручка від реалізації продукції склала 1610 тис. грн (в т. ч. ПДВ), при цьому:

собівартість реалізованої продукції становила 800 тис. грн,
інші операційні доходи – 16 тис. грн,
адміністративні витрати – 15 тис. грн,
витрати на збут – 6,5 тис. грн,
фінансові витрати – 28 тис. грн.

Розрахуйте суму податкового зобов'язання з податку на прибуток, яку має сплатити підприємство за звітний рік.

Методичні рекомендації до виконання Завдання 1

При проведенні розрахунків рекомендовано використовувати наступні формули:

$$\mathbf{ЧД} = \mathbf{Д\ від\ реалізації} - \mathbf{ПДВ},$$

де ЧД - чистий дохід;

Д від реалізації - дохід від реалізації продукції;

ПДВ - податок на додану вартість

$$\mathbf{ВП} = \mathbf{ЧД} - \mathbf{С/в}, \text{ де}$$

ВП - валовий прибуток;

С/в - собівартість реалізованої продукції

$$\mathbf{ФР\ від\ операційної\ діяльності} = \mathbf{ВП} + \mathbf{ІОД} - \mathbf{АВ} - \mathbf{В\ на\ збут} - \mathbf{ІОВ}, \text{ де}$$

ФР від операційної діяльності - фінансовий результат від операційної діяльності;

ІОД - інші операційні доходи;

АВ - адміністративні витрати;

В на збут - витрати на збут;

ІОВ - інші операційні витрати

$$\mathbf{ФР\ до\ оподаткування} = \mathbf{ФР\ від\ операційної\ діяльності} + \mathbf{Д\ від\ участі\ в\ капіталі} - \mathbf{ФВ} - \mathbf{В\ від\ участі\ у\ капіталі},$$

де ФР до оподаткування - фінансовий результат до оподаткування;

ФР від операційної діяльності - фінансовий результат від операційної діяльності;

Д від участі в капіталі – дохід від участі в капіталі;

ФВ - фінансові витрати;

В від участі у капіталі - витрати від участі в капіталі;

$$\mathbf{ППП} = (\mathbf{ФР\ до\ оподаткування} \pm \mathbf{ПР}) \times \mathbf{Ст}, \text{ де:}$$

ППП - податок на прибуток підприємств;

ПР - податкові різниці;

Ст - ставка податку.

Завдання 2

Розрахувати місячну суму амортизації основного засобу, обравши один із методів нарахування амортизації, виходячи із наступних даних:

підприємство придбало виробниче устаткування початковою вартістю 330000 грн. Ліквідаційна вартість устаткування після його експлуатації за попередньою оцінкою може скласти 10000 грн. Очікуваний термін корисного використання складає 4 роки. Загальний розрахунковий обсяг виробництва визначений підприємством у розмірі 1600000 од.

ТЕМА 5. ПОДАТОК НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ.

ПЛАН

1. Платники та податкові агенти податку на доходи фізичних осіб.
2. База і об'єкт оподаткування податком на доходи фізичних осіб. Ставки податку. Оподаткування окремих видів доходів.
3. Податкова соціальна пільга, порядок її надання.
4. Податкова знижка. Декларування доходів громадян.
5. Податковий період. Обчислення та сплата податку до бюджету.

Основні терміни і поняття

Податок на доходи фізичних осіб, податковий агент, податкова соціальна пільга, ставка податку, податковий період.

1. Платники та податкові агенти податку на доходи фізичних осіб.

Порядок справляння податку на доходи фізичних осіб визначений IV Розділом Податкового кодексу України.

Платниками податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) є:

- резиденти, а саме: фізична особа – резидент, яка отримує доходи як із джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи;

- нерезиденти, а саме: фізична особа – нерезидент, яка отримує доходи з джерела їх походження в Україні));

- податкові агенти (юридична особа (її філія, відділення, інший відокремлений підрозділ), самозайнята особа, представництво нерезидента - юридичної особи, інвестор (оператор) за угодою про розподіл продукції, які незалежно від організаційно-правового статусу та способу оподаткування іншими податками та/або форми нарахування (виплати, надання) доходу (у грошовій або негрошовій формі) зобов'язані нараховувати, утримувати та сплачувати податок до бюджету від імені та за рахунок фізичної особи з доходів, що виплачуються такій особі, вести податковий облік, подавати податкову звітність контролюючим органам та нести відповідальність за порушення його норм (пн. 14.1.180 ПКУ).

Резидентом відносно податку на доходи фізичних осіб вважається фізична особа, яка має місце проживання в Україні (перебуває в Україні не менше 183 днів (включаючи день приїзду та від'їзду) протягом періоду або періодів податкового року).

Нерезидентами є фізичні особи, які не є резидентами України.

Не є платником податку нерезидент, який отримує доходи з джерела їх походження в Україні та має дипломатичні привілеї та імунітет, установлені чинним міжнародним договором України, щодо доходів, які він отримує безпосередньо від провадження дипломатичної чи прирівняної до неї таким міжнародним договором діяльності.

2. База і об'єкт оподаткування податком на доходи фізичних осіб. Ставки податку. Оподаткування окремих видів доходів.

Об'єктом оподаткування резидента є:

- загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід;
- доходи із джерела їх походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування (виплати, надання);
- іноземні доходи – доходи (прибуток), отримані з джерел за межами України.

Об'єктом оподаткування нерезидента є:

- загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід із джерела його походження в Україні;
- доходи із джерела їх походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування (виплати, надання).

Загальний оподатковуваний дохід складається з доходів, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування (виплати, надання), доходів, які оподатковуються у складі загального річного оподаткованого доходу, та доходів, які оподатковуються за іншими правилами.

Загальний місячний оподатковуваний дохід складається із суми оподатковуваних доходів, нарахованих (виплачених, наданих) протягом такого звітного податкового місяця.

Загальний річний оподатковуваний дохід дорівнює сумі загальних місячних оподатковуваних доходів, іноземних доходів, отриманих протягом такого звітного податкового року, доходів, отриманих фізичною особою - підприємцем від провадження господарської діяльності, та доходів, отриманих фізичною особою, яка провадить незалежну професійну діяльність.

Із суми загальних місячних оподатковуваних доходів та складається загальний річний оподатковуваний дохід фізичної особи.

Базою оподаткування є загальний оподатковуваний дохід, з урахуванням особливостей, визначених цим розділом.

Загальний оподатковуваний дохід – будь-який дохід, який підлягає оподаткуванню, нарахований (виплачений, наданий) на користь платника податку протягом звітного податкового періоду.

У разі використання права на податкову знижку базою оподаткування є

чистий річний оподатковуваний дохід, який визначається шляхом зменшення загального оподаткованого доходу на суми податкової знижки такого звітного року.

Базою оподаткування для доходів, отриманих від провадження господарської або незалежної професійної діяльності, є чистий річний оподатковуваний дохід.

Відтак, база оподаткування визначається за формулою:

$$Б = ЧРОД = ЗОД - ПЗ, \text{ де}$$

Б - база оподаткування

ЧРОД - чистий річний оподатковуваний дохід;

ЗОД - загальний оподатковуваний дохід;

ПЗ - податкова знижка

До загального місячного (річного) оподаткованого доходу платника податку включаються, зокрема:

- доходи у вигляді заробітної плати, нараховані (виплачені) платнику податку відповідно до умов трудового договору (контракту);

- суми винагород та інших виплат, нарахованих (виплачених) платнику податку відповідно до умов цивільно-правового договору;

- доходи від продажу об'єктів майнових і немайнових прав, зокрема інтелектуальної (промислової) власності, та прирівняні до них права, доходи у вигляді сум авторської винагороди, іншої плати за надання права на користування або розпорядження іншим особам нематеріальним активом (творами науки, мистецтва, літератури або іншими нематеріальними активами), об'єкти права інтелектуальної промислової власності та прирівняні до них права (далі – роялті), у тому числі отримані спадкоємцями власника такого нематеріального активу;

- частина доходів від операцій з майном;

- дохід від надання майна в лізинг, оренду або суборенду (строкове володіння та/або користування);

- оподатковуваний дохід (прибуток), не включений до розрахунку загальних оподатковуваних доходів минулих податкових періодів та самостійно виявлений у звітному періоді платником податку або нарахований органом державної податкової служби;

- сума заборгованості платника податку за укладеним ним цивільно-правовим договором, за якою минув строк позовної давності та яка перевищує суму, що становить 50 відсотків місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, крім сум податкової заборгованості, за якими минув строк позовної давності, а також дохід, що становить позитивну різницю між сумою коштів, одержаною платником податку від фінансової установи після реалізації заставленого майна платника податку при зверненні стягнення фінансовою установою на таке майно у зв'язку з невиконанням платником податку своїх зобов'язань за договором кредиту (позики), та сумою фактично сплачених платником податку зобов'язань за таким

договором кредиту (позики), і сумою, що утримана фінансовою установою в рахунок компенсації своїх витрат/втрат (включаючи залишок непогашеної платником податку суми фінансового кредиту) згідно з таким договором. Фізична особа самостійно сплачує податок з таких доходів та зазначає їх у річній податковій декларації;

- пасивні доходи, доходи у вигляді виграшів, призів;

- інвестиційний прибуток від проведення платником податку операцій з цінними паперами, деривативами та корпоративними правами, випущеними в інших, ніж цінні папери, формах;

- дохід у вигляді вартості успадкованого чи отриманого у дарунок майна у межах, що підлягає оподаткуванню;

- сума надміру витрачених коштів, отриманих платником податку на відрядження або під звіт та не повернутих у встановлені законодавством строки;

- кошти або майно (нематеріальні активи), отримані платником податку як хабар, викрадені чи знайдені як скарб, не зданий державі згідно із законом, у сумах, які визначені обвинувальним вирокком суду незалежно від призначеної ним міри покарання;

- доходи, що становлять позитивну різницю між:

сумою коштів, отриманих платником податку внаслідок його відмови від участі в фонді фінансування будівництва, та сумою коштів, внесених платником податку до такого фонду, крім випадків, коли платник податку одночасно передає кошти, отримані з фонду фінансування будівництва, в управління тому самому управителю у той самий або інший фонд фінансування будівництва;

сумою коштів, отриманих платником податку від інших осіб внаслідок відступлення на їх користь права вимоги за договором про участь у фонді фінансування будівництва (у тому числі, якщо таке відступлення здійснено на підставі договору купівлі-продажу), та сумою коштів, внесених платником податку до такого фонду за цим договором;

- дохід у вигляді неустойки (штрафів, пені), відшкодування матеріальної або немайнової (моральної) шкоди;

- сума страхових виплат, страхових відшкодувань, викупних сум або пенсійних виплат, що сплачуються платнику податку за договорами довгострокового страхування життя (у тому числі за договорами страхування довічних пенсій) та недержавного пенсійного забезпечення, за договорами пенсійного вкладу, договорами довірчого управління, укладеними з учасниками фондів банківського управління;

- сума пенсійних внесків у межах недержавного пенсійного забезпечення відповідно до закону, страхових платежів (страхових внесків, страхових премій), пенсійних вкладів, внесків до фонду банківського управління, сплачена будь-якою особою – резидентом за платника податку чи на його користь;

- дохід, отриманий платником податку як додаткове благо;

- дохід, отриманий платником податку за зданий (проданий) ним брутт дорогоцінних металів, крім доходу, отриманого за брутт дорогоцінних металів, проданий Національному банку України;

- суми пенсій (включаючи суму їх індексації, нараховану відповідно до

закону) або щомісячного довічного грошового утримання, отримуваних платником податку з Пенсійного фонду України чи бюджету згідно із законом, якщо їх розмір перевищує *десять розмірів прожиткового мінімуму для осіб*, які втратили працездатність (у розрахунку на місяць), встановленого на 1 січня звітного податкового року, – у частині такого перевищення, а також пенсій з іноземних джерел, якщо згідно з міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, такі пенсії підлягають оподаткуванню чи не оподатковуються в країні їх виплати та ін.

При визначенні бази оподаткування враховуються всі доходи платника податку, отримані ним як у *грошовій, так і негрошовій формах*.

Під час нарахування (отримання) доходів, отриманих у вигляді валютних цінностей або інших активів (вартість яких виражена в іноземній валюті або міжнародних розрахункових одиницях), такі доходи перераховуються у гривні за валютним курсом Національного банку України, що діє на момент нарахування (отримання) таких доходів.

Під час нарахування (надання) доходів у будь-якій **негрошовій формі** базою оподаткування є вартість такого доходу, розрахована за звичайними цінами, помножена на коефіцієнт, який обчислюється за такою формулою:

$$K = 100 : (100 - Sp), \text{ де}$$

K - коефіцієнт;

Sp - ставка податку, встановлена для таких доходів на момент їх нарахування.

У такому самому порядку визначаються об'єкт оподаткування і база оподаткування для коштів, надміру витрачених платником податку на відрядження або під звіт та не повернутих у встановлені законодавством строки.

Під час нарахування доходів у формі заробітної плати база оподаткування визначається як нарахована заробітна плата, зменшена на суму єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, страхових внесків до Накопичувального фонду, а у випадках, передбачених законом, обов'язкових страхових внесків до недержавного пенсійного фонду, які відповідно до закону сплачуються за рахунок заробітної плати працівника, а також на суму податкової соціальної пільги за її наявності.

В статті 165 ПКУ встановлено перелік доходів, які не включаються до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку, зокрема:

- сума державної та соціальної матеріальної допомоги, державної допомоги, компенсацій, вартість соціальних послуг та реабілітаційної допомоги;
- сума доходів, отриманих платником податку у вигляді процентів, що нараховані на державні цінні папери, емітовані центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику та/або реалізує державну бюджетну політику у сфері управління державним боргом та гарантованим державою боргом, та на боргові зобов'язання Національного банку України;

- сума відшкодування платнику податку розміру шкоди, заподіяної йому внаслідок Чорнобильської катастрофи, у порядку та сумах, визначених законом;
- сума виплат чи відшкодувань (крім заробітної плати чи інших виплат та відшкодувань за цивільно-правовими договорами);
- сума внесків на обов'язкове страхування платника податку відповідно до закону, інших, ніж єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування;
- сума єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування платника податку, що вносяться за рахунок його роботодавця у розмірах, визначених законом;
- сума страхових внесків до Накопичувального фонду, а у випадках, передбачених законом, - обов'язкові страхові внески до недержавного пенсійного фонду та фонду банківського управління;
- вартість безоплатного лікувально-профілактичного харчування, молока або рівноцінних йому харчових продуктів, газованої солоної води, мийних і знешкоджувальних засобів, а також спеціального одягу, спеціального взуття та інших засобів індивідуального захисту, якими роботодавець забезпечує платника податку відповідно до Закону України "Про охорону праці", спеціального (форменого) одягу та взуття, що надаються роботодавцем у тимчасове користування платнику податку, який перебуває з ним у трудових відносинах. сума грошового або майнового утримання чи забезпечення військовослужбовців строкової служби (у тому числі осіб, що проходять альтернативну службу), передбачена законом, яка виплачується з бюджету чи бюджетною установою;
- кошти, отримані платником податку на відрядження або під звіт;
- вартість товарів, які надходять платнику податку як гарантійна заміна у порядку, встановленому законом, а також грошова компенсація вартості товарів, надана платнику податку в разі їх повернення продавцю або особі, уповноваженій таким продавцем здійснювати їх гарантійне обслуговування (заміну) протягом гарантійного строку, але не вище ніж ціна придбання таких товарів;
- кошти або вартість майна (нематеріальних активів), які надходять платнику податку за рішенням суду в результаті поділу спільної сумісної власності подружжя у зв'язку з розірванням шлюбу чи визнанням його недійсним або за добровільним рішенням сторін з урахуванням норм Сімейного кодексу України;
- аліменти, що виплачуються платнику податку згідно з рішенням суду або за добровільним рішенням сторін у сумах, визначених згідно із Сімейним кодексом України, у тому числі аліменти, що виплачуються нерезидентом;
- кошти або майно (майнові чи немайнові права, вартість робіт, послуг), отримані платниками податку як дарунок з урахуванням положень IV розділу ПКУ;
- дивіденди, які нараховуються на користь платника податку у вигляді акцій (часток, паїв), емітованих юридичною особою - резидентом, що нараховує такі дивіденди, за умови, що таке нарахування жодним чином не змінює пропорцій (часток) участі всіх акціонерів (власників) у статутному капіталі

емітента, та в результаті якого збільшується статутний капітал емітента на сукупну номінальну вартість нарахованих дивідендів;

- кошти або вартість майна (послуг), що надаються як допомога на лікування та медичне обслуговування платника податку або члена сім'ї фізичної особи першого ступеня споріднення, дитини, яка перебуває під опікою або піклуванням платника податку, за умови документального підтвердження витрат, пов'язаних із наданням зазначеної допомоги (у разі надання коштів);

- сума, сплачена будь-якою юридичною або фізичною особою на користь вітчизняних вищих та професійно-технічних навчальних закладів за здобуття освіти, за підготовку чи перепідготовку платника податку, але не вище трикратного розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року за кожний повний або неповний місяць навчання, підготовки чи перепідготовки такої фізичної особи;

- доходи, отримані від продажу власної сільськогосподарської продукції, що вирощена, відгодована, виловлена, зібрана, виготовлена, вироблена, оброблена та/або перероблена безпосередньо фізичною особою на земельних ділянках, для ведення:

садівництва та/або для будівництва і обслуговування житлового будинку, господарських будівель і споруд (присадибні ділянки) та/або для індивідуального дачного будівництва; особистого селянського господарства та/або земельні частки (паї), виділені в натурі (на місцевості). *При продажу власної сільськогосподарської продукції (крім продукції тваринництва) отримані від такого продажу доходи не є оподатковуваним доходом, якщо їх сума сукупно за рік не перевищує 12 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року. У разі якщо сума отриманого доходу перевищує зазначений розмір, платник податків зобов'язаний відобразити суму такого перевищення у складі загального місячного (річного) оподатковуваного доходу за відповідний звітний рік та подати річну декларацію про майновий стан і доходи (податкову декларацію) відповідно до Кодексу і самостійно сплатити податок з суми такого перевищення;*

- сума доходу, отримана платником податку за здані (продані) ним вторинну сировину, побутові відходи, брухт чорних металів (товарна позиція 7204 згідно з УКТ ЗЕД), брухт кольорових металів, включаючи використані (виснажені) акумулятори електричні свинцево-кислотні (код 8549 11 10 00 згідно з УКТ ЗЕД), залишки та брухт електричних акумуляторів із вмістом свинцю (коди 8549 11 90 00, 8549 12 90 00 згідно з УКТ ЗЕД), та брухт дорогоцінних металів, проданий Національному банку України;

- сума стипендії (включаючи суму її індексації, нараховану відповідно до закону), яка виплачується учню, студенту, курсанту військових навчальних закладів, ординатору, аспіранту або ад'юнкту, але не вище ніж сума, визначена пп.169.4.1 Кодексу. Сума перевищення за її наявності підлягає оподаткуванню під час її нарахування (виплати);

- сума страхової виплати, страхового відшкодування або викупна сума, отримана платником податку за договором страхування від страховика-

резидента або страховика-нерезидента, іншого ніж довгострокове страхування життя (у тому числі страхування довічних пенсій) та недержавне пенсійне забезпечення;

- основна сума депозиту (вкладу), внесеного платником податку до банку чи небанківської фінансової установи, яка повертається йому, сума, яка отримується платником податку внаслідок продажу права вимоги на депозит, а також основна сума кредиту, що отримується платником податку (протягом строку дії договору), у тому числі фінансового кредиту, забезпеченого заставою, на визначений строк та під проценти;

- основна сума поворотної фінансової допомоги, наданої платником податку іншим особам, яка повертається йому, основна сума поворотної фінансової допомоги, що отримується платником податку;

- вартість путівок на відпочинок, оздоровлення та лікування, у тому числі на реабілітацію осіб з інвалідністю, на території України платника податку та/або його дітей віком до 18 років, які надаються йому безоплатно або із знижкою (у розмірі такої знижки) професійною спілкою, до якої зараховуються профспілкові внески платника податку - члена такої професійної спілки, або за рахунок коштів відповідного фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування;

- дохід фізичної особи – підприємця, з якого сплачується єдиний податок згідно із спрощеною системою оподаткування відповідно до цього Кодексу;

- сума витрат роботодавця у зв'язку з підвищенням кваліфікації (перепідготовкою) платника податку згідно із законом;

- сума (вартість) благодійної допомоги (в порядку, передбаченому Кодексом);

- основна сума боргу (кредиту) платника податку, прощеного (анульованого) кредитором за його самостійним рішенням, не пов'язаним з процедурою банкрутства, до закінчення строку позовної давності у сумі, що не перевищує 25 відсотків однієї мінімальної заробітної плати (у розрахунку на рік), встановленої на 1 січня звітного податкового року;

- сума доходу, отриманого платником податку у вигляді підтримки, наданої Фондом Президента України з підтримки освіти, науки та спорту;

- сума винагороди за добровільно передану ЗСУ придатну для застосування бойову техніку держави-агресора відповідно до Закону України «Про встановлення винагороди за добровільно передану Збройним Силам України придатну для застосування бойову техніку держави-агресор, ін.

Оподаткування доходів громадян в Україні здійснюється за пласкою шкалою, на відміну від багатьох європейських країн.

Основна ставка податку становить 18 відсотків бази оподаткування, зокрема, щодо доходів, нарахованих (виплачених, наданих) у формі: заробітної плати, інших заохочувальних та компенсаційних виплат або інших виплат і винагород, які нараховуються (виплачуються, надаються) платнику у зв'язку з трудовими відносинами та за цивільно-правовими договорами та ін.

Крім того, застосовуються **ставки в розмірі 5 відсотків і 0 відсотків** (до окремих пасивних доходів, подарунків, спадщини та ін.).

Податковим кодексом України (Розділ IV) визначено окремий порядок

оподаткування для таких видів доходів, зокрема, як:

- дохід від надання нерухомості в оренду (суборенду), житловий найм (піднайм);
- інвестиційний прибуток;
- роялті;
- проценти;
- дивіденди;
- виграші та призи;
- благодійна допомога;
- доходи, отримані за договорами довгостроково страхування життя (у тому числі страхування довічних пенсій), недержавного пенсійного забезпечення або довгострокового страхування життя;
- суми надміру витрачених коштів, отриманих платником податку на відрядження або під звіт, не повернутої у встановлений строк;
- доходи, отримані нерезидентами;
- іноземні доходи.

Тому для визначення податкового зобов'язання з вищезазначених доходів, є необхідним безпосереднє звернення до відповідних положень Кодексу.

Необхідно зазначити, що з оподатковуваних доходів громадян податковий агент також має розрахувати, утримати/нарахувати і перерахувати до бюджету два платежі, які **не включені до податкової системи**, але є обов'язковими до сплати: **військовий збір та єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування**.

Військовий збір запроваджений в країні, починаючи з серпня 2014 року. Справляється військовий збір за ставкою **1,5 відсотків**. Тобто загальна сума утримуваних платежів із основних видів оподаткованого доходу громадян дорівнює 19,5 відсотків (18% + 1,5%) або, у відповідних випадках – 6,5 відсотків (5% + 1,5%). Що стосується **єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування**, то його ставка дорівнює **22 відсотки** і він нараховується на базу оподаткування. Платниками єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування є: роботодавці; фізичні особи – підприємці, в тому числі ті, які обрали спрощену систему оподаткування; особи, які провадять незалежну професійну діяльність, а саме наукову, літературну, артистичну, художню, освітню або викладацьку, а також медичну, юридичну практику, в тому числі адвокатську, нотаріальну діяльність, або особи, які провадять релігійну (місіонерську) діяльність, іншу подібну діяльність та отримують дохід від цієї діяльності; члени фермерського господарства, якщо вони не належать до осіб, які підлягають страхуванню на інших підставах; особи, які беруть добровільну участь у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування.

3. Податкова соціальна пільга, порядок її надання.

Платник податку має право на зменшення суми загального місячного оподаткованого доходу, отриманого від одного роботодавця у вигляді

заробітної плати, на суму податкової соціальної пільги.

Відповідно до Податкового кодексу України будь-який платник податку на доходи фізичних осіб має право на зменшення суми загального місячного оподаткованого доходу, отримуваного від одного роботодавця у вигляді заробітної плати, на **суму податкової соціальної пільги** у розмірі, що дорівнює 50 відсотків розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць), встановленому законом на 1 січня звітного податкового року (*пп. 169.4.1 ПКУ*), що у **2024 році складає 1514,00 гривень**.

Платник податку, який утримує двох чи більше дітей віком до 18 років має право на податкову соціальну пільгу у розмірі 100 відсотків суми звичайної пільги (що у 2024 році складає 1514,00 грн. у розрахунку на кожну таку дитину (*пп. 169.1.2 ПКУ*)).

Згідно із пп. 169.4 Кодексу податкова соціальна пільга застосовується до доходу, нарахованого на користь платника податку протягом звітного податкового місяця як заробітна плата (інші прирівняні до неї відповідно до законодавства виплати, компенсації та винагороди), якщо його розмір не перевищує суми, що дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 гривень.

У 2024 році **розмір заробітної плати, що дає право на податкову соціальну пільгу, становить – 4240,00 грн.** (прожитковий мінімум на працездатну особу у розмірі 3028,00 грн. x 1,4 та округлено до найближчих 10 гривень). При цьому граничний розмір доходу, який дає право на отримання податкової соціальної пільги одному з батьків у випадку та у розмірі передбаченому ПКУ, визначається як добуток суми, визначеної у пп. 169.4.1 ПКУ, та відповідної кількості дітей.

Крім того Кодексом передбачено надання окремим категоріям громадян податкової соціальної пільги у підвищеному розмірі. Розміри податкової соціальної пільги та величина граничного доходу для застосування ПСП наведені в табл. 5.3.1.

Також передбачено надання пільги у розмірі, що дорівнює 200 відсоткам суми звичайної пільги для деяких категорій громадян, зокрема для осіб з інвалідністю I і II групи, з числа учасників бойових дій на території інших країн у період після Другої світової війни, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».

Платник податку має подати роботодавцю заяву про самостійне обрання місяця застосування податкової соціальної пільги.

Розміри податкової соціальної пільги у 2024 році

Категорії осіб, що можуть скористатись правом на отримання податкової соціальної пільги (ППС) (п.169 ПКУ)	Розмір ПСП (у % до загального розміру ПСП)	Розмір ПСП, грн.	Граничний розмір доходу для застосування податкової соціальної пільги, грн.
1	2	3	4
Будь-який платник податку (пп. 169.1.1 ПКУ)	100%	1514,00	4240,00
Платник податку, який утримує двох чи більше дітей віком до 18 років, у розрахунку на кожну таку дитину (пп. 169.1.2 ПКУ)	100%	1514,00 х кількість дітей	Одному з батьків 4240,00 х кількість дітей
Платник податку, який (пп. «а», «б» пп.169.1.3 ПКУ): а) є одинокою матір'ю (батьком), вдовою (вдівцем) або опікуном, піклувальником – у розрахунку на кожну дитину віком до 18 років; б) утримує дитину-інваліда – у розрахунку на кожну таку дитину віком до 18 років	150 %	2271,00 х кількість дітей	4240,00 х кількість дітей
Платник податку, який (пп. «в»-«е» пп. 169.1.3 ПКУ): в) є особою, віднесеною законом до першої або другої категорій осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; г) є учнем, студентом, аспірантом, ординатором, ад'юнктом; г) є інвалідом I або II групи, у т. ч. з дитинства, крім інвалідів, пільга яким визначена пп. «б» пп. 169.1.4 ПКУ; д) є особою, якій присуджено довічну стипендію як громадянину, що зазнав переслідувань за правозахисну діяльність, включаючи журналістів; е) є учасником бойових дій на території інших країн у період після ДСВ, на якого поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», крім осіб, визначених у пп. «б» пп. 169.1.4 ПКУ	150 %	2271,00	4240,00

Податкова соціальна пільга починає застосовуватися до нарахованих доходів у вигляді заробітної плати з дня отримання роботодавцем заяви платника податку про застосування пільги та документів, що підтверджують таке право. Роботодавець відображає у податковій звітності всі випадки застосування або незастосування податкової соціальної пільги згідно з отриманими від платників податку заявами про застосування пільги, а також заявами про відмову від такої пільги.

4. Податкова знижка. Декларування доходів громадян.

Податкова знижка для фізичних осіб, які не є суб'єктами господарювання, це:

документально підтверджена сума витрат платника податку - резидента у зв'язку з придбанням товарів (робіт, послуг) у резидентів - фізичних або юридичних осіб протягом звітного року, на яку дозволяється зменшення його загального річного оподатковуваного доходу, одержаного за наслідками такого звітного року у вигляді заробітної плати, у випадках, визначених Кодексом (пп. 14.1.170 ПКУ). Особи, що отримують доходи, відмінні від зарплати, права на податкову знижку не мають.

До податкової знижки включаються фактично здійснені протягом звітного податкового року платником податку витрати, підтверджені відповідними платіжними та розрахунковими документами, зокрема квитанціями, фіскальними або товарними чеками, прибутковими касовими ордерами, копіями договорів, що ідентифікують продавця товарів (робіт, послуг) і їх покупця (отримувача). У зазначених документах обов'язково повинно бути відображено вартість таких товарів (робіт, послуг) і строк їх продажу (виконання, надання) (пп. 166.2.1 ПКУ).

Копії зазначених документів (крім електронних розрахункових документів) надаються разом з податковою декларацією, у тому числі при поданні декларації засобами електронного зв'язку в електронній формі, а оригінали цих документів не надсилаються контролюючому органу, але підлягають зберіганню платником податку протягом строку давності, встановленого Кодексом (1095 днів).

Законодавчими нормами встановлені наступні **обмеження**:

- сума податкової знижки, нарахована платнику податку у звітному податковому році, не може перевищувати суми річного загального оподатковуваного доходу платника податку, нарахованого як заробітна плата;

- якщо платник податку до кінця податкового року, наступного за звітним, не скористався правом на нарахування податкової знижки за наслідками звітного податкового року, таке право на наступні податкові роки не переноситься (пп. 166.4.3 ПКУ).

Підстави для нарахування податкової знижки із зазначенням конкретних сум відображаються платником податку у річній податковій декларації, яка подається по 31 грудня включно наступного за звітним податкового року. Так, у 2024 році платник податків має право на податкову знижку стосовно передбачених Кодексом витрат, понесених у 2023 році.

Податкова знижка надається, якщо у фізичної особи протягом звітного року були витрати, зокрема, на:

- частину суми процентів, сплачених таким платником податку за користування іпотечним житловим кредитом;

- суму коштів або вартість майна, перерахованих (переданих) платником податку у вигляді пожертвувань або благодійних внесків зареєстрованим

неприбутковим організаціям у розмірі, що не перевищує 4 відсотків суми його загального оподаткованого доходу такого звітного року;

- суму коштів, сплачених платником податку на користь вітчизняних закладів дошкільної, позашкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної) та вищої освіти для компенсації вартості здобуття відповідної освіти таким платником податку та/або членом його сім'ї першого ступеня споріднення;

- суму витрат платника податку на сплату страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та пенсійних внесків, сплачених платником податку страховику-резиденту, недержавному пенсійному фонду, банківській установі за договорами довгострокового страхування життя, недержавного пенсійного забезпечення, за пенсійним контрактом з недержавним пенсійним фондом та ін.;

- оплату допоміжних репродуктивних технологій згідно з умовами, встановленими законодавством, але не більше ніж сума, що дорівнює третині доходу у вигляді заробітної плати за звітний податковий рік;

- оплату вартості державних послуг, пов'язаних з усиновленням дитини, включаючи сплату державного мита;

- суму коштів, сплачених платником податку у зв'язку із переобладнанням транспортного засобу, що належить платникові податку, з використанням у вигляді палива моторного сумішевого, біоетанолу, біодизелю, стиснутого або скрапленого газу, інших видів біопалива;

- суми витрат платника податку на сплату видатків на будівництво (придбання) доступного житла, визначеного законом, у тому числі на погашення пільгового іпотечного житлового кредиту, наданого на такі цілі, та процентів за ним;

- суму коштів у вигляді орендної плати за договором оренди житла (квартири, будинку), оформленим відповідно до вимог чинного законодавства, фактично сплачених платником податку, який має статус внутрішньо переміщеної особи та ін. (п. 166.3 ПКУ).

Після отримання контролюючим органом декларації, визначається сума, що підлягає поверненню, яка перераховується громадянам протягом 60 днів поштовим переказом або на банківський рахунок.

Декларувати свої доходи – це конституційний обов'язок громадян (ч. 2 ст. 67 Конституції України). Відповідно до норм Податкового кодексу України громадяни, які подають податкові декларації про майновий стан і доходи розподіляються на дві категорії: осіб, які мають право подати декларацію добровільно (зокрема для реалізації права на податкову знижку, про що йшлося вище) та осіб, які зобов'язані подавати річну декларацію.

Податкова декларація про майновий стан і доходи подається за базовий звітний (податковий) період, що дорівнює календарному року для платників податку на доходи фізичних осіб – до 1 травня року, що настає за звітним, крім окремих випадків.

Обов'язок щодо подання декларації у платників податків виникає:

- при отриманні доходів не від податкових агентів (тобто від інших фізичних осіб, які не зареєстровані як самозайняті особи);

- при отриманні від податкових агентів доходів, які не підлягали оподаткуванню при виплаті, але які не звільнені від оподаткування;
- при отриманні іноземних доходів;
- в інших випадках, передбачених законодавством.

Фізична особа зобов'язана самостійно до 1 серпня року, що настає за звітним, сплатити суму податкового зобов'язання, зазначену в поданій нею податковій декларації (п. 179.7 ПКУ).

Форма податкової декларації та Інструкція щодо заповнення податкової декларації про майновий стан і доходи, затверджені наказом Міністерства фінансів України від 02.10.2015 № 859 «Про затвердження форми податкової декларації про майновий стан і доходи та Інструкції щодо заповнення податкової декларації про майновий стан і доходи» із змінами і доповненнями.

З актуальною редакцією форми податкової декларації можна ознайомитися на офіційному сайті ДПС України за посиланням: <https://tax.gov.ua>.

У платників податку для підготовки та направлення контролюючим органам електронної звітності є можливість використовувати інформаційно-комунікаційну систему «Електронний кабінет» (вхід до Електронного кабінету здійснюється за адресою: <http://cabinet.tax.gov.ua> або через вебпортал ДПС), в якому станом на 1.01.2024 року реалізована функція передзаповнення декларації (що певним чином спрощує виконання громадянами податкових обов'язків та реалізацію податкових прав.)

5. Податковий період. Обчислення та сплата податку до бюджету.

Податок перераховується до бюджету (за певними виключеннями) до або під час виплати доходу.

Відповідно до пп. 176.2 ст. 176 Податкового кодексу України особи, які мають статус податкових агентів, зобов'язані подавати у строки, встановлені ПКУ для податкового кварталу (тобто протягом 40 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного (податкового) кварталу), податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків – фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску, до контролюючого органу за основним місцем обліку. Такий розрахунок подається лише у разі нарахування сум зазначених доходів платнику податку – фізичній особі податковим агентом, платником єдиного внеску протягом звітного періоду. Запровадження інших форм звітності із зазначених питань не допускається.

Форма та Порядок заповнення та подання податковими агентами Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків – фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску затверджені наказом Міністерства фінансів України від 13.01.2015 № 4 із змінами та доповненнями. З актуальною редакцією форми Податкового розрахунку можна ознайомитися на офіційному сайті

Питання для самоконтролю

1. Хто є платником податку на доходи фізичних осіб?
2. Назвіть основні ставки податку на доходи фізичних осіб.
3. За яким алгоритмом оподатковується дохід громадянина, отриманий в негрошовій формі?
4. Назвіть види доходів, які включаються до оподатковуваного доходу.
5. Назвіть види доходів, які не включаються до оподатковуваного доходу.
6. Які платежі, крім податку на доходи фізичних осіб, утримуються із оподатковуваного доходу фізичної особи?

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1

У звітному календарному місяці поточного року працівнику нараховані такі виплати:

- 1) заробітна плата за місяць в розмірі 9000 грн.,
- 2) лікарняні* за дні хвороби в сумі 2000 грн.

Розрахувати податки і збори, що підлягають утриманню з доходів працівника і перерахуванню до бюджету.

*Для вирішення питання щодо включення/невключення цього виду виплат до оподатковуваного доходу працівника, слід звернутися до норм пп. 14.1.48 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України.

Завдання 2

Річний дохід фізичної особи, отриманий у вигляді заробітної плати, склав 120 000 грн., з якої були утримані: податок на доходи фізичних осіб – 21 600 грн. та військовий збір – 1 800 грн.

При цьому фізичною особою впродовж року були понесені витрати (підтвержені документально) з навчання в магістратурі у вищому учбовому закладі в розмірі 14 000 грн.

Розрахувати суму податкової знижки, на яку фізична особа матиме право у разі складання і подання до контролюючого органу податкової декларації.

Тестові завдання до тем Розділу 2

1. Зазначте правильну відповідь:

Платниками податку на прибуток підприємств з числа резидентів є:

А. суб'єкти господарювання - юридичні особи, які провадять господарську діяльність виключно на території України

- В. суб'єкти господарювання - юридичні особи, які провадять господарську діяльність виключно за її межами України
- С. суб'єкти господарювання - юридичні особи, які провадять господарську діяльність як на території України, так і за її межами
- Д. бюджетні установи

2. Зазначте правильну відповідь:

Об'єктом оподаткування податку на прибуток підприємств є:

- А. прибуток лише із джерелом походження з України
- В. дохід суб'єкта господарювання
- С. фінансовий результат до оподаткування
- Д. прибуток із джерелом походження з України та за її межами

3. Зазначте правильну відповідь:

Для цілей оподаткування прибуток визначається шляхом коригування (збільшення або зменшення) ..... на податкові різниці

- А. прибутку
- В. доходу суб'єкта господарювання
- С. фінансового результату до оподаткування
- Д. чистого доходу (виручки) від реалізації продукції

4. Зазначте правильну відповідь:

До платників податку, що мають право прийняти рішення про незастосування коригувань фінансового результату до оподаткування на усі податкові різниці, належать суб'єкти в яких:

- А. річний дохід (з врахуванням непрямих податків) не перевищує двадцяти мільйонів гривень
- В. річний дохід (з врахуванням непрямих податків) перевищує двадцять мільйонів гривень
- С. річний дохід (з врахуванням непрямих податків) не перевищує сорока мільйонів гривень
- Д. річний дохід (з врахуванням непрямих податків) перевищує сорок мільйонів гривень

5. Зазначте правильну відповідь:

Базова (основна) ставка податку на прибуток становить:

- А. 20%
- В. 21%
- С. 18%
- Д. 25%

6. Зазначте правильну відповідь:

Податок на прибуток підприємств нараховується:

- А. платником податку самостійно
- В. виключно посадовою особою контролюючого органу

- C. платником податку та посадовою особою контролюючого органу
- D. немає правильної відповіді

7. Зазначте правильну відповідь:

Об'єктом амортизації є:

- A. залишкова вартість
- B. первісна вартість
- C. вартість, яка амортизується
- D. ліквідаційна вартість

8. Зазначте правильну відповідь:

Якщо платник податків вважає, що форма податкової декларації, збільшує або зменшує його зобов'язання, всупереч законодавчим нормам, то він:

- A. ти має право подати скаргу до контролюючого органу
- B. має право подати податкову декларацію за довільною формою, повідомивши про зазначений факт контролюючий орган
- C. має право зазначити цей факт у спеціально відведеному місці в податковій декларації
- D. немає правильної відповіді

9. Зазначте правильну відповідь:

Форма податкової декларації з податку на прибуток підприємств встановлюється:

- A. Кабінетом Міністрів України
- B. Міністерством фінансів України
- C. Державною фіскальною службою України
- D. Державною податковою службою України

10. Зазначте правильну відповідь:

Назвати визначені Податковим кодексом України види податкового періоду для податку на прибуток підприємств:

- A. календарний рік, календарне півріччя, календарні три квартали, календарний квартал, календарний місяць
- B. календарний рік, календарне півріччя, календарні три квартали, календарний квартал, календарний місяць, календарний тиждень
- C. календарний рік, календарне півріччя, календарні три квартали, календарний квартал, календарний місяць, календарна декада
- D. календарний рік, календарне півріччя, календарні три квартали, календарний квартал

11. Зазначте правильну відповідь:

Платник податку на прибуток підприємств зобов'язаний самостійно сплатити суму податкового зобов'язання, зазначену у поданій ним податковій декларації:

- A. протягом 5 календарних днів, що настають за останнім днем відповідного граничного строку
- B. протягом 10 календарних днів, що настають за останнім днем відповідного граничного строку
- C. протягом 20 календарних днів, що настають за останнім днем відповідного граничного строку
- D. одночасно з подачею податкової декларації

12. Зазначте правильну відповідь:

Який законодавчий документ регулює правила справляння податку на прибуток підприємств?

- A. Закон України «Про податок на прибуток підприємств»
- B. Закон України «Про оподаткування податком на прибуток підприємств»
- C. Податковий кодекс України
- D. Бюджетний кодекс України

13. Зазначте правильну відповідь:

Податок на прибуток підприємств - це:

- A. загальнодержавний непрямий податок
- B. загальнодержавний прямий податок
- C. місцевий податок
- D. немає правильної відповіді

14. Зазначте правильну відповідь:

Який законодавчий документ регулює правила справляння податку на доходи фізичних осіб?

- A. Закон України «Про податок на доходи фізичних осіб»
- B. Податковий кодекс України
- C. Закон України «Про оподаткування доходів громадян»
- D. Бюджетний кодекс України

15. Зазначте правильну відповідь:

Оподаткування доходів громадян в Україні здійснюється за:

- A. пласкою шкалою
- B. прогресивною шкалою
- C. регресивною шкалою
- D. немає правильної відповіді

16. Зазначте правильну відповідь:

Платниками податку на доходи фізичних осіб є:

- A. фізичні особи - резиденти, які отримують доходи з джерелом їх походження виключно на території України
- B. фізичні особи - резиденти, які отримують доходи з джерелом їх походження на території України та іноземні доходи; фізичні особи-нерезиденти, які отримують доходи з джерелом їх походження на території

України, податкові агенти

С. фізичні особи - резиденти, які отримують доходи з джерелом їх походження на території України та іноземні доходи; фізичні особи - нерезиденти, які отримують доходи з джерелом їх походження на території України та іноземні доходи, податкові агенти

Д. фізичні особи - резиденти, які отримують доходи з джерелом їх походження на території України та іноземні доходи; фізичні особи-нерезиденти, які отримують доходи з джерелом їх походження на території України

17. Зазначте правильну відповідь:

Об'єктом оподаткування з податку з доходів фізичних осіб для платника- нерезидента є:

А. загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід; доходи з джерела їх походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування (виплати, надання)

В. загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід; доходи з джерела їх походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування (виплати, надання); іноземні доходи

С. іноземні доходи

Д. немає правильної відповіді

18. Зазначте правильну відповідь:

Податковим звітним періодом (основним) з податку на доходи фізичних осіб для податкових агентів є:

А. календарний місяць

В. календарний квартал

С. календарне півріччя

Д. календарний рік

19. Зазначте правильну відповідь:

Оподаткування доходів фізичної особи - платника податку, отриманих ним у негрошовій формі:

А. здійснюється у загальнозстановленому порядку

В. не здійснюється

С. немає правильної відповіді

Д. здійснюється із застосуванням відповідного коефіцієнту

20. Зазначте правильну відповідь:

Із оподатковуваних доходів громадян утримуються:

А. податок на доходи фізичних осіб

В. податок на доходи фізичних осіб, військовий збір

С. податок на доходи фізичних осіб, військовий збір, єдиний соціальний внесок

Д. військовий збір, єдиний соціальний внесок

21. Зазначте правильну відповідь:

Податкова соціальна пільга застосовується до доходу платника податку протягом звітного періоду у вигляді:

- A. заробітної плати та інших, як оподатковуваних, так і неоподатковуваних доходів
- B. заробітної плати та інших оподатковуваних доходів
- C. заробітної плати
- D. соціальних виплат

22. Зазначте правильну відповідь:

Ставка військового збору складає:

- A. 1% від оподаткованого доходу
- B. 1,5% від оподаткованого доходу
- C. 2% від оподаткованого доходу
- D. 5% від оподаткованого доходу

23. Зазначте правильну відповідь:

Ставка єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування складає

- A. 18%
- B. 20%
- C. 22%
- D. 25%

24. Зазначте правильну відповідь:

Податковий розрахунок з податку на доходи фізичних осіб подається за базовий звітний період, що дорівнює календарному кварталу:

- A. протягом 10 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного місяця
- B. протягом 20 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного місяця
- C. протягом 40 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного місяця
- D. протягом 60 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного місяця

25. Зазначте правильну відповідь

Податкова знижка з податку на доходи фізичних осіб це:

- A. сума підтверджених витрат, на яку дозволяється зменшення суми загального місячного оподаткованого доходу платника податку
- B. сума підтверджених витрат, на яку дозволяється зменшення суми загального річного оподаткованого доходу платника податку
- C. суми загальних місячних оподатковуваних доходів та іноземних доходів, зменшених на суму податкової соціальної пільги
- D. вій сума підтверджених витрат, на яку дозволяється зменшення суми

податку до сплати

26. Зазначте правильну відповідь:

До податкової знижки включається сума витрат на:

- A. сплату частини суми процентів за користування банківським кредитом
- B. придбання ліків, які не включено до переліку життєво необхідних
- C. лікування тютюнової залежності
- D. фактично понесені платником податку витрати у вигляді суми коштів, сплачених платником податку на користь вітчизняних вищих і професійно-технічних навчальних закладів

27. Зазначте правильну відповідь

В який термін фізична особа має подати декларацію до контролюючого органу у разі реалізації нею права на отримання податкової знижки:

- A. впродовж 60 календарних днів після закінчення звітного податкового року
- B. у строк не пізніше 1 травня року, наступного за звітним
- C. у строк до 1 серпня року, наступного за звітним
- D. у строк до 31 грудня року, наступного за звітним

28. Зазначте правильну відповідь:

У який строк фізична особа має сплатити суму податкового зобов'язання (з податку на доходи фізичних осіб і військового збору), зазначену в поданій нею податковій декларації (у разі, коли подача декларації є обов'язковою):

- A. самостійно до 1 травня року, що настає за звітним
- B. самостійно до 1 серпня року, що настає за звітним
- C. не пізніше 31 грудня року, наступного за звітним
- D. впродовж 10 днів після подачі податкової декларації до ДПС

РОЗДІЛ 3. НЕПРЯМЕ ОПОДАТКУВАННЯ

ТЕМА 6. ПОДАТОК НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

ПЛАН

1. Непрямі податки, що справляються в Україні.
2. Платники податку на додану вартість.
3. База і об'єкт оподаткування ПДВ. Ставки податку на додану вартість.
4. Розрахунок податку на додану вартість. Податкове зобов'язання та податковий кредит з ПДВ. Податкова накладна.
5. Порядок електронного адміністрування податку на додану вартість.
6. Пільги з податку на додану вартість. Звільнення від оподаткування ПДВ.
7. Звітний період. Терміни подачі декларації і сплати до бюджету ПДВ.

Основні терміни і поняття

Непрямі податки, податок на додану вартість, податкове зобов'язання, податковий кредит, податкова накладна, бюджетне відшкодування.

1. Непрямі податки, що справляються в Україні.

Процеси споживання в Україні оподатковуються із використанням непрямих податків, які включаються до ціни товарів і послуг та можуть перекладатись на носія податку. До складу непрямих податків включено: акцизний податок, мито і податок на додану вартість (ПДВ). Правила справляння податку на додану, втім як і акцизного податку, визначені Податковим кодексом України, мита – Митним кодексом України.

Податок на додану вартість – непрямий податок (як зазначалося вище), який входить в ціну товарів (робіт, послуг) та сплачується покупцем.

Призначенням податку на додану вартість є: поповнення доходів державного бюджету країни та стимулювання економічного розвитку.

До переваг ПДВ можна віднести:

- відсутність подвійного оподаткування і кумулятивного ефекту;
- рівність умов щодо сплати як виробниками так і продавцями;
- ритмічне надходження коштів до бюджету держави;
- регулювання цін;
- стримування криз перевиробництва і прискорення витіснення з ринку слабких підприємств;
- запуск механізмів взаємної перевірки платниками податкових зобов'язань;
- можливість стримування невиправданий ріст цін.

До недоліків ПДВ відносять:

- складний механізм нарахування і сплати;
- негативний вплив на високотехнічні, наукомісткі, інноваційні виробництва;
- можливість ухилення від оподаткування;
- вплив на малозабезпечені верстви населення;
- необхідність високої професійної підготовки посадових осіб, що відповідають за справляння/адміністрування податку, як суб'єктів господарювання, так і контролюючих органів.

2. Платники податку на додану вартість.

Перелік платників податків визначений ст. 180 Податкового кодексу України, до його складу належать:

- суб'єкти господарювання, які зареєструвалися як платники ПДВ добровільно;
- будь-яка особа, яка зареєстрована або підлягає реєстрації як платник податку;
- особи, які ввозять товари через митний кордон, крім фізичних осіб чи

підприємців, що ввозять культурні цінності;

- особа, що веде облік результатів діяльності за договором про спільну діяльність без створення юридичної особи;

- особа, що є управителями майна;

- особа, що проводить операції з постачання конфіскованого майна, знахідок, скарбів, майна, визнаного безхазяйним;

- особа, що пов'язана з поставками послуг підприємствами залізничного транспорту;

- особа-інвестор (оператор), який веде окремий податковий облік, пов'язаний з виконанням угоди про розподіл продукції.

Також, якщо ввозяться товари на митну територію України в обсягах, що підлягають оподаткуванню згідно із законом (митна вартість яких перевищує еквівалент 150 євро), то ПДВ сплачується під час митного оформлення товарів без реєстрації особи, як платника ПДВ.

Обов'язок зареєструватися як платник ПДВ виникає, якщо загальна сума оподатковуваних постачань товарів (послуг) протягом останніх 12 календарних місяців сукупно перевищує 1 000 000 грн (без урахування податку на додану вартість) (п. 181.1 ПКУ).

3. База і об'єкт оподаткування ПДВ. Ставки податку на додану вартість.

Об'єктом оподаткування податком на додану вартість є:

- постачання товарів, місце постачання яких розташоване на митній території України..., у тому числі операції з безоплатної передачі;

- постачання послуг, місце постачання яких розташоване на митній території України;

- ввезення товарів на митну територію України в будь-якому митному режимі, передбаченому Митним кодексом (так званий «імпортовий» ПДВ);

- вивезення товарів за межі митної території України;

- постачання послуг з міжнародних перевезень (ст. 185 ПКУ).

Постачанням товарів вважається будь-яка передача права на розпорядження товарами як їх власник, у т. ч. продаж, обмін чи дарування такого товару чи його постачання за рішенням суду.

До постачання послуг відносяться операції з надання послуг, а також операції з передачі права на об'єкти інтелектуальної власності та інших нематеріальних активів.

Як постачання для цілей оподаткування ПДВ розглядаються:

- безоплатна передача товарів (послуг);

- передача товарів у рамках договору товарного кредиту;

- ліквідація об'єктів основних засобів за самостійним бажанням платника податків;

- умовне постачання товарів (наприклад, переведення виробничих основних засобів до невиробничих, тобто коли майно змінює своє

господарське призначення та стає майном призначеним для використання у негосподарській діяльності або призначеним для використання в операціях, що не обкладаються ПДВ);

- нарахування податкових зобов'язань у випадку анулювання ПДВ-реєстрації за правилами п. 184.7 ПКУ;

- передача права власності на об'єкти застави позичальнику (кредитору);

- передача майна лізингоотримувачу в рамках договору фінансового лізингу (ПДВ при лізингу);

- передача майна як внеску в спільну діяльність без створення юридичної особи (і його повернення);

- передача товарів в рамках посередницьких договорів;

- передача права на матеріальні активи, а також постачання послуг за рішенням органу місцевого самоврядування або в примусовому порядку.

Не є постачанням передача майна в операційну оренду, на зберігання та повернення його власнику (пп. 196.1.2 ПКУ).

База оподаткування податком на додану вартість (загальні випадки) випадку визначається згідно із п. 188.1 ПКУ: виходячи з *договірної ціни товарів (послуг)*, що поставляються, але **не нижче**:

- *ціни придбання* – якщо ці товари (послуги) були придбані постачальником для перепродажу. Її визначають виходячи із ціни, зазначеної у договорі купівлі-продажу даних товарів. При імпорті такою ціною є контрактна (**а не митна**) вартість імпортного товару;

- *звичайної ціни* – якщо ці товари (послуги) самостійно виготовлені (надані) постачальником; *залишкової (балансової) вартості* – для необоротних активів.

До бази оподаткування не включаються *непрямі податки та деякі платежі*: ПДВ; акцизний податок з роздрібного продажу; збір на обов'язкове державне пенсійне страхування, який утримується з вартості послуг мобільного зв'язку; акцизний податок на спирт етиловий, який використовується для виробництва лікарських засобів, компонентів крові та виготовлених із них препаратів (крім лікарських засобів у вигляді бальзамі та еліксирів), ін.

Базові (основні) ставки податку на додану вартість становлять: 20, 7 та 0 відсотків.

За ставкою 20 відсотків оподатковуються операції з поставки на митній території України товарів, робіт; операції з ввезення товарів на митну територію України.

За нульовою ставкою оподатковуються операції, зокрема, з вивезення товарів за межі митної території України.

За ставкою 7 відсотків оподатковуються операції з:

- постачання на митній території України та ввезення на митну територію України лікарських засобів, дозволених для виробництва і застосування в Україні та внесених до Державного реєстру лікарських засобів, а також медичних виробів, які внесені до Державного реєстру медичної техніки та

виробів медичного призначення або відповідають вимогам відповідних технічних регламентів, що підтверджується документом про відповідність, та дозволені для надання на ринку та/або введення в експлуатацію і застосування в Україні;

- постачання на митній території України та ввезення на митну територію України лікарських засобів, медичних виробів та/або медичного обладнання, дозволених для застосування у межах клінічних випробувань, дозвіл на проведення яких надано центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я.

Сума податку на додану вартість (за основною ставкою в 20%) розраховується за такими формулами:

на товари, що обкладаються митом:

$$\text{ПДВ} = (\text{митна вартість} + \text{сума ввізного мита}) \times 20\% : 100;$$

на товари, що обкладаються акцизним податком:

$$\text{ПДВ} = (\text{митна вартість} + \text{сума акцизного податку}) \times 20\% : 100;$$

на товари, що обкладаються митом та акцизним податком:

$$\text{ПДВ} = (\text{митна вартість} + \text{сума ввізного мита} + \text{сума акцизного податку}) \times 20\% : 100;$$

на товари, що не підлягають обкладанню митом та акцизним податком:

$$\text{ПДВ} = \text{вартість реалізації} \times 20\% : 100.$$

3. Розрахунок податку на додану вартість. Податкове зобов'язання та податковий кредит з ПДВ. Податкова накладна.

Датою виникнення податкових зобов'язань з постачання товарів/послуг вважається дата, яка припадає на податковий період, протягом якого відбувається будь-яка з подій, що сталася раніше (так зване «*правило першої події*»):

а) дата зарахування коштів від покупця/замовника на банківський рахунок платника податку як оплата товарів/послуг, що підлягають постачанню, а в разі постачання товарів/послуг за готівку-дата оприбуткування коштів у касі платника податку, а в разі відсутності такої - дата інкасації готівки у банківській установі, що обслуговує платника податку;

б) дата відвантаження товарів, а в разі експорту товарів – дата оформлення митної декларації, що засвідчує факт перетинання митного кордону України, оформлена відповідно до вимог митного законодавства, а для послуг - дата оформлення документа, що засвідчує факт постачання послуг платником податку. Тобто, *податкове зобов'язання* – це загальна сума податку, одержана (нарахована) платником у звітному періоді.

Датою віднесення сум податку до **податкового кредиту** вважається дата

тієї події, що відбулася раніше (так зване «*правило першої події*»):

а) дата списання коштів з банківського рахунка платника податку на оплату товарів/послуг;

б) дата отримання платником податку товарів/послуг. Тобто, **податковий кредит** – це сума, на яку платник податку має право зменшити податкове зобов'язання звітного періоду. Він складається із сум податків, сплачених (нарахованих) платником податку у звітному періоді у зв'язку з придбанням товарів, робіт, послуг, вартість яких відноситься до складу витрат виробництва та основних фондів чи нематеріальних активів, що підлягають амортизації.

Для операцій із ввезення на митну територію України товарів датою віднесення сум податку до податкового кредиту є дата сплати податку за податковими зобов'язаннями, а для операцій з постачання послуг нерезидентом на митній території України – дата складання платником податкової накладної за такими операціями, за умови реєстрації такої податкової накладної в Єдиному реєстрі податкових накладних.

Датою збільшення податкового кредиту орендаря (лізингоотримувача) для операцій фінансової оренди (лізингу) є дата фактичного отримання об'єкта фінансового лізингу таким орендарем.

Датою віднесення сум до податкового кредиту замовника з договорів (контрактів), визначених довгостроковими відповідно до п. 187.9 ст. 187 ПКУ, є дата фактичного отримання замовником результатів робіт (оформлених актами виконаних робіт) за такими договорами (контрактами).

Для товарів/послуг, постачання (придбання) яких контролюється приладами обліку, факт постачання (придбання) таких товарів/послуг засвідчується даними обліку.

Якщо після постачання товарів/послуг здійснюється будь-яка зміна суми компенсації їх вартості, включаючи наступний за постачанням перегляд цін, перерахунок у випадках повернення товарів/послуг особі, яка їх надала, або при поверненні постачальником суми попередньої оплати товарів/послуг, суми податкових зобов'язань та податкового кредиту постачальника та отримувача підлягають відповідному коригуванню.

На дату виникнення податкових зобов'язань платник податку зобов'язаний скласти **податкову накладну** в електронній формі з дотриманням умови щодо реєстрації у порядку, визначеному законодавством, електронного підпису уповноваженої платником особи та зареєструвати її в Єдиному реєстрі податкових накладних (ЄРПН) у встановлений Кодексом термін.

У податковій накладній зазначаються в окремих рядках такі обов'язкові реквізити:

- порядковий номер податкової накладної;
- дата складання податкової накладної;
- повна або скорочена назва, зазначена у статутних документах юридичної особи або прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи, зареєстрованої як платник податку на додану вартість, – продавець товарів/послуг;
- податковий номер платника податку (продавця та покупця). У

разі постачання/придбання філією (структурним підрозділом) товарів/послуг, яка фактично є від імені головного підприємства - платника податку стороною договору, у податковій накладній, крім податкового номера платника податку додатково зазначається числовий номер такої філії (структурного підрозділу);

- повна або скорочена назва, зазначена у статутних документах юридичної особи або прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи, зареєстрованої як платник податку на додану вартість, – покупець (отримувача) товарів/послуг;

- опис (номенклатура) товарів/послуг та їх кількість, обсяг;

- ціна постачання без урахування податку;

- ставка податку та відповідна сума податку в цифровому значенні;

- загальна сума коштів, що підлягають сплаті з урахуванням податку;

- код товару згідно з УКТ ЗЕД, для послуг – код послуги згідно з Державним класифікатором продукції та послуг; платники податків, крім випадків постачання підакцизних товарів та товарів, ввезених на митну територію України, мають право зазначати код товару згідно з УКТ ЗЕД або код послуги згідно з Державним класифікатором продукції та послуг неповністю, але не менше ніж чотири перших цифри відповідного коду;

- індивідуальний податковий номер.

Форма та порядок заповнення податкової накладної затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику, тобто Міністерством фінансів України.

Сума податку, що підлягає сплаті до бюджету (або бюджетному відшкодуванню), визначається як різниця між сумою податкового зобов'язання звітного (податкового) періоду та сумою податкового кредиту такого звітного (податкового) періоду. При позитивному значенні зазначеного показника, така сума підлягає сплаті до бюджету у визначені строки; при від'ємному значенні – така сума або зараховується у зменшення суми податкового боргу (за його наявності), або підлягає **бюджетному відшкодуванню** (при наявності права на нього), або зараховується до складу податкового кредиту наступного звітного (податкового) періоду.

Бюджетне відшкодування – відшкодування від'ємного значення податку на додану вартість на підставі підтвердження правомірності сум такого відшкодування за результатами перевірки платника.

Платник ПДВ має вказати бажаний *спосіб відшкодування ПДВ* у відповідному рядку декларації:

- отримати гроші на поточний рахунок ;

- сплатити грошові зобов'язання або погасити податковий борг.

Механізм відшкодування ПДВ передбачає:

- платник податків, який має право на одержання бюджетного відшкодування та прийняв рішення про повернення суми бюджетного відшкодування, зобов'язаний подати до відповідного органу податкову

- декларацію та заяву про повернення суми бюджетного відшкодування;
- потрапляння заяви на відшкодування ПДВ до Єдиного реєстру відшкодування ПДВ протягом операційного дня;
  - проведення камеральної або у відповідних випадках документальної перевірки за наявності підстав визначених п. 200.11 ПКУ;
  - узгодження суми відшкодування ПДВ (відображається в Реєстрі в автоматичному режимі на наступний робочий день);
  - відшкодування ПДВ Казначейством на рахунок платника податків (на підставі інформації, отриманої з Реєстру про узгодження суми).

Якщо за результатами перевірки (камеральної чи документальної) контролюючий орган виявить невідповідність заявленої суми бюджетного відшкодування, то такому платнику ПДВ буде надіслане податкове повідомлення. У разі незгоди із рішенням, платник ПДВ може його оскаржити у порядку, визначеному Податковим кодексом України.

5. Порядок електронного адміністрування податку на додану вартість.

Враховуючи той факт, що ПДВ протягом значного періоду був та і продовжує бути одним із найскладнішим в адмініструванні податком, а правила його справляння дозволяли розробляти і використовувати несумлінними платниками податків схеми уникнення від оподаткування та незаконного відшкодування ПДВ з бюджету, в Україні в 2014 році на центральному рівні ДПС була впроваджена **Система електронного адміністрування ПДВ (СЕА ПДВ)**. На постійній основі Система запрацювала з 1 липня 2015 року. Вона забезпечує автоматичний облік у розрізі платників, дозволяє контролюючим органам здійснювати моніторинг кожної господарської операції, яку здійснює платник податку, та відповідність вимогам законодавства визначених платниками податкових зобов'язань, а платникам – упевнитися у податковій сумлінності контрагентів. Сьогодні процес адміністрування ПДВ: від реєстрації платником ПДВ до сплати та формування Реєстру заяв на відшкодування ПДВ здійснюється повністю он-лайн.

В СЕА ПДВ зведена вся інформація про об'єкти оподаткування, податкові зобов'язання в розрізі суб'єктів господарювання за КВЕД і товарними групами (УКТЗЕД), а саме щодо:

- сум податку, що містяться у виданих та отриманих податкових накладних, зареєстрованих в Єдиному реєстрі податкових накладних та розрахунках коригування до них;

- сум податку, сплачених платниками при ввезенні товарів на митну територію України;

- сум поповнення та залишку коштів на рахунках у Системі електронного адміністрування ПДВ;

- суми податку, на яку платники мають право зареєструвати податкові накладні в ЄРПН.

Реєстрація податкових накладних в ЄРПН можлива за однієї умови – якщо сума ПДВ у них не перевищує суми ПДВ, яку обчислено за формулою, а саме:

$$\Sigma \text{Накл} = \Sigma \text{НаклОтр} + \Sigma \text{Митн} + \Sigma \text{ПопРах} + \Sigma \text{Овердрафт} - \Sigma \text{НаклВид} - \Sigma \text{Відшкод} - \Sigma \text{Перевищ};$$

де:

$\Sigma \text{НаклОтр}$ - загальна сума податку за отриманими платником податковими накладними, зареєстрованими в Єдиному реєстрі податкових накладних, податковими накладними, складеними платником та зареєстрованими в Єдиному реєстрі податкових накладних, та розрахунками коригування до таких податкових накладних, зареєстрованими в Єдиному реєстрі податкових накладних;

$\Sigma \text{Митн}$ - загальна сума податку, сплаченого платником при ввезенні товарів на митну територію України;

$\Sigma \text{ПопРах}$ - загальна сума поповнення з поточного рахунку платника податку рахунка в системі електронного адміністрування податку, в тому числі рахунків у системі електронного адміністрування податку платника - сільськогосподарського підприємства, що обрало спеціальний режим оподаткування (п. 200³ ПКУ).

Якщо ж сума ПДВ є **більшою**, платник має перерахувати з поточного реєстраційного рахунку різницю цієї суми на реєстраційний рахунок у Системі електронного декларування ПДВ. Лише після цього здійснюється реєстрація податкових накладних і розрахунків коригування до них.

Платник ПДВ реєструє податкові накладні у строки, які залежать від дати складання цих документів або дати їх отримання отримувачем товарів чи послуг (покупцем).

6. Пільги з податку на додану вартість. Звільнення від оподаткування ПДВ.

Пільгове оподаткування з податку на додану вартість окремих операцій має на меті стимулювання їх здійснення платниками податків та обумовлює певне зниження цін.

Кодексом передбачені випадки звільнення операцій з поставки від оподаткування а операції, які не є об'єктом оподаткування.

Так, не є об'єктом оподаткування операції з (ст. 196 ПКУ) :

- випуску (емісії), розміщення у будь-які форми управління та продажу (погашення, викупу) за кошти цінних паперів, що випущені в обіг (емітовані) суб'єктами підприємницької діяльності, Національним банком України, органами влади;

- передачі майна у схов (відповідальне зберігання), у концесію, а також у лізинг (оренду), крім передачі у фінансовий лізинг;

- повернення майна із схову (відповідального зберігання) його власнику, а

також майна, попередньо переданого в концесію або лізинг (оренду) концесієдавцю або лізингодавцю (орендодавцю), крім переданого у фінансовий лізинг;

- нарахування та сплати процентів або комісій у складі орендного (лізингового) платежу у межах договору фінансового лізингу;

- передачі майна в заставу (іпотеку) позикодавцю (кредитору) та/або в забезпечення іншої дійсної вимоги кредитора, повернення такого майна із застави (іпотеки) його власнику після закінчення дії відповідного договору, якщо місце такої передачі (повернення) знаходиться на митній території України;

- грошових виплат основної суми консолідованого іпотечного боргу та процентів, нарахованих на неї, об'єднання та/або купівлі (продажу) консолідованого іпотечного боргу, заміною однієї частки консолідованого іпотечного боргу на іншу, або поверненням (зворотним викупом) такого консолідованого іпотечного боргу відповідно до закону резидентом або на його користь;

- надання послуг із страхування, співстрахування або перестрахування особами, які мають ліцензію на здійснення страхової діяльності відповідно до закону, а також пов'язаних з такою діяльністю послуг страхових (перестрахових) брокерів та страхових агентів;

- надання послуг із загальнообов'язкового державного соціального страхування (у тому числі пенсійного страхування), недержавного пенсійного забезпечення, залучення та обслуговування пенсійних вкладів та рахунків учасників фондів банківського управління, адміністрування недержавних пенсійних фондів;

- обігу валютних цінностей (крім банківських металів, банкнот і монет, що використовуються для нумізматичних цілей, а також іноземних монет з дорогоцінних металів, базою оподаткування яких є продажна вартість); випуску, обігу та погашення лотерейних білетів, інших документів, що засвідчують право участі в лотереях та ін.;

- відступлення права вимоги, переведення боргу, торгівлі за грошові кошти або цінні папери борговими зобов'язаннями (вимогами), за певними винятками;

- надання послуг з: виконання платіжних операцій, що надаються надавачами платіжних послуг, операторами платіжних систем; розрахунково-касового обслуговування; інкасації; залучення, розміщення та повернення коштів за договорами позики, депозиту, вкладу (у тому числі пенсійного); управління коштами та цінними паперами (корпоративними правами та деривативами); доручення, надання, управління і відступлення прав вимоги за фінансовими кредитами фінансових установ; надання гарантій, банківських поручительств; випуску, погашення електронних грошей; емісії, обміну, погашення цифрових грошей Національного банку України;

- виплат у грошовій формі заробітної плати (інших прирівняних до неї виплат), а також пенсій, стипендій, субсидій, дотацій за рахунок бюджетів або Пенсійного фонду України чи інших фондів загальнообов'язкового соціального страхування (крім тих, що надаються у майновій формі);

- виплат дивідендів, роялті у грошовій формі або у вигляді цінних паперів,

які здійснюються емітентом;

- надання комісійних (брокерських, дилерських) послуг із торгівлі та/або управління цінними паперами (корпоративними правами), деривативами та валютними цінностями, включаючи будь-які грошові виплати (у тому числі комісійні) фондовим або валютним біржам чи позабіржовим фондовим системам, ін.;

- реорганізації (злиття, приєднання, поділу, виділення та перетворення) юридичних осіб;

- постачання позашкільним навчальним закладом вихованцям, учням і слухачам платних послуг у сфері позашкільної освіти;

- надання послуг з агентування і фрахтування морського торговельного флоту судовими агентами на користь нерезидентів, які надають послуги з міжнародних перевезень пасажирів, їхнього багажу, вантажів чи міжнародних відправлень;

- ввезення на митну територію України, вивезення за межі митної території України незалежно від обраного митного режиму товарів, митна вартість яких не перевищує еквівалент 150 євро;

- передачі майна (конфіскованого майна, знахідок, майна, визнаного безхазяйним, скарбів, майна, за яким не звернувся власник до кінця строку зберігання, та ін.

Статтею 197 Кодексу визначені **операції, звільнені від оподаткування**, а саме:

- постачання продуктів дитячого харчування та товарів дитячого асортименту для немовлят за переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України;

- **постачання послуг із здобуття вищої, середньої, професійно-технічної та дошкільної освіти навчальними закладами**, у тому числі навчання аспірантів і докторантів, навчальними закладами, що мають ліцензію на постачання таких послуг, у тому числі постачання послуг з дистанційного навчання в мережі Інтернет, у разі, якщо мережа Інтернет використовується виключно як засіб комунікації між викладачем і слухачем, а також послуг з виховання та навчання дітей у будинках культури, дитячих музичних, художніх, спортивних школах і клубах, школах мистецтв та послуг з проживання учнів або студентів у гуртожитках;

- постачання технічних та інших засобів реабілітації (крім автомобілів), послуги з їх ремонту та доставки; товарів спеціального призначення, у тому числі виробів медичного призначення для індивідуального користування, для осіб з інвалідністю та інших пільгових категорій населення;

- постачання послуг із доставки пенсій, страхових виплат та грошової допомоги населенню (незалежно від способу доставки) на всіх етапах доставки до кінцевого споживача;

- постачання послуг з медичного обслуговування населення (медична послуга) закладами охорони здоров'я, що мають ліцензію на постачання таких послуг, а також постачання послуг для осіб з інвалідністю та дітей з інвалідністю реабілітаційними закладами, що мають ліцензію на постачання таких послуг

відповідно до законодавства, крім певних винятків;

- постачання реабілітаційних послуг особам з інвалідністю, дітям з інвалідністю, а також постачання путівок на санаторно-курортне лікування, оздоровлення та відпочинок на території України фізичних осіб віком до 18 років, осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю;

- постачання релігійними організаціями культових послуг та предметів культового призначення за переліком;

- постачання послуг з поховання та постачання ритуальних товарів державними та комунальними службами;

- безоплатної приватизації житлового фонду, включаючи місця загального користування у багатоквартирних будинках та прибудинкових територій, присадибних земельних ділянок відповідно до законодавства, а також постачання послуг, отримання яких згідно із законодавством є обов'язковою передумовою приватизації житла, прибудинкових територій багатоквартирних будинків, присадибних земельних ділянок;

- постачання житла (об'єктів житлової нерухомості), неподільного житлового об'єкта незавершеного будівництва/майбутнього об'єкта житлової нерухомості, крім першого постачання таких об'єктів;

- безоплатної передачі в державну власність чи комунальну власність територіальних громад сіл, селищ, міст або у їх спільну власність об'єктів усіх форм власності, які перебувають на балансі одного платника податку і передаються на баланс іншого платника податку, якщо такі операції проводяться за рішенням Кабінету Міністрів України, центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, прийнятим у межах їх повноважень;

- постачання державних платних послуг фізичним або юридичним особам органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, а також іншими особами, уповноваженими такими органами або законодавством надавати зазначені послуги, обов'язковість отримання (надання) яких установлюється законодавством, включаючи плату за реєстрацію, видачу ліцензії, сертифікатів у вигляді зборів, державного мита тощо;

- надання послуг з реєстрації актів цивільного стану державними органами, уповноваженими здійснювати таку реєстрацію згідно із законодавством;

- постачання послуг з фундаментальних досліджень, науково-дослідних і дослідницько-конструкторських робіт, якщо такі послуги та/або роботи постачаються особою, яка безпосередньо отримує оплату їх вартості з рахунка органу, що здійснює казначейське обслуговування бюджетних коштів;

- постачання (передплати) та доставки періодичних видань друкованих засобів масової інформації (за певними виключеннями) вітчизняного виробництва, підготовки (літературне, наукове і технічне редагування, коригування, дизайн та верстка), виготовлення (друк на папері чи запис на електронному носіїві), розповсюдження книжок, у тому числі електронного контенту (за певними виключеннями) та дитячих книжкових видань, вітчизняного виробництва, учнівських зошитів, підручників та навчальних посібників, словників українсько-іноземної або іноземно-української мови

вітчизняного виробництва на митній території України та ін.

7. Звітний період. Терміни подачі декларації і сплати до бюджету ПДВ.

Звітним (податковим) періодом з податку на додану вартість для більшості платників є **календарний місяць**, а у випадках, особливо визначених Податковим кодексом України – календарний квартал. Податкова декларація подається за базовий звітний (податковий) період, що дорівнює календарному місяцю, протягом 20 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного (податкового) місяця (п. 203.1 ст. 203 ПКУ).

Декларацію з податку на додану вартість подають до контролюючих органів суб'єкти господарювання, зареєстровані платниками ПДВ. Декларація подається **в електронній формі** засобами електронного зв'язку з дотриманням умов щодо реєстрації електронного цифрового підпису.

Якщо останній день строку подання податкової декларації припадає на вихідний або святковий день, то останнім днем строку вважається операційний день, що настає за вихідним або святковим днем (п. 49.20 ПКУ). Сума податкового зобов'язання, зазначена платником податку в поданій ним податковій декларації, підлягає сплаті протягом 10 календарних днів, що настають за останнім днем відповідного граничного строку (п. 203.2 ПКУ). Якщо граничний строк сплати податкового зобов'язання припадає на вихідний або святковий день, останнім днем сплати податкового зобов'язання вважається операційний день, що настає за вихідним або святковим днем (п. 57.1 ст. 57 ПКУ).

Питання для самоконтролю

1. Які операції є об'єктом оподаткування ПДВ?
2. Які операції звільнені від оподаткування ПДВ?
3. Які операції не є об'єктом оподаткування ПДВ?
4. Що є базою оподаткування ПДВ?
5. Яка дата вважається датою виникнення права на податковий кредит з ПДВ?
6. Яка дата вважається датою виникнення податкового зобов'язання з ПДВ?
7. Яка особа має право добровільно зареєструватися платником ПДВ?
8. Яка особа зобов'язана зареєструватися платником ПДВ?
9. Вказати ставки оподаткування ПДВ.
10. Яким чином визначається сума ПДВ, що підлягає сплаті до бюджету?

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1

Розрахувати суму податку на додану вартість, яку підприємство повинне сплатити до бюджету за лютий місяць п. р., за таких умов:

підприємством у лютому п. р. здійснені наступні операції:

1. здійснено відвантаження покупцю 20 одиниць товару А за ціною 72 грн. (у тому числі ПДВ) за 1 шт. та 15 одиниць товару Б за ціною 360 грн. за 1 шт. (у тому числі ПДВ);
2. отримана передоплата за товар В на суму 720 грн. (у тому числі ПДВ); узятий кредит в банку на суму 11000 грн.;
3. здійснено відвантаження продукції (товар Г) на загальну суму 3600 грн. (у тому числі ПДВ);
4. придбаний товар Д для подальшої реалізації на суму 6000 грн. (у тому числі ПДВ);
5. виплачена заробітна плата працівникам загальною сумою 15 000 грн.;
6. передано безоплатно* 15 одиниць товару Ж за ціною 60 грн. за одиницю (у тому числі ПДВ) школі-інтернату (акт передачі від 8 лютого);
7. передані безоплатно* благодійній установі (реєстраційні документи в наявності) 10 одиниць товару З за ціною 600 грн. за 1 одиницю (у тому числі ПДВ) (акт передачі від 20 лютого);
8. оплачені послуги банку за розрахунково-касове обслуговування в розмірі 2400 грн.

Довідково:

* відповідно до п.185.1 ст.185 Податкового кодексу України об'єктом оподаткування є операції платників податку з:

- а) **постачання товарів****, місце постачання яких розташоване на митній території України, відповідно до ст. 186 ПКУ, у тому числі операції з безоплатної передачі та з передачі права власності на об'єкти застави позичальнику (кредитору), на товари, що передаються на умовах товарного кредиту, а також з передачі об'єкта фінансового лізингу у володіння та користування лізингоодержувачу/орендарю;
- б) постачання послуг, місце постачання яких розташоване на митній території України, відповідно до ст. 186 ПКУ;
- в) ввезення товарів на митну територію України;
- г) вивезення товарів за межі митної території України;
- е) постачання послуг з міжнародних перевезень пасажирів і багажу та вантажів залізничним, автомобільним, морським і річковим та авіаційним транспортом.

Відповідно до пп. 14.1.191 Податкового кодексу України **постачання товарів – будь-яка передача права на розпоряджання товарами як власник, у тому числі продаж, обмін чи дарування такого товару, а також постачання товарів за рішенням суду.

ТЕМА 7. АКЦИЗНИЙ ПОДАТОК

ПЛАН

1. Сутність і значення акцизного податку.
2. Обов'язкові елементи акцизного податку. Правила справляння акцизного податку.
3. Порядок визначення податкового зобов'язання і сплати акцизного податку.

Основні терміни і поняття

Акцизний податок, акцизна марка.

1. Суть та призначення акцизного податку.

Акцизний податок – це непрямий податок на високорентабельні та монопольні товари, що включається до ціни цих товарів. За своєю сутністю він є податком на споживання; платником акцизу є споживач підакцизної продукції, а продавці та виробники виступають в якості податкових агентів, які враховують цей податок у складі ціни підакцизних товарів, перераховуючи його в подальшому до бюджету в порядку, передбаченому чинним законодавством.

Метою справляння акцизного податку є збільшення доходів бюджету за рахунок оподаткування високорентабельних товарів не першої необхідності, які споживаються здебільшого населенням з рівнем доходів вище середнього. Крім того, акцизний податок в теорії має забезпечувати вплив на кінцевих споживачів, щоб зменшити обсяги продажів певних видів продукції, яка сама по собі вважається небажаною, шкідливою для здоров'я (наприклад, алкогольних напоїв і тютюнових виробів).

На відміну від податку на додану вартість:

- 1) акцизним податком оподатковуються тільки товари, і не оподатковуються роботи і послуги;
- 2) об'єктом оподаткування є повна вартість товарів;
- 3) кожна група підакцизних товарів має визначену ставку;
- 4) акцизний податок сплачується лише один раз (обов'язок зі сплати ПДВ виникає на всіх етапах руху продукції).

Зобов'язання зі сплати акцизного податку виникає, коли відбувається (головним чином) виробництво, реалізація, ввезення на митну територію України підакцизних товарів (продукції).

До них належать товари за кодами згідно з УКТ ЗЕД, на які встановлено ставки акцизного податку.

Податковим кодексом України (*ст. 215.1 ПКУ*) визначений перелік підакцизних товарів:

- спирт етиловий та інші спиртові дистиляти, алкогольні напої, пиво;

- тютюнові вироби, тютюн та промислові замітники тютюну;
- пальне;
- автомобілі легкові, кузови до них, причепи та напівпричепи, мотоцикли, транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, транспортні засоби для перевезення вантажів;
- електрична енергія.

В Україні встановлено державний контроль за обігом підакцизних товарів, зокрема, спирту, алкогольних напоїв та тютюнових виробів відповідно до Закону України від 19 грудня 1995 р. № 481/95-ВР «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів».

Таким чином, акцизний податок – непрямий податок на споживання окремих видів товарів (продукції), визначених Податковим кодексом як підакцизні, що включається до ціни таких товарів (продукції).

2. Елементи акцизного податку.

Платники акцизного податку. Перелік платників акцизного податку визначено пунктом 212.1 ПКУ.

До них належать:

- безпосередні виробники підакцизного товару;
- суб'єкти господарювання, які ввозять в Україну підакцизні товари, що реалізують конфісковані, безхазяйні і подібні підакцизні товари відчужують підакцизні товари, які були ввезені без сплати (звільнені) акцизу, порушники митного режиму, при якому здійснюється ввезення без сплати акцизу, порушники цільового використання підакцизного товару, який оподатковувався за нульовими ставками акцизу (спирт, нафтопродукти) або звільнено від акцизного податку;
- фізичні особи (в т. ч. і нерезиденти), які ввозять в Україну підакцизні товари у кількості, що підлягає оподаткуванню;
- господарюючі суб'єкти (фізичні і юридичні особи), суб'єкти роздрібної торгівлі підакцизними товарами;
- оптові постачальники електроенергії та її виробники;
- власники ввезеного на митну територію України вантажного транспортного засобу, що переобладнується у легковий автомобіль, з якого справляється акцизний податок.

Реєстрація платником акцизного податку.

В залежності від типу діяльності, яку здійснює суб'єкт господарювання, здійснюється і його реєстрація як платника акцизного збору:

- реєстрація у контролюючих органах як платників акцизного податку суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність з виробництва підакцизних товарів (продукції) та/або імпорту алкогольних напоїв та тютюнових виробів, яка підлягає ліцензуванню, здійснюється на підставі відомостей, наданих органами ліцензування щодо видачі таким суб'єктам відповідних ліцензій.

- особи, які здійснюватимуть реалізацію пального, підлягають обов'язковій реєстрації як платники акцизного податку на підставі поданої не пізніше ніж за три робочі дні до початку здійснення реалізації пального заяви.

- реєстрація інших суб'єктів господарювання як платників акцизного податку здійснюється на підставі поданих за встановленою формою декларацій, які подаються:

- суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі, які здійснюють реалізацію підакцизних товарів – за місцезнаходженням пункту продажу товарів;

- всіма іншими суб'єктами господарювання – за місцезнаходженням юридичних осіб або місцем проживання фізичних осіб – підприємців.

Особливості в обліку акцизу має реалізація пального, так як щодо неї використовуються Система електронного адміністрування реалізації пального (СЕАРП). В межах СЕАРП вводяться акцизні накладні, які діють аналогічно податковим накладним з ПДВ, складаються в електронному вигляді продавцями і надаються покупцям.

Об'єктами оподаткування є операції з:

- реалізації вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції);

- реалізації (передачі) підакцизних товарів (продукції) з метою власного споживання, промислової переробки, здійснення внесків до статутного капіталу, а також своїм працівникам;

- ввезення підакцизних товарів (продукції) на митну територію України;

- реалізації конфіскованих підакцизних товарів (продукції), підакцизних товарів (продукції), визнаних безхазяйними, підакцизних товарів (продукції), за якими не звернувся власник до кінця строку зберігання, та підакцизних товарів (продукції), що за правом успадкування чи на інших законних підставах переходять у власність держави;

- реалізації або передачі у володіння, користування чи розпорядження підакцизних товарів (продукції), що були ввезені на митну територію України із звільненням від оподаткування до закінчення строку, визначеного законодавством;

- обсяги та вартість втрачених підакцизних товарів (продукції), що перевищують встановлені норми втрат;

- реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів;

- оптового постачання електричної енергії;

- переобладнання ввезеного на митну територію України транспортного засобу у підакцизний легковий автомобіль;

- реалізації будь-яких обсягів пального понад обсяги, що: отримані від інших платників акцизного податку, що підтверджені зареєстрованими акцизними накладними в Єдиному реєстрі акцизних накладних; ввезені (імпортовані) на митну територію України, що

засвідчені належно оформленою митною декларацією; вироблені в Україні, реалізація яких є об'єктом оподаткування, що підтверджені зареєстрованими акцизними накладними в Єдиному реєстрі акцизних накладних.

Операції з підакцизними товарами, які не підлягають оподаткуванню:

- вивезення (експорту) підакцизних товарів (продукції) платником податку за межі митної території України;
- ввезення на митну територію України раніше експортованих підакцизних товарів (продукції), у яких виявлено недоліки, що перешкоджають реалізації цих товарів на митній території країни імпортера, для їх повернення експортеру;
- реалізації електричної енергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками та/або з відновлюваних джерел енергії.

Операції з підакцизними товарами, які звільняються від оподаткування:

- реалізації легкових автомобілів для інвалідів, у тому числі дітей-інвалідів, оплата вартості яких здійснюється за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів, коштів фондів загальнообов'язкового державного страхування, а також легкових автомобілів спеціального призначення (швидка медична допомога та для потреб підрозділів центрального органу виконавчої влади з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи), оплата вартості яких здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів;

- ввезення підакцизних товарів (продукції) на митну територію України, призначених для офіційного (службового) користування дипломатичними представництвами іноземних держав, консульськими установами іноземних держав та для особистого використання членами дипломатичних представництв іноземних держав, консульських установ іноземних держав виходячи з принципу взаємності стосовно кожної окремої держави;

- ввезення підакцизних товарів (продукції) на митну територію України, якщо при цьому згідно із законодавством України не справляється податок на додану вартість у зв'язку з розміщенням товарів (продукції) у митних режимах: транзиту, митного складу, знищення або руйнування, відмови на користь держави, магазину безмитної торгівлі, тимчасового ввезення, переробки на митній території України. У разі порушення умов митних режимів, що передбачають повне або часткове звільнення від оподаткування, особа, відповідальна за дотримання режиму, зобов'язана обчислити та сплатити суму податкового зобов'язання. У разі коли в зазначених випадках митним законодавством України передбачається вимога щодо здійснення заходів гарантування, така вимога встановлюється і для цілей акцизного податку. Податок справляється, якщо в подальшому щодо таких товарів (продукції) виникають зобов'язання зі сплати податку на додану вартість;

- безоплатної передачі для знищення підакцизних товарів (продукції), конфіскованих за рішенням суду та таких, що перейшли у власність

держави внаслідок відмови власника, якщо вони не підлягають реалізації (продажу) в установленому законодавством порядку;

- реалізації та/або передачі в межах одного підприємства підакцизних товарів (продукції), вироблених на митній території України, що використовуються як сировина для виробництва підакцизних товарів (продукції) та бензолу (за кодом 2902 20 00 00 згідно з УКТ ЗЕД). Ця норма не поширюється на операції з реалізації та/або передачі в межах одного підприємства нафтопродуктів (крім товарів (продукції) за кодами 2707 10 90 00, 2707 50 90 00, 2710 12 90 00 та 2711 19 00 00 згідно з УКТ ЗЕД);

- ввезення на митну територію України підакцизних товарів (продукції), що використовуються як сировина для виробництва підакцизних товарів (продукції), за умови пред'явлення органу державної митної служби ліцензії на право виробництва (крім виробництва нафтопродуктів);

- ввезення фізичними особами на митну територію України підакцизних товарів (продукції) в обсягах, що не перевищують норм безмитного ввезення, встановлених законом;

- реалізації безпосередньо вітчизняними виробниками алкогольних напоїв і тютюнових виробів магазинам безмитної торгівлі. Підставою для звільнення від сплати податку продукції, яка призначена для реалізації магазинами безмитної торгівлі, є належно оформлена митна декларація, що оформляється під час відвантаження продукції від такого виробника;

- ввезення на митну територію України підакцизних товарів (продукції) (крім алкогольних напоїв і тютюнових виробів) як міжнародної технічної допомоги, яка надається відповідно до міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, або як гуманітарної допомоги, наданої згідно з нормами Закону України «Про гуманітарну допомогу»;

- ввезення акредитованими державними випробувальними лабораторіями та/або суб'єктами господарювання, які мають ліцензії на виробництво тютюнових виробів, еталонних (моніторингових) чи тестових зразків тютюнових виробів (не призначених для продажу в роздріб) для проведення досліджень чи випробувань (калібрування лабораторного обладнання, проведення дегустацій, вивчення фізико-хімічних показників, дизайну);

- реалізації скрапленого газу на спеціалізованих аукціонах для потреб населення у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

- реалізація відходів тютюнової сировини за умови документального підтвердження їх утворення та подальшого знищення або утилізації;

- ввезення на митну територію України неферментованої (непереробленої) тютюнової сировини тютюново-ферментаційними заводами, які здійснюють реалізацію ферментованої (переробленої) тютюнової сировини виробникам тютюнових виробів або її експорт; реалізація тютюнової сировини тютюново-ферментаційним заводам

особами, які виробляють тютюнову сировину на митній території України; реалізація ферментованої (переробленої) тютюнової сировини тютюново-ферментаційними заводами виробникам тютюнових виробів.
Ставки податку є єдиними на всій території України (пп. 215.2.1 ПКУ):

- **специфічні (абсолютні)** – податок визначається як фіксована величина стосовно кожної одиниці виміру бази оподаткування (літри, кілограми, штуки, кубічні сантиметри, інші натуральні показники);
- **адвалорні (відносні)** – податок визначається у відсотковому або кратному відношенні до одиниці вартісного виміру бази оподаткування (вартість товарів, продукції);
- **адвалорні та специфічні одночасно.**

Особливість визначення бази оподаткування акцизним податком полягає в тому, що спочатку необхідно знати, які ставки застосовуються до даного виду підакцизних товарів (табл. 7.2.1).

Таблиця 7.2.1

База оподаткування і ставки акцизного податку

Види ставок акцизного податку	База оподаткування	Види підакцизних товарів
1	2	3
Адвалорна (відносна) ставка – встановлюється у відсотковому або кратному відношенні до одиниці вартісного виміру бази оподаткування (п. 28.2 ПКУ)	Вартість (без ПДВ та з урахуванням акцизного податку): – реалізованого товару (продукції), виробленого на митній території України, за встановленими виробником максимальними роздрібними цінами (пп. 214.1.1 ПКУ); – товарів (продукції), що ввозяться на митну територію України, за встановленими імпортером максимальними роздрібними цінами на товари (продукцію), які він імпортує (пп. 214.1.2)	(П. 215.3 ПКУ) спирт етиловий та інші спиртові дистиляти, алкогольні напої, пиво; – тютюнові вироби, тютюн та промислові замінники тютюну; – нафтопродукти, скраплений газ; – автомобілі легкові та інші моторні транспортні засоби, призначені для перевезення людей (крім моторних транспортних засобів, зазначених у товарній позиції згідно з УКТ ЗЕД 8702), включаючи вантажо-пасажирські автомобілі-фургони та гоночні автомобілі тощо
Специфічна (абсолютна) – встановлюється як фіксована величина стосовно кожної одиниці виміру бази оподаткування (п. 28.1 ПКУ)	Величина вироблених на митній території України або ввезених на митну територію України під акцизних товарів (продукції), визначена в одиницях виміру ваги, об'єму,	

	кількості товару (продукції), об'єму циліндрів двигуна автомобіля або в інших натуральних показниках (п. 214.4 ПКУ)	
Адвалорні і специфічні (комбіновані) – можуть застосовуватись до одного й того ж об'єкту одночасно	База визначається окремо по кожному виду ставок (п. 214.5 ПКУ)	– сигарети без фільтра, цигарки (код 2402 20 90 10 згідно з УКТ ЗЕД); – сигарети з фільтром (код 2402 20 90 20 згідно з УКТ ЗЕД)

У разі наявності наднормативних втрат спирту етилового, коньячного і плодового, спирту етилового ректифікованого виноградного, спирту етилового ректифікованого плодового, спирту-сирцю виноградного, спирту-сирцю плодового та алкогольних напоїв, допущених з вини виробника під час виробництва підакцизних товарів (продукції), базою оподаткування є вартість (кількість) цих товарів, які можна було б виробити з наднормативно втрачених товарів (продукції) (п. 214.6 ПКУ).

При псуванні, знищенні, втраті підакцизних товарів (продукції) базою оподаткування є вартість та обсяги втрачених товарів (продукції), що перевищують встановлені норми втрат.

Сума акцизного податку, якщо ставка встановлена в грошовому еквіваленті до фізичної одиниці виміру товару, обчислюється наступним чином:

- при застосуванні специфічної ставки акцизного податку у гривнях за формулою

$$AP = C \times K,$$

де AP – сума акцизного податку;

C – ставка акцизного податку;

K – кількість товару, що визначена в фізичних одиницях виміру.

- при застосуванні ставки акцизного податку в євро за формулою :

$$AP = C \times \text{€} \times K$$

де € – курс гривні до євро станом на перший день кварталу, у якому відбувається реалізація.

Податок із підакцизних товарів (продукції), що ввозяться на митну територію України, обчислюється у національній валюті за офіційним курсом валюти України до іноземної валюти, встановлений Національним банком України, що діє на 0 годин дня подання митної декларації, а у разі, якщо митна декларація не подається, – дня визначення податкових зобов'язань (п. 218.2 ПКУ). За таким же курсом визначається і база оподаткування імпортованих

підакцизних товарів (п. 214.2 ПКУ).

Для здійснення розрахунку акцизного податку з алкогольних напоїв за специфічними ставками акцизного податку слід мати таку інформацію:

1) дані про фактичну місткість спирту в даному найменуванні лікєро-горілочної продукції;

2) ємність пляшки, у яку затарена така продукція;

3) кількість реалізованих пляшок;

4) оподатковуваний оборот з реалізації алкогольної продукції визначається шляхом перемноження кількості реалізованих пляшок на показник значення ємності пляшки;

5) у зв'язку з тим, що ставка акцизного податку встановлена за 1 літр 100-відсоткового спирту, необхідно перерахувати оподатковуваний оборот на 100-вий спирт. Для визначення цього показника треба перемножити показник фактичної місткості на розмір оподатковуваного обороту, визначеного в попередньому пункті 4, і отриманий результат поділити на 100;

6) сума акцизного податку розраховується як добуток перерахованого значення оподатковуваного обороту і ставки акцизного податку.

Сума акцизного податку, якщо ставка встановлена у відсотках до обороту з реалізації (адвалорна), розраховується в такому порядку:

1) спочатку обчислюється оподатковуваний оборот (Об) за встановленими виробником або імпортером згідно зі ст. 220 ПКУ максимальними роздрібними цінами, без урахування податку на додану вартість та з урахуванням акцизного податку, окремо за кожним видом товару (продукції) за формулою:

$$\text{Об} = (\text{Ц max} - \text{ПДВ}) \cdot \text{К},$$

де Об – оподатковуваний оборот за кожним видом товару (продукції);

Ц max – максимальна роздрібна ціна за кожним видом товару (продукції);

ПДВ – сума податку на додану вартість у складі максимальної роздрібної ціни;

К – кількість товару в одиницях виміру, на які встановлено максимальну роздрібну ціну.

2) Після визначення оборотів з реалізації обчислюється сума акцизного податку (АП) за адвалорними ставками за кожним видом товару, на який встановлено максимальну роздрібну ціну, за формулою :

$$\text{АП} = \text{Об} \cdot \text{С},$$

де С – ставка акцизного податку у відсотках до обороту з реалізації.

Сума акцизного податку, якщо встановлена одночасно специфічна і адвалорна ставка, обчислюється шляхом додавання сум акцизного податку, обчислених за такими ставками за кожним видом товару за кожною максимальною роздрібною ціною окремо, за формулою:

$$АП = АП1 + АП2 ,$$

де АП1 – сума акцизного збору, обчислена за ставками у відсотках до обороту з реалізації;

АП2 – сума акцизного збору, обчислена за ставками у твердих сумах з одиниці реалізованого товару (продукції).

Одночасно за адвалорними та специфічними ставками обчислюється податок із тютюнових виробів. При визначенні податкового зобов'язання на сигарети одного найменування сума акцизного податку, розрахована одночасно за вказаними ставками податку не повинна бути меншою від мінімального акцизного податкового зобов'язання, встановленого пп. 215.3.3 ПКУ.

3. Порядок визначення податкового зобов'язання і сплати акцизного податку.

Виникнення податкових зобов'язань обумовлює обов'язковість його сплати; детальна інформація щодо таких зобов'язань наведена в Табл. 7.2.1.

Строки сплати акцизного податку встановлені ст. 222 Податкового кодексу України. Так, суми акцизного податку з підакцизних товарів, вироблених на митній території України, перераховуються до бюджету платниками акцизного податку протягом 10 календарних днів, що настають за останнім днем відповідного граничного строку, передбаченого ПКУ для подання податкової декларації за місячний податковий період (пп. 222.1.1 ПКУ).

Відповідно до пп. 222.1.2 Кодексу суми податку з алкогольних напоїв, для виробництва яких використовується спирт етиловий неденатурований, сплачуються при придбанні марок акцизного податку.

Суми податку з урахуванням мінімального акцизного податкового зобов'язання із сплати акцизного податку на тютюнові вироби та ставок податку, діючих відповідно до норм ПКУ, виробниками тютюнових виробів сплачуються до бюджету протягом п'ятнадцяти робочих днів після отримання марок акцизного податку з доплатою (у разі потреби) на день подання податкової декларації. Якщо зазначений строк припадає на день наступного бюджетного року, сума акцизного податку сплачується виробникам тютюнових виробів до закінчення бюджетного року, в якому отримані марки.

Суми податку з рідин, що використовуються в електронних сигаретах, сплачуються виробниками таких рідин до бюджету протягом п'ятнадцяти робочих днів з дня отримання марок акцизного податку. Якщо зазначений строк припадає на день наступного бюджетного року, сума акцизного податку сплачується виробникам рідин, що використовуються в електронних сигаретах, до закінчення бюджетного року, в якому отримані марки.

Підприємства, які виробляють вина виноградні з додаванням спирту та міцні, вермути, інші зброджені напої з додаванням спирту, суміші із зброджених напоїв з додаванням спирту, суміші зброджених напоїв з безалкогольними напоями з додаванням спирту, сплачують податок при придбанні марок акцизного податку на суму, розраховану із ставок податку на готову продукцію, вироблену з виноматеріалів чи сусла, при виробництві яких використовується спирт етиловий (пп. 222.1.3 ПКУ).

Власник готової продукції, виробленої з давальницької сировини, сплачує податок виробнику (переробнику) не пізніше дати відвантаження готової продукції такому власнику або за його дорученням іншій особі. При цьому умовою відвантаження виробником готової продукції, виробленої з давальницької сировини, його замовнику або за його дорученням іншій особі є документальне підтвердження банку/небанківського надавача платіжних послуг про перерахування відповідної суми податку на рахунок у банку/небанківському надавачу платіжних послуг виробника (підпункти 222.1.4, 222.1.5 ПКУ).

Особливістю справляння акцизного податку є маркування окремих видів підакцизної продукції **акцизними марками**.

Відповідно до п. 226.1 Податкового кодексу України у разі виробництва на митній території України, зокрема, алкогольних напоїв чи ввезення таких товарів на митну територію України платники податку зобов'язані забезпечити їх маркування марками встановленого зразка у такий спосіб, щоб марка акцизного податку розривалася під час відкупорювання (розкривання) товару.

Наявність наклеєної в установленому порядку марки акцизного податку встановленого зразка, зокрема, на пляшці (упаковці) алкогольного напою є однією з умов для ввезення на митну територію України і продажу таких товарів споживачам, а також підтвердженням сплати податку та легальності ввезення товарів (п. 226.2 ст. 226 ПКУ).

Марки акцизного податку для вироблених в Україні алкогольних напоїв і тютюнових виробів відрізняються від марок для ввезених на митну територію України алкогольних напоїв і тютюнових виробів дизайном та кольором (п. 226.4 ПКУ).

Маркуванню підлягають усі (крім зазначених у п. 226.10 ПКУ) алкогольні напої з вмістом спирту етилового понад 8,5 відсотків об. од. Маркування вироблених в Україні алкогольних напоїв із вмістом спирту етилового до 8,5 відсотків об. од. не здійснюється (п. 226.6 ст. 226 ПКУ).

Алкогольні напої в автомобільних і залізничних цистернах, а також у баках, бачках та інших ємностях місткістю більш як 5 л, що ввозяться в Україну з метою продажу або обміну на митній території України не підлягають маркуванню. У такому разі податок сплачується до або під час митного оформлення. Контроль за його сплатою здійснюється митними органами.

Не підлягають маркуванню:

алкогольні напої, які постачаються для реалізації магазинам безмитної торгівлі безпосередньо вітчизняними виробниками такої продукції за прямими договорами, укладеними між вітчизняними виробниками алкогольних напоїв і власниками магазинів безмитної торгівлі.

При цьому переміщення алкогольних напоїв, що спрямовуються виробниками до магазинів безмитної торгівлі, здійснюється під митним контролем із застосуванням заходів гарантування доставки; алкогольні напої, які ввозяться в Україну і розміщуються у митному режимі магазину безмитної торгівлі; тестові зразки алкогольних напоїв, які не призначені для роздрібного продажу і ввозяться на митну територію України суб'єктами господарювання, які мають ліцензії на право оптової торгівлі відповідною продукцією, для проведення досліджень чи випробувань (калібрування лабораторного обладнання, проведення дегустацій, вивчення фізико-хімічних показників, дизайну), але не більше 3 л. кожного виробу; звичайні (неігристі) вина та зброжені напої, що класифікуються у товарній позиції 2204 (крім 2204 10, 2204 21 06 00, 2204 21 07 00, 2204 21 08 00, 2204 21 09 00, 2204 22 10 00, 2204 29 10 00) та у товарних підкатегоріях 2205 10 10 00, 2205 90 10 00, 2206 00 59 00, 2206 00 89 00 згідно з УКТ ЗЕД, фактична міцність яких вища за 1,2 відсотків об. од. етилового спирту, але не вища за 15 відсотків об. од. етилового спирту, за умови, що етиловий спирт, який міститься у готовому продукті, має повністю ферментне (ендогенне) походження.

Необхідність маркування, зокрема, алкогольних напоїв, які виробляються в Україні, а також такі, що імпортуються в Україну, передбачена також нормами Закону України Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, спиртових дистилатів, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального» від 19 грудня 1995 року № 481/95-ВР, який визначає основні засади державної політики щодо регулювання, зокрема, виробництва, експорту, імпорту, оптової і роздрібною торгівлі алкогольними напоями, а також посилення боротьби з незаконним виробництвом та обігом алкогольних напоїв на території України.

Сплата акцизного податку в разі ввезення підакцизних товарів на митну територію України здійснюється наступним чином (п. 222.2 ПКУ):

- податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції) сплачується платниками податку до або в день подання митної декларації;

- у разі ввезення маркованої підакцизної продукції на митну територію України податок сплачується під час придбання марок акцизного податку з доплатою (у разі потреби) на день подання митної декларації;

- платники акцизного податку при зверненні до органів внутрішніх справ України для реєстрації або перереєстрації переобладнаного вантажного транспортного засобу у легковий автомобіль зобов'язані пред'явити квитанції або платіжні доручення про сплату податку з відміткою банку про дату виконання платіжного доручення.

При реалізації суб'єктом господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів суми акцизного податку перераховуються до бюджету суб'єктом господарювання роздрібною торгівлі, який здійснює реалізацію підакцизних товарів, протягом 10 календарних днів, що настають за останнім днем відповідного граничного строку, передбаченого ПКУ для подання податкової

декларації за місячний податковий період (пп. 222.3. ПКУ).

На сьогоднішній день актуальною є форма декларації акцизного податку, визначена Наказом Міністерства фінансів України від 31.05.2022 № 151 «Про затвердження Змін до форми декларації акцизного податку і Порядку заповнення та подання декларації акцизного податку», яким внесено зміни до форми податкової декларації акцизного податку, затвердженої наказом Міністерства фінансів України від 23.01.2015 № 14.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність та значення акцизного податку.
2. Які існують основні види акцизів?
3. Охарактеризуйте об'єкт оподаткування акцизним податком.
4. Які операції є об'єктами оподаткування акцизним податком?
5. Назвіть основні групи підакцизних товарів?
6. Розкрийте порядок нарахування акцизного податку.
7. Які групи підакцизних товарів маркуються акцизними марками?
8. Охарактеризуйте порядок сплати акцизного податку.
9. Надайте визначення специфічній і адвалорній ставкам акцизного податку.
10. Розкрийте особливості подання звітності з акцизного податку.

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1

За даними, наведеними в таблиці щодо обсягів реалізації підакцизної продукції, визначити суми акцизного податку, що має сплатити до бюджету підприємство-виробник вказаної підакцизної продукції в розрізі звітного (податкового) періоду.

Звітний період, 2024 рік	Код продукції згідно з УКТ ЗЕД	Опис продукції	Обсяг реалізації, літрів	Ставка акцизного податку, євро за 1000 літрів
Січень	2710 12 21 00	Уайт-спирит	150	213,50
Січень	2710 12 31 00	Бензин авіаційний	2670	27,00
Січень	2710 19 51 00	Паливо рідке (мазут)	1050	139,50
Січень	2711 13 97 00	Скраплений газ	850	52,00

Довідково:

1) відповідно до п. 217.3 ст. 217 Податкового кодексу України акцизний податок з товарів (продукції), вироблених на митній території України, на які встановлені ставки податку в іноземній валюті, сплачується у національній валюті і розраховується за офіційним курсом гривні до іноземної валюти, встановленим Національним банком України (далі – НБУ), що діє на перший день кварталу, в якому здійснюється реалізація

товару (продукції), і залишається незмінним протягом кварталу;

2. Курс НБУ євро до гривні:

Дата	01.01.2024
Сума, грн.	41,996

Тестові завдання до тем Розділу 3

1. Зазначте правильну відповідь:

Який законодавчий документ регулює правила справляння податку на додану вартість?

- A. Закон України «Про податок на додану вартість»
- B. Податковий кодекс України
- C. Бюджетний кодекс України
- D. Митний кодекс України

2. Зазначте правильну відповідь:

Податок на додану вартість – це:

- A. загальнодержавний прямиий податок
- B. загальнодержавний непрямиий податок
- C. місцевий податок
- D. місцевий збір

3. Зазначте правильну відповідь:

Базова (основна) ставка податку на додану вартість становить:

- A. 25 відсотків
- B. 22 відсотків
- C. 20 відсотків
- D. 18 відсотків

4. Зазначте правильну відповідь:

Особа зобов'язана зареєструватися як платник податку на додану вартість у разі,

A. якщо загальна сума від здійснення операцій з постачання товарів/послуг, що підлягають оподаткуванню, нарахована (сплачена) такій особі протягом останніх 12 календарних місяців, сукупно перевищує 300 тис грн.

B. якщо загальна сума від здійснення операцій з постачання товарів/послуг, що підлягають оподаткуванню, нарахована (сплачена) такій особі протягом останніх 12 календарних місяців, сукупно перевищує 500 тис грн.

C. якщо загальна сума від здійснення операцій з постачання товарів/послуг, що підлягають оподаткуванню, нарахована (сплачена) такій особі протягом останніх 12 календарних місяців, сукупно перевищує 1 млн грн.

Д. якщо загальна сума від здійснення операцій з постачання товарів/послуг, що підлягають оподаткуванню, нарахована (сплачена) такій особі протягом останніх 12 календарних місяців, сукупно перевищує 3 млн грн.

5. Зазначте правильну відповідь:

Датою виникнення податкових зобов'язань з ПДВ при здійсненні операцій з постачання товарів платником ПДВ є:

А. дата відвантаження товарів або дата оформлення документа, що засвідчує факт поставки товарів платником ПДВ

В. дата перерахування коштів платником ПДВ на банківський рахунок постачальника

С. дата, яка припадає на податковий період, протягом якого відбувається будь-яка з подій, що сталась раніше: або дата зарахування коштів від покупця на банківський рахунок платника ПДВ, або дата відвантаження товарів платником ПДВ

Д. дата оформлення документа, що засвідчує факт поставки товарів платником ПДВ

6. Зазначте правильну відповідь:

Податковий кредит з ПДВ – це:

А. сума податкового боргу платника ПДВ перед бюджетом

В. сума податку, одержана (нарахована) платником ПДВ у звітному податковому періоді

С. сума ПДВ, сплачена (нарахована) платником ПДВ у звітному податковому періоді у зв'язку з придбанням або виготовленням товарів з метою їх подальшого використання в оподаткованих операціях у межах господарської діяльності платника ПДВ

Д. сума ПДВ, відображена в документі, що засвідчує факт поставки товарів платником ПДВ

7. Зазначте правильну відповідь:

Документом, що підтверджує право платника ПДВ на податковий кредит з ПДВ у разі придбання товарів на території України є:

А. товарно-транспортна накладна

В. податкова накладна

С. податкова декларація з ПДВ

Д. розрахунок-коригування

8. Зазначте правильну відповідь:

Податковим звітним періодом (основним) для ПДВ є

А. календарний місяць

В. календарний квартал

С. календарне півріччя

Д. календарний рік

9. Зазначте правильну відповідь:

Форма та порядок заповнення податкової декларації з податку на додану вартість затверджуються:

- A. Кабінетом Міністрів України
- B. Державною фіскальною службою України
- C. Державною податковою службою України
- D. Міністерством фінансів України

10. Зазначте правильну відповідь:

Форма та порядок заповнення податкової накладної затверджуються:

- A. Кабінетом Міністрів України
- B. Державною фіскальною службою України
- C. Державною податковою службою України
- D. Міністерством фінансів України

11. Зазначте правильну відповідь:

Сума податку, що підлягає сплаті до бюджету визначається, як:

- A. додатне значення сум податкового зобов'язання звітного періоду та податкового кредиту такого звітного періоду
- B. різниця між сумою податкового зобов'язання минулого періоду та сумою податкового кредиту звітного періоду
- C. різниця між сумою податкового зобов'язання звітного періоду та сумою податкового кредиту такого звітного періоду
- D. немає правильної відповіді

12. Зазначте правильну відповідь:

За ставкою 20 відсотків оподатковуються податком на додану вартість операції з:

- A. поставки на митній території України товарів, робіт; операції з ввезення товарів на митну територію України
- B. вивезення товарів за межі митної території України
- C. постачання на митній території України та ввезення на митну територію України лікарських засобів, а також медичних виробів
- D. немає правильної відповіді

13. Зазначте правильну відповідь:

За ставкою 7 відсотків оподатковуються податком на додану вартість операції з:

- A. поставки на митній території України товарів, робіт; операції з ввезення товарів на митну територію України
- B. вивезення товарів за межі митної території України
- C. постачання на митній території України та ввезення на митну територію України лікарських засобів, а також медичних виробів
- D. немає правильної відповіді

14. Зазначте правильну відповідь:

За ставкою 0 відсотків оподатковуються податком на додану вартість операції з:

- A. поставки на митній території України товарів, робіт; операції з ввезення товарів на митну територію України
- B. вивезення товарів за межі митної території України
- C. постачання на митній території України та ввезення на митну територію України лікарських засобів, а також медичних виробів
- D. немає правильної відповіді

15. Зазначте правильну відповідь:

Марка акцизного податку - це спеціальний знак яким маркуються:

- A. алкогольні напої, пиво, тютюнові вироби, спирт етиловий
- B. алкогольні напої та тютюнові вироби
- C. алкогольні напої, пиво, паливно-мастильні матеріали
- D. алкогольні напої, тютюнові вироби, транспортні засоби.

16. Зазначте правильну відповідь:

В Україні до підакцизних товарів віднесені:

- A. спирт етиловий, алкогольні напої, пиво, тютюнові вироби, транспортні засоби, пальне, електрична енергія
- B. спирт етиловий, алкогольні напої, пиво, тютюнові вироби, нафтопродукти, пальне, автомобілі легкові, електрична енергія, хутряні вироби
- C. алкогольні напої, тютюнові вироби, пиво, кава, шкіряні вироби, паливно-мастильні матеріали
- D. спирт етиловий та інші спиртові дистиляти, алкогольні напої, пиво, цукор, тютюнові вироби, тютюн та промислові замітники тютюну, нафтопродукти

17. Зазначте правильну відповідь:

Для визначення сум акцизного податку застосовують такі види ставок:

- A. пропорційні, прогресивні, регресивні
- B. специфічні та адвалорні
- C. специфічні, адвалорні, змішані (адвалорні та специфічні одночасно)
- D. спеціальні, емпіричні

18. Зазначте правильну відповідь:

При реалізації суб'єктом господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів податку перераховуються до бюджету суб'єктом господарювання роздрібною торгівлі протягом:

- A. 5 календарних днів, що настають за останнім днем відповідного граничного строку
- B. 10 календарних днів, що настають за останнім днем відповідного граничного строку

С. 20 календарних днів, що настають за останнім днем відповідного граничного строку

Д. 30 календарних днів, що настають за останнім днем відповідного граничного строку

РОЗДІЛ 4. ПОДАТКОВІ ПЛАТЕЖІ ЗА ЗАБРУДНЕННЯ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА, РЕСУРСНІ ПОДАТКИ ТА ІНШІ ПЛАТЕЖІ

ТЕМА 8. ЕКОЛОГІЧНИЙ ПОДАТОК

ПЛАН

1. Платники екологічного податку.
2. Об'єкт і база оподаткування екологічним податком.
3. Порядок подання податкової декларації та сплати екологічного податку.

Основні терміни і поняття

Екологічний податок, регулююча функція, забруднюючі речовини, скиди, викиди, платник податку, податковий період, податкова декларація.

1. Платники екологічного податку.

Зростання ролі економічного інструментарію природоохоронної політики в процесі прийняття управлінських і державних рішень, а також збільшення кількості, різновидів і масштабів використання цих інструментів зумовило необхідність впровадження у вітчизняну систему оподаткування екологічного податку. Крім важливої регулюючої функції (екологічний податок має змушувати забруднювачів зменшувати рівень шкідливого впливу на навколишнє природне середовище), екологічний податок є джерелом бюджетних доходів. Найпоказовішим тут є досвід Німеччини, де, свого часу, «еколого-податкова» реформа принесла до бюджету понад 20 млрд євро «зелених податків». Згідно з принципом «фіскальної нейтральності» 90% цих коштів було використано на зниження податків, утримуваних з доходів фізичних осіб, внаслідок чого було створено 250 тис. нових робочих місць. І це – одночасно із прямими позитивними екологічними наслідками реформи: відбулося зниження викидів діоксиду карбону на 2,4% (що в масштабах економіки країни сягає мільйонів тонн щорічно) та зростання попиту на екологічно чисті технології.

Слід зауважити, що екологічний податок має характерні відмінності від інших податків, зборів та обов'язкових платежів, оскільки положення законодавчих і нормативно-правових актів, які регламентують його справляння, постійно балансують між сферами екологічного і податкового права.

Екологічним податком в Україні було замінено збір за забруднення навколишнього природного середовища. Порядок його справляння регламентується Податковим кодексом України.

☑ **Екологічний податок** — це загальнодержавний обов'язковий платіж що справляється з фактичних обсягів викидів у атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти забруднюючих речовин, розміщення відходів, фактичного обсягу радіоактивних відходів, що тимчасово зберігаються їх виробниками, фактичного обсягу утворених радіоактивних відходів та з фактичного обсягу радіоактивних відходів, накопичених до 1 квітня 2009 р. (пп. 14.1.57 ПКУ).

В Україні платниками екологічного податку є суб'єкти господарювання, юридичні особи, що не провадять господарську (підприємницьку) діяльність, бюджетні установи, громадські та інші підприємства, установи та організації, постійні представництва нерезидентів, включаючи тих, які виконують агентські (представницькі) функції стосовно таких нерезидентів або їх засновників, під час провадження діяльності яких на території України і в межах її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони здійснюються:

викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення;

скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти;

розміщення відходів (крім розміщення окремих видів (класів) відходів як вторинної сировини, що розміщуються на власних територіях (об'єктах) суб'єктів господарювання) або спеціально відведених місцях;

утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені);

тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк.

Відповідно до Податкового кодексу України **розміщення відходів** – це постійне (остаточне) перебування або захоронення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи об'єктах (місцях розміщення відходів, сховищах, полігонах, комплексах, спорудах, ділянках надр тощо), на використання яких отримано дозволи уповноважених органів.

2. Об'єкт та база оподаткування екологічним податком.

Об'єктом та базою оподаткування екологічним податком є:

- обсяги та види забруднюючих речовин, які викидаються в атмосферне повітря стаціонарними джерелами;

- обсяги та види забруднюючих речовин, які скидаються безпосередньо у водні об'єкти;

- обсяги та види (класи) розміщених відходів, крім обсягів та видів (класів) відходів як вторинної сировини, що розміщуються на власних територіях (об'єктах) суб'єктів господарювання;

- обсяги та категорія радіоактивних відходів, що утворюються внаслідок діяльності суб'єктів господарювання та/або тимчасово

зберігаються їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк;

- обсяги електричної енергії, виробленої експлуатуючими організаціями ядерних установок (атомних електростанцій).

База оподаткування податком за викиди двоокису вуглецю за результатами податкового (звітного) року зменшується на обсяг таких викидів у розмірі 500 тонн за рік.

Ставки податку встановлюються в залежності від виду речовини, що забруднює повітря, водні об'єкти, ґрунт, і застосовуються залежно від класу небезпеки (від I до IV класів) та рівня небезпечності відходів (надзвичайно небезпечні, високонебезпечні, помірно небезпечні, малонебезпечні, малонебезпечні нетоксичні відходи гірничодобувної промисловості), з урахуванням коефіцієнтів до ставок податку, які встановлюються залежно від місця (зони) розміщення відходів у навколишньому природному середовищі.

Зокрема, ставки екологічного податку встановлені:

- за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення ст. 243 ПКУ;

- за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти ст. 245 ПКУ;

- за розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах ст. 246 ПКУ;

- за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) ст. 247 ПКУ;

- за тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк ст. 248 ПКУ.

Важливими є норми законодавства, якими передбачено, що за скиди забруднюючих речовин у ставки та озера діючі **ставки податку збільшуються у 1,5 рази**, а у разі розміщення відходів на звалищах, які не забезпечують повного виключення забруднення атмосферного повітря або водних об'єктів, відповідні ставки податку збільшуються у **3 рази**. Такий коефіцієнт застосовується в залежності від місця (зони) розміщення відходів у навколишньому природному середовищі – якщо розміщення відбулося в межах населеного пункту або на відстані менш, як 3 км від таких меж. Ставки податку за розміщення окремих видів надзвичайно небезпечних відходів, таких, як:

- обладнання та приладів, що містять ртуть, елементи з іонізуючим випромінюванням встановлені у розмірі 952,02 грн за одиницю;

- люмінесцентних ламп – 16,57 грн за одиницю.

Крім того, Податковим кодексом України передбачено, що Кабінет Міністрів України щорічно до 01 червня у разі необхідності вносить до Верховної Ради України проект закону про внесення змін щодо ставок оподаткування, визначених в абсолютних значеннях, з урахуванням індексів споживчих цін, індексів цін виробників промислової продукції, зокрема з екологічного податку.

Слід зазначити, що починаючи з дати набрання чинності Податковим кодексом України неодноразово підвищувалася ставка екологічного податку за викиди двоокису вуглецю. Наразі вона становить 30,00 гривень за 1 тону. Разом

з тим, слід зауважити, її рівень порівняно із, наприклад кранами ЄС, є істотно заниженим, а відтак потребує перегляду у бік збільшення.

Що стосується виду відходів, то його можна з'ясувати, звернувшись до Державного класифікатора відходів ДК 005-96, де, серед іншого, прокласифіковано й відходи, що утворюються в процесі виробництва.

3. Порядок подання податкової декларації та сплати екологічного податку.

Базовий податковий (звітний) період з екологічного податку дорівнює календарному кварталу.

Платники податку складають податкові декларації за встановленою формою, у передбаченому Податковим кодексом України порядку та подають їх протягом 40 календарних днів, що настають за останнім календарним днем податкового (звітного) кварталу, до контролюючих органів та сплачують податок протягом 10 календарних днів, що настають за останнім днем граничного строку подання податкової декларації:

- за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення, скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти, розміщення протягом звітного кварталу відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах – за місцем розміщення стаціонарних джерел, спеціально відведених для цього місць чи об'єктів;

- за утворення радіоактивних відходів та тимчасове зберігання радіоактивних відходів понад установлений особливими умовами ліцензії строк – за місцем перебування платника на податковому обліку у контролюючих органах.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, орган виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань охорони навколишнього природного середовища, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації до 1 грудня року, що передує звітному, подають до контролюючих органів переліки підприємств, установ, організацій, фізичних осіб - підприємців, яким в установленому порядку видано дозволи на викиди, спеціальне водокористування та розміщення відходів, а також направляють інформацію про внесення змін до переліку до 30 числа місяця, що настає за кварталом, у якому такі зміни відбулися.

Суб'єкти господарювання, у тому числі новостворені, які не мають об'єктів обчислення екологічного податку не повинні подавати до відповідних контролюючих органів заяву про відсутність у них у звітному році таких об'єктів.

Суб'єкти господарювання, які є платниками екологічного податку, але з початку звітного року не планують здійснення викидів, скидів забруднюючих речовин, розміщення відходів, утворення радіоактивних відходів протягом звітного року, повинні скласти заяву довільної форми про відсутність у них у звітному році об'єкта обчислення екологічного податку та повідомити про це

відповідні контролюючі органи за місцем розташування джерел забруднення не пізніше граничного терміну подання податкової декларації за I квартал звітного року.

В іншому разі такі суб'єкти господарювання зобов'язані подавати податкові декларації з екологічного податку.

Питання для самоконтролю

1. Що є об'єктом оподаткування екологічним податком?
2. Хто є платником екологічного податку?
3. Що є об'єктом і базою оподаткування екологічним податком?
4. В яких випадках до ставок екологічного податку застосовуються підвищуючі коефіцієнти?
5. Який податковий період визначений для екологічного податку, як звітний?
6. Які існують види джерел забруднення навколишнього природного середовища?
7. В який строк сплачується до бюджету екологічний податок?

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1

Підприємство за 1 квартал 2024 року:

1. здійснило викидів забруднюючих речовин в атмосферу стаціонарним джерелом забруднення, що розташоване на території м. Запоріжжя, в таких обсягах:

аміак – 0,5 тонн;
вуглецю окис – 0,2 тонн;
кадмію сполуки – 0,02 тонни.

2. Розмістило на зберігання відходи люмінесцентних ламп в кількості 30 штук в межах населеного пункту (на кінець кварталу лампи не були утилізовані).

Ставки податку за викиди в атмосферне повітря окремих забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення (визначені п. 243.1. Податкового кодексу України):

Найменування забруднюючої речовини	Ставка податку, гривень за 1 тонну
Аміак	482,84
Вуглецю окис	96,99
Кадмію сполуки	20376,22

Ставка податку за розміщення окремих видів надзвичайно небезпечних відходів: люмінесцентних ламп дорівнює – 16,57 грн за одиницю (визначена пп. 246.1.2 Податкового кодексу України).

Необхідно розрахувати податкові зобов'язання підприємства з екологічного податку за звітний період.

ТЕМА 9. РЕНТНА ПЛАТА

ПЛАН

1. Рентна плата, як обов'язковий загальнодержавний податок.
2. Платники рентної плати. Правила справляння рентної плати.
3. Порядок подання податкової декларації та сплати рентної плати.

1. Рентна плата як обов'язковий загальнодержавний податок.

Природні ресурси потребують раціонального розподілу та використання, адже саме такий підхід, зважаючи на досвід провідних країн світу, що може стати передумовою досягнення високих темпів економічного розвитку. При цьому система рентних платежів є чи не найважливішим інструментом фінансового забезпечення охорони довкілля і відтворення природно-ресурсного потенціалу країни в цілому і регіонів зокрема. На практиці ж вона сприяє вирівнюванню економічних умов господарювання, регулюванню інвестиційних процесів та наповнюванню доходів місцевих бюджетів.

Рентна плата – це загальнодержавний податок.

Рентна плата складається з:

- рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин;
- рентної плати за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин;
- рентної плати за користування радіочастотним ресурсом України;
- рентної плати за спеціальне використання води;
- рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів;
- рентної плати за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами аміаку територією України.

Чинним законодавством, зокрема, Бюджетним кодексом України передбачений розподіл рентної плати між бюджетами.

Розподіл рентної плати здійснюється між:

- загальним фондом Державного бюджету,
- загальним фондом бюджетів міст республіканського АР Крим та обласного значення, міст Києва та Севастополя, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад;
- районними бюджетами за місцезнаходженням (місцем видобутку) відповідних природних ресурсів;

- бюджетами міст республіканського АР Крим та обласного значення, бюджетів об'єднаних територіальних громад за місцезнаходженням (місцем видобутку) відповідних природних ресурсів.

2. Платники рентної плати. Правила справляння рентної плати.

Перелік *платників рентної плати* визначається окремо для кожного платежу, що є її складовою (рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин; рентної плати за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; рентної плати за користування радіочастотним ресурсом України; рентної плати за спеціальне використання води; рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів; рентної плати за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами аміаку територією України), і наведений в табл. 9.1.1, побудованої відповідно до положень Розділу IX Податкового кодексу України.

Таблиця 9.1.1

Платники рентної плати

Платники рентної плати	Підстави для віднесення до платників рентної плати
1	2
платники рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин	суб'єкти господарювання (СГ), у т. ч. громадяни України, іноземці та особи без громадянства, зареєстровані як підприємці, які набули права користування об'єктом (ділянкою) надр на підставі отриманих спецдозволів на користування надрами в межах конкретних ділянок надр з метою провадження господарської діяльності з видобування корисних копалин, у т. ч. під час геологічного вивчення (або геологічного вивчення з подальшою дослідно-промисловою розробкою) в межах зазначених у таких спецдозволах об'єктах (ділянках) надр
платники рентної плати за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин	юридичні та фізичні особи – СГ, які використовують у межах території України ділянки надр для: <ul style="list-style-type: none"> – зберігання природного газу, нафти, газоподібних та інших рідких нафтопродуктів; – витримування виноматеріалів, виробництва і зберігання винопродукції; – вирощування грибів, овочів, квітів та інших рослин; – зберігання харчових продуктів, промислових та інших товарів, речовин і матеріалів; – провадження інших видів господарської діяльності

<p>платники рентної плати за користування радіочастотним ресурсом України</p>	<p>загальні користувачі радіочастотного ресурсу України, визначені законодавством про радіочастотний ресурс, яким надано право користуватися радіочастотним ресурсом України в межах виділеної частини смуг радіочастот загального користування на підставі:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ліцензії на користування радіочастотним ресурсом України; – ліцензії на мовлення та дозволу на експлуатацію радіоелектронного засобу та випромінювального пристрою; – дозволу на експлуатацію радіоелектронного засобу та випромінювального пристрою, отриманого на підставі договору з власником ліцензії на мовлення; – дозволу на експлуатацію радіоелектронного засобу та випромінювального пристрою
<p>платники рентної плати за спеціальне використання води</p>	<p>– первинні* водокористувачі – суб’єкти господарювання незалежно від форми власності: юридичні особи, їх філії, відділення, представництва, інші відокремлені підрозділи без утворення юридичної особи, постійні представництва нерезидентів, а також фізичні особи – підприємці, які використовують та/або передають вторинним водокористувачам воду, отриману шляхом забору води з водних об’єктів;</p> <p>– суб’єкти господарювання незалежно від форми власності: юридичні особи, їх філії, відділення, представництва, інші відокремлені підрозділи без утворення юридичної особи, постійні представництва нерезидентів, а також фізичні особи – підприємці, які використовують воду для потреб гідроенергетики, водного транспорту і рибництва</p>
<p>платники рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів</p>	<p>лісокористувачі-юридичні особи, їх філії, відділення, інші відокремлені підрозділи, що не мають статусу юридичні особи, постійні представництва нерезидентів, які отримують доходи з джерел їх походження з України або виконують агентські (представницькі) функції щодо таких нерезидентів або їх засновників, фізичні особи (крім фізичних осіб, які мають право безоплатно без спецдозволу використовувати лісові ресурси відповідно до лісового законодавства), а також фізичні особи-підприємці, які здійснюють спеціальне використання лісових ресурсів на підставі спецдозволу (лісорубного квитка або лісового квитка) або відповідно до умов договору довгострокового тимчасового користування лісами</p>

** Згідно з частинами другою та третьою ст. 42 Водного кодексу України від 06 червня 1995 року № 213/95-ВР зі змінами і доповненнями водокористувачі можуть бути **первинними і вторинними**. **Первинні водокористувачі** – це ті, які мають власні водозабірні споруди і відповідне обладнання для забору води, а також отримують воду з каналів зрошувальних і осушувальних систем, водосховищ, ставків, водогосподарських систем, каналів та водогонів*

(водопроводів) міжбасейнового та внутрішньобасейнового перерозподілу водних ресурсів.

Не зважаючи на те, що платежі за: користування надрами для видобування корисних копалин; користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; користування радіочастотним ресурсом України; спеціальне використання води; спеціальне використання лісових ресурсів; транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами аміаку територією України об'єднані і є складовими рентної плати, порядок справляння їх є абсолютно різним через відмінності визначення платників, об'єктів, бази, ставок оподаткування, податкового звітного періоду.

3. Порядок подання декларації та сплати рентної плати.

Базовий податковий (звітний) період для рентної плати дорівнює: **календарному кварталу (ст. 257 ПКУ)**. Але для рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин за видобування нафти, конденсату, природного газу, у тому числі газу, розчиненого у нафті (нафтового (попутного) газу), етану, пропану, бутану, рентної плати за користування радіочастотним ресурсом України та рентної плати за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами аміаку територією України, дорівнює **календарному місяцю**.

Платники рентної плати самостійно обчислюють суму податкових зобов'язань з рентної плати.

Платник рентної плати до закінчення визначеного граничного строку подання податкових декларацій за податковий (звітний) період, передбачений Кодексом, подає до відповідного контролюючого органу за формою, встановленою в порядку, передбаченому ст. 46 ПКУ, податкову декларацію, яка містить додатки:

1) з рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин:

- за місцезнаходженням ділянки надр, з якої видобуті корисні копалини, у разі розміщення такої ділянки надр у межах території України;

- за місцем обліку платника рентної плати у разі розміщення ділянки надр, з якої видобуто корисні копалини, в межах континентального шельфу та/або виключної (морської) економічної зони України;

2) з рентної плати за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин – за місцезнаходженням ділянки надр;

3) з рентної плати за користування радіочастотним ресурсом України – за місцем податкової реєстрації;

4) з рентної плати за спеціальне використання води – за місцем податкової реєстрації;

5) з рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів – за місцезнаходженням лісової ділянки;

б) з рентної плати за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами аміаку територією України – за місцем його податкової реєстрації.

Сума податкових зобов'язань з рентної плати, визначена у податковій декларації за податковий (звітний) період, сплачується платником до бюджету протягом 10 календарних днів після закінчення граничного строку подання такої податкової декларації.

У разі якщо місце обліку платника рентної плати не збігається з місцезнаходженням ділянки надр, платник рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин та платник рентної плати за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, подає за місцем податкової реєстрації платника або уповноваженої особи копію податкової декларації та копію платіжного документа про сплату податкових зобов'язань з рентної плати.

Відповідальність платників рентної плати та контроль за її справлянням визначені ст. 258 Кодексу.

На платника рентної плати покладається відповідальність за правильність обчислення, повноту і своєчасність її внесення до бюджету, а також за своєчасність подання контролюючим органам відповідних податкових декларацій згідно із нормами Кодексу та інших законодавчих актів.

На суму податкових зобов'язань з рентної плати, що нарахована платником рентної плати за податковий (звітний) період, але не сплачена протягом 10 календарних днів, що настають за останнім календарним днем граничного строку подання податкової декларації, нараховується пеня в порядку, встановленому розділом II ПКУ.

Контроль за правильністю обчислення, своєчасністю і повнотою справляння рентної плати здійснюють контролюючі органи, залучаючи у відповідних випадках профільні міністерства і відомства.

Питання для самоконтролю

1. Які ресурсні платежі є складовими рентної плати?
2. Хто є платниками рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин?
3. Охарактеризуйте особливості нарахування та сплати рентної плати за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин.
4. Надайте характеристику рентної плати за спеціальне використання води.
5. Визначте особливості нарахування та сплати рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів.

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1

Підприємство розташоване в м. Запоріжжя та використовує воду з р. Дніпро та підземних джерел.

Підприємству встановлено такий річний ліміт забору води:

- поверхневої – в обсязі 8000 м³;
- підземної – в обсязі 3000 м³.

За 1 кварталі 2024 року підприємством було фактично використано води:

- поверхневої – в обсязі 2800 м³;
- підземної – в обсязі 3100 м³.

Відповідно до положень пп. 255.5.1 та 255.5.2 Податкового кодексу України необхідно визначити відповідні ставки рентної плати за спеціальне використання води та обчислити податкові зобов'язання за звітний період 1 кварталі 2024 року.

ТЕМА 10. МІСЦЕВІ ПОДАТКИ І ЗБОРИ

ПЛАН

1. Місцеві податки; їх основні елементи; особливості справляння
2. Місцеві збори; їх основні елементи; особливості справляння

Основні терміни і поняття

Плата за землю, податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортний податок, єдиний податок, збір за місця для паркування транспортних засобів, туристичний збір.

Податковим кодексом України визначений перелік місцевих податків і зборів, які справляються в країні.

Відповідно до ст. 10 Кодексу до місцевих податків належать:

- податок на майно;

- єдиний податок.

До місцевих зборів належать:

- збір за місця для паркування транспортних засобів;

- туристичний збір.

В свою чергу, складовими податку на майно є: *плата за землю (складається із земельного податку і орендної плати); податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; транспортний податок.*

Правила і порядок справляння податку на майно врегульовано Розділом XII Кодексу, його складові: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, та плата за землю (із складовими у вигляді земельного податку і орендної плати).

Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.

Платниками податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, є **фізичні та юридичні особи, в тому числі нерезиденти, які є власниками житлової та/або нежитлової нерухомості**. Податковим кодексом України визначено платників податку в разі перебування об'єктів житлової та/або нежитлової нерухомості у спільній частковій або спільній сумісній власності кількох осіб:

- якщо об'єкт житлової та/або нежитлової нерухомості перебуває у спільній частковій власності кількох осіб, платником податку є кожна з цих осіб за належну їй частку;

- якщо об'єкт житлової та/або нежитлової нерухомості перебуває у спільній сумісній власності кількох осіб, але не поділений в натурі, платником податку є одна з таких осіб-власників, визначена за їх згодою, якщо інше не встановлено судом;

- якщо об'єкт житлової та/або нежитлової нерухомості перебуває у спільній сумісній власності кількох осіб і поділений між ними в натурі, платником податку є кожна з цих осіб за належну їй частку.

До об'єктів **нежитловій нерухомості** відносяться:

а) будівлі готельні – готелі, мотелі, кемпінги, пансіонати, ресторани та бари, туристичні бази, гірські притулки, табори для відпочинку, будинки відпочинку;

б) будівлі офісні – будівлі фінансового обслуговування, адміністративно-побутові будівлі, будівлі для конторських та адміністративних цілей;

в) будівлі торговельні – торгові центри, універмаги, магазини, криті ринки, павільйони та зали для ярмарків, станції технічного обслуговування автомобілів, їдальні, кафе, закусочні, бази та склади підприємств торгівлі й громадського харчування, будівлі підприємств побутового обслуговування;

г) гаражі – гаражі (наземні й підземні) та криті автомобільні стоянки;

г) будівлі промислові та склади;

д) будівлі для публічних виступів (казино, ігорні будинки);

е) господарські (присадибні) будівлі – допоміжні (нежитлові) приміщення, до яких належать сараї, хліви, гаражі, літні кухні, майстерні, вбиральні, погребі, навіси, котельні, бойлерні, трансформаторні підстанції тощо;

є) інші будівлі (*пп. 14.1.129¹ ПКУ*).

Перелік об'єктів **житлової нерухомості** включає будівлі, зареєстровані згідно із законодавством як об'єкти житлової нерухомості, а також їх складові частини, які є самостійними об'єктами нерухомого майна, зокрема, а саме:

а) житловий будинок – будівля капітального типу, споруджена з дотриманням вимог, встановлених законом, іншими нормативно-правовими актами, і призначена для постійного у ній проживання. Житлові будинки поділяються на житлові будинки садибного типу та житлові будинки квартирної типу різної поверховості. Житловий будинок садибного типу –

житловий будинок, розташований на окремій земельній ділянці, який складається із житлових та допоміжних (нежитлових) приміщень (передпокій, кухня, коридор, веранда, вбиральня, комора, приміщення для автономної системи опалення, пральня тощо);

б) прибудова до житлового будинку – частина будинку, розташована поза контуром його капітальних зовнішніх стін, і яка має з основною частиною будинку одну (або більше) спільну капітальну стіну;

в) квартира – ізольоване помешкання в житловому будинку, призначене та придатне для постійного у ньому проживання;

г) котедж – одно-, півтораповерховий будинок невеликої житлової площі для постійного чи тимчасового проживання з присадибною ділянкою;

г) кімнати у багатосімейних (комунальних) квартирах - ізольовані помешкання в квартирі, в якій мешкають двоє чи більше квартирнаймачів (*пп. 14.1.129 ПКУ*).

Ставки податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, для об'єктів житлової та/або нежитлової нерухомості, що перебувають у власності фізичних та юридичних осіб, встановлюються за рішенням сільської, селищної, міської ради залежно від місця розташування (зональності) та типів таких об'єктів нерухомості у розмірі, що не перевищує 1,5 відсотків розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року за 1 кв. метр бази оподаткування.

Податковим кодексом України встановлено, що на період дії воєнного чи надзвичайного стану в Україні на територіях, де тимчасово не здійснюють свої повноваження відповідні сільські, селищні, міські ради, рішення про встановлення місцевих податків та/або зборів та/або надання податкових пільг зі сплати місцевих податків та/або зборів мають право приймати відповідні військові адміністрації та військово-цивільні адміністрації у порядку, передбаченому ПКУ для сільських, селищних, міських рад (*п. 12.3 ст. ПКУ*).

Тимчасово, на період дії воєнного стану на території України, введеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженим Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-ІХ «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні», по 31 грудня року, в якому припинено або скасовано воєнний стан, положення Кодексу, яким зокрема, передбачено, що у частині об'єктів житлової/нежитлової нерухомості, у тому числі їх часток, які внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією рф проти України, зазнали незначних пошкоджень, придатні для проживання/використання за цільовим призначенням (відповідно) та підлягають відновленню шляхом поточного ремонту, сільські, селищні, міські ради, військові адміністрації або військово-цивільні адміністрації мають право:

1) встановлювати ставки податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, в розмірі, меншому за розмір податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, встановлений рішенням відповідного органу місцевого самоврядування для певного типу об'єктів нерухомого майна, що сплачується на відповідній території;

2) звільняти від сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.

Базою оподаткування податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, є загальна площа об'єкта житлової та нежитлової нерухомості, в тому числі його часток.

База оподаткування об'єктів житлової та нежитлової нерухомості, в тому числі їх часток, які перебувають у власності фізичних осіб, обчислюється контролюючим органом на підставі даних Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, що безоплатно надаються органами державної реєстрації прав на нерухоме майно та/або на підставі оригіналів відповідних документів платника податків, зокрема документів на право власності (*пп. 266.3.2 ПКУ*).

База оподаткування об'єктів житлової та нежитлової нерухомості, в тому числі їх часток, що перебувають у власності юридичних осіб, обчислюється такими особами самостійно виходячи з загальної площі кожного окремого об'єкта оподаткування на підставі документів, що підтверджують право власності на такий об'єкт.

База оподаткування об'єкта/об'єктів житлової нерухомості, в тому числі їх часток, що перебувають у власності фізичної особи - платника податку, зменшується:

а) для квартири/квартир незалежно від їх кількості - на 60 кв. метрів;

б) для житлового будинку/будинків незалежно від їх кількості - на 120 кв. метрів;

в) для різних типів об'єктів житлової нерухомості, в тому числі їх часток (у разі одночасного перебування у власності платника податку квартири/квартир та житлового будинку/будинків, у тому числі їх часток), - на 180 кв. метрів.

Таке зменшення надається один раз за кожний базовий податковий (звітний) період (рік).

Окрім того, власники житлової нерухомості, загальна площа якої перевищує 300 квадратних метрів (для квартири) та/або 500 квадратних метрів (для будинку), платитимуть додатково 25 тис. грн у рік за кожен із вказаних об'єктів житлової нерухомості (його частку).

Порядок обчислення суми податку.

Обчислення суми податку з об'єкта/об'єктів житлової нерухомості, які перебувають у власності фізичних осіб, здійснюється контролюючим органом за місцем податкової адреси (місцем реєстрації) власника такої нерухомості у такому порядку:

а) за наявності у власності платника одного об'єкта житлової нерухомості, в т. ч. його частки, податок обчислюється, виходячи з бази оподаткування, зменшеної відповідно до підпунктів «а» або «б» пп. 266.4.1 ПКУ, та відповідної ставки податку;

б) за наявності у власності платника податку більше одного об'єкта житлової нерухомості одного типу, в т. ч. їх часток, податок обчислюється виходячи із сумарної загальної площі таких об'єктів, зменшеної відповідно до норм Кодексу, та ставки податку;

в) за наявності у власності платника об'єктів житлової нерухомості різних видів, у т. ч. їх часток, податок обчислюється виходячи із сумарної загальної площі таких об'єктів, зменшеної відповідно до норм Кодексу, та ставки податку;

г) сума податку, обчислена з урахуванням пп. «б» і «в» цього підпункту, розподіляється контролюючим органом пропорційно до питомої ваги загальної площі кожного з об'єктів житлової нерухомості;

г) за наявності у власності платника податку об'єкта (об'єктів) житлової нерухомості, у тому числі його частки, що перебуває у власності фізичної чи юридичної особи — платника податку, загальна площа якого перевищує 300 квадратних метрів (для квартири) та/або 500 квадратних метрів (для будинку), сума податку, розрахована відповідно до підпунктів «а»-«г» цього підпункту, збільшується на 25000 гривень на рік за кожен такий об'єкт житлової нерухомості (його частку).

Обчислення суми податку з об'єкта/об'єктів нежитлової нерухомості, які перебувають у власності фізичних осіб, здійснюється контролюючим органом за місцем податкової адреси (місцем реєстрації) власника такої нерухомості виходячи із загальної площі кожного з об'єктів нежитлової нерухомості та відповідної ставки податку.

Податкове/податкові повідомлення-рішення про сплату суми/сум податку та відповідні платіжні реквізити, зокрема, органів місцевого самоврядування за місцезнаходженням кожного з об'єктів житлової та/або нежитлової нерухомості, надсилаються (вручаються) платнику контролюючим органом за місцем його податкової адреси (місцем реєстрації) до 1 липня року, що настає за базовим податковим (звітним) періодом (роком).

Контролюючі органи за місцем проживання (реєстрації) платників в десятиденний строк інформують відповідні контролюючі органи за місцезнаходженням об'єктів житлової та/або нежитлової нерухомості про надіслані (вручені) платнику податку податкові повідомлення-рішення про сплату податку у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику.

Нарахування податку та надсилання (вручення) податкових повідомлень-рішень про сплату податку фізичним особам — нерезидентам здійснюють контролюючі органи за місцезнаходженням об'єктів житлової та/або нежитлової нерухомості, що перебувають у власності таких нерезидентів.

Платники мають право звернутися з письмовою заявою до контролюючого органу за місцем проживання (реєстрації) для проведення звірки даних.

У разі виявлення розбіжностей між даними контролюючих органів та даними, підтвердженими платником податку на підставі оригіналів відповідних документів, зокрема документів на право власності, контролюючий орган за місцем проживання (реєстрації) платника проводить перерахунок суми податку і надсилає (вручає) йому нове податкове повідомлення-рішення. Попереднє податкове повідомлення-рішення вважається скасованим (відкликаним).

Органи держреєстрації прав на нерухоме майно, а також органи, що здійснюють реєстрацію місця проживання фізичних осіб, зобов'язані щоквартально у 15-денний строк після закінчення податкового (звітного) кварталу подавати

контролюючим органам відомості, необхідні для розрахунку податку, за місцем розташування такого об'єкта нерухомого майна станом на перше число відповідного кварталу в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Платники податку — юридичні особи самостійно обчислюють суму податку станом на 1 січня звітного року і до 20 лютого цього ж року подають контролюючому органу за місцезнаходженням об'єкта/об'єктів оподаткування декларацію за формою, встановленою у порядку, передбаченому статтею 46 ПКУ, з розбивкою річної суми рівними частками поквартально.

Щодо новоствореного (нововведеного) об'єкта житлової та/або нежитлової нерухомості декларація юридичною особою — платником *подається протягом 30 календарних днів з дня виникнення права власності на такий об'єкт*, а податок сплачується починаючи з місяця, в якому виникло право власності на такий об'єкт.

У разі переходу права власності на об'єкт оподаткування від одного власника до іншого протягом календарного року податок обчислюється для попереднього власника за період з *1 січня цього року до початку того місяця, в якому він втратив право власності* на зазначений об'єкт оподаткування, а для нового власника — починаючи з місяця, в якому виникло право власності.

Порядок сплати податку.

Податок сплачується за місцем розташування об'єкта/об'єктів оподаткування і зараховується до відповідного бюджету згідно з положеннями Бюджетного кодексу.

Фізичні особи можуть сплачувати податок у сільській та селищній місцевості через каси сільських (селищних) рад або рад об'єднаних територіальних громад, що створені згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, за квитанцією про прийняття податків.

Базовий податковий (звітний) період дорівнює календарному року.

Податкове зобов'язання за звітний рік з податку сплачується:

а) фізичними особами – протягом 60 днів з дня вручення податкового повідомлення-рішення;

б) юридичними особами – авансовими внесками щокварталу до 30 числа місяця, що настає за звітним кварталом, які відображаються в річній податковій декларації.

На території м. Запоріжжя діє Положення про податок на майно (в частині податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки), затверджене Рішенням міської ради від 28.01.2015 №5 (зі змінами, внесеними Рішеннями міської ради від 30.06.2015 № 5, від 26.02.2016 № 30, від 25.08.2016 № 50, від 21.12.2016 № 49 та від 26.04.2017 № 51, від 27.05.2020 № 49).

Плата за землю.

Обов'язком кожного власника землі та землекористувача, крім тих, хто має право на пільгу із земельного податку, є сплата до відповідного місцевого бюджету плати за землю у вигляді земельного податку або орендної плати.

Платниками цієї плати згідно з вимогами Податкового кодексу України є: власники земельних ділянок, земельних часток (паїв), постійні землекористувачі,

орендарі земель державної та комунальної власності (орендодавцями таких земель є відповідні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування в межах своїх повноважень).

Власники земельних ділянок, земельних часток (паїв) та постійні землекористувачі є платниками земельного податку, а орендарі земель державної та комунальної власності – орендної плати.

Платники плати за землю (крім фізичних осіб) **щорічно самостійно обчислюють суму податку** та у термін **не пізніше 20 лютого** поточного року подають до відповідного податкового органу податкову декларацію з плати за землю за встановленою формою.

Нарахування сум податку громадянам проводиться **податковими органами, які надсилають платнику до 1 липня поточного року податкове повідомлення-рішення** про внесення податку за встановленою формою.

Державна податкова служба України на своєму офіційному веб-сайті до 15 липня поточного року зобов'язана оприлюднювати наступну зведену інформацію:

- про розмір та дату встановлення ставок плати за землю на відповідних територіях;

- про проведену нормативну грошову оцінку земель.

Слід зазначити, що законодавством передбачено **звільнення платників від відповідальності** за порушення податкового законодавства, якщо розміщена на офіційному веб-сайті ДПС України інформація не відповідає даним офіційно оприлюдненого органом місцевого самоврядування рішення про встановлення плати за землю на відповідній території.

Ставки земельного податку.

Кодексом встановлені **фіксовані ставки земельного податку за земельні ділянки залізниць та гірничодобувних підприємств** – у розмірі **25 відсотків** обчисленого податку.

Ставка податку за земельні ділянки, **нормативну грошову оцінку яких проведено**, встановлюється у розмірі:

- не більше **3 відсотків** від їх нормативної грошової оцінки;

- для земель загального користування – не більше **1 відсотка** від їх нормативної грошової оцінки,

- для сільськогосподарських угідь – не менше **0,3 відсотка** та не більше **1 відсотка** від їх нормативної грошової оцінки.

За земельні ділянки, які перебувають у **постійному користуванні** (крім державної та комунальної форми власності) ставка податку встановлюється у розмірі **не більше 12 відсотків** від їх нормативної грошової оцінки (ст. 274 ПКУ).

Ставка податку за земельні ділянки, розташовані **за межами населених пунктів**, нормативна грошова оцінка яких не проведена, встановлюється у розмірі **не більше 5 відсотків** від нормативної грошової оцінки одиниці площі ріллі по області, а для **сільськогосподарських угідь** – не менше **0,3 відсотка** та **не більше 5 відсотків** від нормативної грошової оцінки одиниці площі ріллі по

області (ст. 277 ПКУ).

Податкове зобов'язання із земельного податку обчислюється за ставками, встановленими рішеннями сільських, селищних, міських рад та рад об'єднаних територіальних громад, що створені згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, в межах ставок, визначених Кодексом.

Об'єктами оподаткування платою за землю є:

1) об'єкти оподаткування земельним податком:

- земельні ділянки, які перебувають у власності;
- земельні частки (паї), які перебувають у власності;
- земельні ділянки державної та комунальної власності, які перебувають у володінні на праві постійного користування;

2) об'єкти оподаткування орендною платою за земельні ділянки державної і комунальної власності – земельні ділянки державної та комунальної власності, надані в користування на умовах оренди.

Базою оподаткування платою за землю є:

- нормативна грошова оцінка земельної ділянки з урахуванням коефіцієнта індексації, визначеного відповідно до порядку, встановленого розділом XII Податкового кодексу України;
- площа земельної ділянки, нормативну грошову оцінку якої не проведено.

База оподаткування по земельних частках (паях) визначається згідно із даними земельних ділянок, на які фізичні особи мають право як власники земельних часток (паїв).

Індексація нормативної грошової оцінки землі.

Як зазначалося вище, базою оподаткування для визначення розміру земельного податку та орендної плати за земельні ділянки державної і комунальної власності є нормативна грошова оцінка земельних ділянок з урахуванням коефіцієнта індексації. Такий коефіцієнт прямо залежить від індексу споживчих цін за попередній рік.

Витяг з технічної документації про розмір нормативної грошової оцінки земельної ділянки в обов'язковому порядку подається платниками до податкової декларації з плати за землю лише при поданні першої декларації (фактичного початку діяльності як платника плати за землю), а надалі – у разі затвердження нової нормативної грошової оцінки землі.

Орендна плата за земельні ділянки державної та комунальної власності.

Згідно з Кодексом **розмір орендної плати встановлюється в договорі, але річна сума платежу не може бути меншою розміру земельного податку:**

- для земельних ділянок, нормативну грошову оцінку яких проведено (незалежно від місцезнаходження), – у розмірі не більше 3 відсотків від їх нормативної грошової оцінки;
- для земель загального користування – не більше 1 відсотка від їх нормативної грошової оцінки, а для сільськогосподарських угідь

– не менше **0,3 відсотка** та не більше **1 відсотка** від їх нормативної грошової оцінки;

- для земельних ділянок, нормативну грошову оцінку яких не проведено, – у розмірі не більше **5 відсотків** від нормативної грошової оцінки одиниці площі ріллі по Автономній Республіці Крим або по області, а для сільськогосподарських угідь – не менше **0,3 відсотка** та не більше **5 відсотків** від нормативної грошової оцінки одиниці площі ріллі по Автономній Республіці Крим або по області.

Отже, орендарі земельних ділянок державної та комунальної власності при складанні податкової декларації з орендної плати за такі земельні ділянки мають врахувати, що сума податкового зобов'язання з цієї плати не може бути меншою, ніж встановлена Кодексом, і прямо залежить від розміру земельного податку.

Пільги та відповідальність фізичних осіб.

Відповідно до пункту 281.2 статті 281 ПКУ, звільнення від сплати земельного податку за земельні ділянки, передбачене для відповідної категорії фізичних осіб, поширюється на земельні ділянки за кожним видом використання у межах граничних норм:

- для ведення особистого селянського господарства - у розмірі не більш як 2 гектари;

- для будівництва та обслуговування житлового будинку, господарських будівель і споруд (присадибна ділянка): у селах - не більш як 0,25 гектара, в селищах - не більш як 0,15 гектара, в містах - не більш як 0,10 гектара;

- для індивідуального дачного будівництва - не більш як 0,10 гектара;

- для будівництва індивідуальних гаражів - не більш як 0,01 гектара;

- для ведення садівництва - не більш як 0,12 гектара.

Запроваджена норма, згідно з якою фізичні особи звільняються від відповідальності, передбаченої Кодексом, за несвоєчасну сплату податкового зобов'язання з плати за землю, якщо контролюючий орган не надіслав (не вручив) податкове повідомлення-рішення з цієї плати у встановлені строки.

Звітність з плати за землю.

Платники плати за землю (крім фізичних осіб) самостійно обчислюють суму податку щороку станом на 1 січня і не пізніше 20 лютого поточного року подають відповідному контролюючому органу за місцезнаходженням земельної ділянки податкову декларацію на поточний рік за формою, встановленою у встановленому порядку з розбивкою річної суми рівними частками за місяцями (п.п. 286.2 ПКУ).

Подання такої декларації звільняє від обов'язку подання щомісячних декларацій. При поданні першої декларації (фактичного початку діяльності як платника плати за землю) разом з нею подається довідка (витяг) про розмір нормативної грошової оцінки земельної ділянки, а надалі така довідка подається у разі затвердження нової нормативної грошової оцінки землі.

Також платник має право подавати щомісяця звітну декларацію, що звільняє від обов'язку її подання не пізніше 20 лютого поточного року, протягом 20 календарних днів місяця, що настає за звітним.

За нововідведені земельні ділянки або за новоукладеними договорами оренди землі платник плати за землю подає декларацію протягом 20 календарних днів місяця, що настає за звітним.

У разі зміни протягом року об'єкта та/або бази оподаткування платник подає декларацію протягом 20 календарних днів місяця, що настає за місяцем, у якому відбулися такі зміни.

Якщо платник податку на поточний рік подав звітну декларацію за земельні ділянки, що перебувають у його власності (користуванні), а протягом року отримав право власності (користування) на іншу земельну ділянку у тому самому населеному пункті, то він має надати уточнюючу декларацію за місцезнаходженням цих земельних ділянок з урахуванням показників останньої поданої декларації за рік, що уточнюється, протягом 20 календарних днів місяця, що настає за звітним.

Надходження до бюджету земельного податку та орендної плати обліковується за окремими кодами класифікації доходів бюджету. В органах ДПС платнику, який одночасно є платником земельного податку та орендної плати, відкривають окремі інтегровані картки платника для обліку земельного податку та орендної плати. Тому платник, який є одночасно платником земельного податку та орендної плати, має подати до контролюючого органу за місцезнаходженням земельної ділянки окремо податкову декларацію з плати за землю щодо земельного податку та окремо – щодо орендної плати.

Необхідно зазначити, що з березня 2024 року змінилася низка положень Податкового кодексу України щодо надання пільг платникам податків, чиє майно було знищене внаслідок бойових дій або перебуває на територіях, де проведена обов'язкова евакуація. А саме: не нараховується та не сплачується плата за землю (земельний податок та орендна плата за земельні ділянки державної та комунальної власності) за земельні ділянки, на яких розташовані об'єкти житлової та/або нежитлової нерухомості, знищені внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією РФ проти України, дані про знищення яких та дані про земельні ділянки, на яких були розташовані зазначені об'єкти нерухомого майна, внесені до Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій в межах площ (земельних ділянок), визначених ПКУ.

Транспортний податок.

Транспортний податок – є різновидом, так званого, податку на розкіш, оскільки його сплачують власники дороговартісних елітних легкових автомобілів.

Особливості оподаткування транспортним податком, а саме: платники, об'єкт та база оподаткування цим податком, ставки, податковий період, порядок

обчислення та сплати, а також строки сплати податку до бюджету, що визначені відповідними положеннями Податкового кодексу України, наведені в таблиці 10.1.1.

Таблиця 10.1.1

Основні елементи транспортного податку

Елементи податку	Визначення	Норма ПКУ
1	2	3
Платники податку	Фізичні та юридичні особи, в тому числі нерезиденти, які мають зареєстровані в Україні згідно з чинним законодавством власні легкові автомобілі	П. 267.1 ПКУ
Об'єкт оподаткування	Легкові автомобілі, з року випуску яких минуло не більше 5-ти років (включно) та середньоринкова вартість яких становить понад 375 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року (в 2024 році – 2662500 грн). Така вартість визначається Мінекономрозвитку за методикою, затвердженою КМУ, станом на 1 січня податкового (звітного) року виходячи з: марки, моделі, року випуску, об'єму циліндрів двигуна, типу пального та розміщується на офіційному веб-сайті	П. 267.2 ПКУ
База оподаткування	Легковий автомобіль, що є об'єктом оподаткування	П. 267.3 ПКУ
Ставка податку	25 000 грн за календарний рік за кожен легковий автомобіль, що є об'єктом оподаткування	П. 267.4 ПКУ
Податковий період	Календарний рік	П. 267.5 ПКУ
Порядок обчислення та сплати податку	Обчислення суми податку з об'єкта/об'єктів оподаткування фізичних осіб здійснюється контролюючим органом за місцем реєстрації платника податку. Податкове/податкові повідомлення-рішення про сплату податку (далі – ППР) та відповідні платіжні реквізити надсилаються (вручаються) платнику податку за місцем його реєстрації до 1 липня базового податкового (звітного) періоду (року). Щодо об'єктів оподаткування, придбаних протягом року, податок сплачується фізичною особою, починаючи з місяця, в якому виникло право власності на такий об'єкт. Контролюючий орган надсилає ППР новому власнику після отримання інформації про перехід права власності. Нарахування податку та надсилання (вручення) ППР фізичним особам – нерезидентам здійснюють за місцем реєстрації об'єктів оподаткування, що перебувають у власності таких нерезидентів. Платники податку – юридичні особи самостійно обчислюють суму податку станом на 1 січня звітного року і до 20 лютого цього ж року подають контролюючому органу за місцем реєстрації об'єкта оподаткування декларацію з розбивкою річної суми рівними частками поквартально. Щодо об'єктів оподаткування, придбаних протягом року, декларація	П. 267.6 ПКУ

	<p>юридичною особою подається протягом місяця з дня виникнення права власності на такий об'єкт, а податок сплачується починаючи з місяця, в якому виникло право власності на такий об'єкт. У разі переходу права власності на об'єкт оподаткування від одного власника до іншого протягом звітного року податок обчислюється попереднім власником за період з 1 січня цього року до початку того місяця, в якому він втратив право власності на зазначений об'єкт оподаткування, а новим власником – починаючи з місяця, в якому він набув право власності на цей об'єкт. Контролюючий орган надсилає ППР новому власнику після отримання інформації про перехід права власності. За об'єкти оподаткування, придбані протягом року, податок сплачується пропорційно кількості місяців, які залишилися до кінця року, починаючи з місяця, в якому проведено реєстрацію транспортного засобу. У разі спливу 5-річного віку легкового автомобіля протягом звітного року податок сплачується за період з 1 січня цього року до початку місяця, наступного за місяцем, в якому вік такого автомобіля досяг (досягне) п'яти років. У разі незаконного заволодіння третьою особою легковим автомобілем, який є об'єктом оподаткування, транспортний податок за нього не сплачується з місяця, наступного за місяцем, в якому мав місце факт незаконного заволодіння легковим автомобілем, якщо такий факт підтверджується відповідним документом про внесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань, виданим уповноваженим державним органом</p>	
Порядок сплати податку	Сплачується за місцем реєстрації об'єктів оподаткування і зараховується до відповідного бюджету згідно з положеннями Бюджетного кодексу України	П. 267.7 ПКУ
Строки сплати податку	фізичними особами — протягом 60 днів з дня вручення податкового повідомлення-рішення; юридичними особами — авансовими внесками щокварталу до 30 числа місяця, що наступає за звітним кварталом, які відображаються в річній податковій декларації	П. 267.8 ПКУ

2. Місцеві збори; їх основні елементи; особливості справляння

Збір за місяць для паркування транспортних засобів.

Особливості оподаткування збором за місяць для паркування транспортних засобів а саме: об'єкт та база оподаткування цим податком, ставки, податковий період, порядок обчислення та сплати, а також строки сплати наведені в таблиці 10.2.1.

Основні елементи збору за місця для паркування транспортних засобів

Елементи збору	Визначення	Норма ПКУ
1	2	3
Платники збору	Юридичні особи, їх філії (відділення, представництва), фізичні особи – підприємці, які згідно з рішенням сільської, селищної, міської ради або ради об'єднаних територіальних громад, що створені згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, організовують та провадять діяльність із забезпечення паркування транспортних засобів на майданчиках для платного паркування та спеціально відведених автостоянках.	П. 268-1 ПКУ
Об'єкт оподаткування	Земельна ділянка, яка згідно з рішенням сільської, селищної, міської земельна ділянка, яка згідно з рішенням сільської, селищної, міської ради або ради об'єднаних територіальних громад, що створені згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, спеціально відведена для забезпечення паркування транспортних засобів на автомобільних дорогах загального користування, тротуарах або інших місцях, а також комунальні гаражі, стоянки, паркінги (будівлі, споруди, їх частини), які побудовані за рахунок коштів місцевого бюджету, за винятком площі земельної ділянки, яка відведена для безоплатного паркування транспортних засобів, передбачених статтею 30 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні».	Пп. 268-1.2.1 ПКУ
База оподаткування	Площа земельної ділянки, відведена для паркування, а також площа комунальних гаражів, стоянок, паркінгів (будівель, споруд, їх частин), які побудовані за рахунок коштів місцевого бюджету.	Пп. 268-1.2.2 ПКУ
Ставки збору	встановлюються за кожний день провадження діяльності із забезпечення паркування транспортних засобів у гривнях за 1 кв. метр площі земельної ділянки, відведеної для організації та провадження такої діяльності, у розмірі до 0,075 відсотка мінімальної заробітної плати, установлені законом на 1 січня податкового (звітного) року (у 2024 році – 5,33 грн (0,075% x 7100 грн) *.	Пп. 268-1.3.1 ПКУ
Особливості встановлення збору	Ставка збору та порядок сплати збору до бюджету встановлюються відповідною сільською, селищною, міською радою або радою об'єднаних територіальних громад, що створені згідно із законом та перспективним планом формування територій громад.	Пп. 268-1.4 ПКУ

Порядок обчислення та строки сплати збору	Сума збору, обчислена відповідно до податкової декларації за звітний (податковий) квартал, сплачується щоквартально, у визначений для квартального звітного (податкового) періоду строк, за місцезнаходженням об'єкта оподаткування. Платник збору, який має підрозділ без статусу юридичної особи, що провадить діяльність із забезпечення паркування транспортних засобів на земельній ділянці не за місцем реєстрації такого платника збору, зобов'язаний зареєструвати такий підрозділ як платника збору у контролюючому органі за місцезнаходженням земельної ділянки.	Пп. 268-1.5 ПКУ
Базовий податковий (звітний) період	Календарний квартал	Пп. 268-1.5.3 ПКУ
* При визначенні ставки збору сільські, селищні, міські ради або ради об'єднаних територіальних громад, що створені згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, враховують місцезнаходження відведених місць для паркування, площу спеціально відведеного місця, кількість місць для паркування транспортних засобів, спосіб поставлення засобів на стоянку, режим роботи та їх заповнюваність.		

Туристичний збір.

Туристичний збір – це місцевий збір, кошти від якого зараховуються до місцевого бюджету.

Платниками збору є громадяни України, іноземці, а також особи без громадянства, які прибувають на територію адміністративно-територіальної одиниці, на якій діє рішення сільської, селищної та міської ради про встановлення туристичного збору, та отримують (споживають) послуги з тимчасового проживання (ночівлі) із зобов'язанням залишити місце перебування в зазначений строк.

Платниками збору не можуть бути особи, які:

- а) постійно проживають, у тому числі на умовах договорів найму, у селі, селищі або місті, радами яких встановлено такий збір;
- б) особи, які прибули у відрядження;
- в) інваліди, діти-інваліди та особи, що супроводжують інвалідів I групи або дітей-інвалідів (не більше одного супроводжувачого);
- г) ветерани війни;
- г) учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС;
- д) особи, які прибули за путівками та курсівками в санаторії та пансіонати;
- е) діти віком до 18 років;
- є) дитячі лікувально-профілактичні, фізкультурно-оздоровчі та санаторно-курортні заклади;
- ж) члени сім'ї фізичної особи першого та/або другого ступеня споріднення, які тимчасово розміщуються такою фізичною особою у місцях проживання (ночівлі), що належать фізичним особам на праві власності або на праві користування за договором найму;

з) взяті на облік як внутрішньо переміщені особи відповідно до Закону України від 20.10.2014 № 1706-VII «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», які тимчасово розміщуються у місцях проживання (ночівлі), а інформація про адресу таких місць зазначена в довідці про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи як адреса фактичного місця їх проживання/перебування.

Ставка встановлюється у розмірі від 0,5 до 5 відсотків до бази справляння збору: у розмірі до 0,5 відсотка – для внутрішнього туризму та до 5 відсотків – для в'їзного туризму від розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року, для однієї особи за одну добу тимчасового розміщення.

Базою справляння збору є загальна кількість днів тимчасового розміщення у місцях проживання (ночівлі)

Особливості справляння збору

Податкові агенти справляють збір під час надання послуг, пов'язаних з тимчасовим проживанням (ночівлею), і зазначають суму сплаченого збору окремим рядком у рахунку (квитанції) на проживання.

Порядок сплати збору

Збір сплачується до місцевих бюджетів авансовими внесками до 30 числа (включно) кожного місяця (у лютому до 28 (29) включно). Суми нарахованих щомісячних авансових внесків відображаються у квартальній податковій декларації. Остаточна сума збору, обчислена відповідно до податкової декларації за звітний (податковий) квартал (з урахуванням фактично внесених авансових платежів), сплачується у строки, визначені для квартального податкового періоду.

Базовий податковий (звітний) період дорівнює календарному кварталу.

Питання для самоконтролю

1. Які місцеві податки і збори справляються на території України?
2. Які платежі є складовими податку на майно?
3. Надайте характеристику складових податку на майно.
4. Хто є платниками податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки?
5. Що є об'єктом оподаткування податком на нерухоме майно?
6. Що виступає базою оподаткування податку на нерухоме майно?
7. Хто обчислює податкове зобов'язання з податку на нерухоме майно для фізичних та юридичних осіб?
8. Які пільги зі сплати податку на нерухоме майно встановлені?
9. Назвіть платників, об'єкт та ставку транспортного податку.
10. Хто обчислює податкове зобов'язання з транспортного податку для фізичних та юридичних осіб?
11. Наведіть перелік платників та надайте визначення об'єкту і бази оподаткування із плати за землю.
12. Назвіть ставки оподаткування із плати за землю.

13. Які пільги передбачені для платників щодо плати за землю.
14. Хто є платниками туристичного збору?
15. Що є базою оподаткування туристичним збором?
16. Яку роль виконують податкові агенти при сплаті туристичного збору?
17. Надайте визначення платників, об'єкту оподаткування збору за місця для паркування транспортних засобів.
18. Назвіть ставки збору за місця для паркування транспортних засобів.
19. Розкрийте механізм нарахування збору за місця для паркування транспортних засобів.

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1

У фізичної особи перебуває у власності у м. Запоріжжі: будинок загальною площею 149 метрів квадратних та квартира загальною площею 65 метрів квадратних. **Визначити** розмір податку на нерухомість, який належить до сплати в бюджет за 2023 рік.

Методичні рекомендації

За об'єкти житлової нерухомості податок для фізичних осіб розраховується за площу, що перевищує: для квартир - **60** кв. метрів, житлових будинків - **120** кв. метрів, різних типів житлової нерухомості, в тому числі їх часток, - **180** кв. метрів.

Базою оподаткування є загальна площа об'єкта житлової та нежитлової нерухомості, в тому числі його часток. Ставка податку на нерухомість встановлюється органами місцевого самоврядування в залежності від типу об'єктів та їх місцезнаходження у відсотках до мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня звітного року, та не може перевищувати 1,5 % за 1 кв. метр.

Оскільки у 2024 році податок нараховується за звітний 2023 рік, то ставка податку розраховується виходячи із мінімальної заробітної плати, встановленої на 01.01.2023, яка складала 6 700 гривень (таким чином, максимальна ставка за метр квадратний не може перевищувати 100,5 грн (6 700 x 1,5 %)). Сума податку залежить від ставки податку, встановленої відповідною місцевою радою за місцезнаходженням кожного об'єкта нерухомості та загальної площі таких об'єктів.

В м. Запоріжжя основна ставка податку для фізичних осіб дорівнює 1% за 1 кв. метр житлової нерухомості.

Завдання 2

На балансі підприємства числяться наступні земельні ділянки:

1. 300 кв. м. – у населеному пункті з чисельністю населення 600 тис. осіб, нормативна грошова оцінка землі – 820 грн за м кв.;
2. 10 га землі в сільській місцевості, що використовується під рілля,

нормативна грошова оцінка 1 га – 5370 грн.

3. 5 га, що використовується під багаторічні насадження, нормативна грошова оцінка 1 га – 4200 грн.

Органами місцевого самоврядування встановлені такі ставки земельного податку для суб'єктів господарювання: землі в межах населеного пункту 10%, землі сільськогосподарського призначення – 4%.

Необхідно розрахувати загальну суму плати за землю, яку має сплатити підприємство за звітний період.

Тестові завдання до тем Розділу 4

1. Зазначте правильну відповідь:

Екологічний податок є:

- A. загальнодержавним податком
- B. місцевим податком
- C. складовою рентної плати
- D. податком, що зараховується до регіональних бюджетів

2. Зазначте правильну відповідь:

Екологічним податком в Україні було замінено:

- A. екологічний збір
- B. збір за забруднення навколишнього природного середовища
- C. збір на охорону навколишнього природного середовища
- D. податок на охорону навколишнього природного середовища

3. Зазначте правильну відповідь:

Ставки екологічного податку встановлюються:

- A. Постановою Кабінету Міністрів України
- B. Податковим кодексом України
- C. Міністерством екології
- D. Міністерством фінансів України

4. Зазначте правильну відповідь:

Діючі ставки екологічного податку за скиди забруднюючих речовин у ставки та озера збільшуються у:

- A. 1,5 рази
- B. 2 рази
- C. 3 рази
- D. 5 разів

5. Зазначте правильну відповідь:

Податкова декларація з екологічного податку подається за базовий звітний період, що дорівнює календарному кварталу:

- A. протягом 10 календарних днів, що настають за останнім календарним

днем звітнього місяця

В. протягом 20 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітнього місяця

С. протягом 40 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітнього місяця

Д. протягом 60 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітнього місяця.

6. Зазначте правильну відповідь:

Платник екологічного податку зобов'язаний самостійно сплатити суму податкового зобов'язання, зазначену у поданій ним податковій декларації

А. протягом 5 календарних днів, що настають за останнім днем відповідного граничного строку

В. протягом 10 календарних днів, що настають за останнім днем відповідного граничного строку

С. протягом 20 календарних днів, що настають за останнім днем відповідного граничного строку

Д. протягом 30 календарних днів, що настають за останнім днем відповідного граничного строку

7. Зазначте правильну відповідь:

До складу рентної плати входить:

А. плата за спеціальне використання води

В. збір за забруднення навколишнього природного середовища

С. екологічний податок

Д. плата за землю

8. Зазначте правильну відповідь:

Податкова декларація з рентної плати за користування радіочастотним ресурсом України подається за базовий звітний період, що дорівнює календарному місяцю:

А. протягом 10 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітнього місяця

В. протягом 20 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітнього місяця

С. протягом 40 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітнього місяця

Д. протягом 60 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітнього місяця.

9. Зазначте правильну відповідь:

Рентна плата є:

А. загальнодержавним податком

В. місцевим податком

- C. податком, що зараховується до регіональних бюджетів
- D. місцевим збором

10. Зазначте правильну відповідь:

Податок на майно є:

- A. загальнодержавним податком
- B. місцевим податком
- C. податком, що зараховується до регіональних бюджетів
- D. місцевим збором

11. Зазначте правильну відповідь:

Податок на майно складається з:

- A. податку на нерухоме майно, податку на рухоме майно
- B. податку на нерухоме майно, транспортного податку
- C. податку на нерухоме майно, транспортного податку, плати за землю
- D. податку на нерухоме майно, транспортного податку, плати за землю, податку на розкіш

12. Зазначте правильну відповідь:

Платниками податку на майно є:

- A. юридичні особи, які мають об'єкти оподаткування
- B. фізичні особи, які мають об'єкти оподаткування
- C. фізичні особи – резиденти, які мають об'єкти оподаткування та фізичні особи – нерезиденти, які мають об'єкти оподаткування
- D. юридичні особи, які мають об'єкти оподаткування та фізичні особи, які мають об'єкти оподаткування

13. Зазначте правильну відповідь:

Діючі ставки податку на майно встановлюються:

- A. Податковим кодексом України
- B. органами місцевого самоврядування
- C. Міністерством фінансів України
- D. Бюджетним кодексом України

14. Зазначте правильну відповідь:

Для різних типів об'єктів житлової нерухомості, в тому числі їх часток (у разі одночасного перебування у власності платника податку квартири/квартир та житлового будинку/будинків, у тому числі їх часток) розмір пільги становить:

- A. 60 кв. метрів
- B. 120 кв. метрів
- C. 160 кв. метрів
- D. 180 кв. метрів

15. Зазначте правильну відповідь:

Туристичний збір віднесений до:

- A. загальнодержавних податків і зборів
- B. платежів Спеціального фонду
- C. місцевих податків і зборів
- D. позабюджетних надходжень

16. Зазначте правильну відповідь:

Податковий кодекс України набрав чинності з:

- A. 1 січня 2010 року
- B. 1 січня 2011 року
- C. 1 липня 2011 року
- D. 1 січня 2015 року

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Після вивчення тем дисципліни «Податкова система» необхідно написати **ЕСЕ** на тему за номером з переліку (додається), що відповідає порядковому номеру прізвища здобувача в списку групи (для груп із кількістю здобувачів більш, як 10, вибір теми здійснюється з урахуванням такого:

здобувачі із порядковими номерами в списку групи 1, 11 і 21 обирають тему есе № 1;

2, 12 і 22 – № 2;

3, 13 і 23 – № 3 і т. д.).

Методичні рекомендації до виконання індивідуального завдання

Есе – це прозаїчний твір невеликий за розміром та вільної композиції, який передає особисті враження та почуття по конкретному питанню. Це тільки особисте бачення того питання, яке висвітлює тему есе.

При написанні есе треба як найглибше відтворити в тексті всі свої знання та світогляд. В есе здобувачі мають представити власну інтерпретацію фактів, тобто висловити свої власні ідеї, думки, почуття.

Есе може бути представлено наступними типами: оповідним, описовим, доказовим та комбінованим.

Етапи виконання завдання:

1. написати план (простий та розгорнутий);
2. логічно побудувати текст;
3. чітко виразити причинно-наслідкові зв'язки;
4. виразити ланцюжок думок;
5. оформити твір;
6. використати приклади, пояснення;
7. вибрати тип висновків;
8. продемонструвати вміння використовувати різні граматичні засоби і вибирати слова;

9. аргументувати власну думку.

Есе складається з трьох основних частин: вступ, основна частина та висновки, а також списку джерел інформації.

У вступі необхідно виділити ключову думку, ідею або проблему, про яку буде йти мова в основній частині. В основній частині есе треба надати докази або заперечення головної думки, що будуть відображати особисте ставлення до цього питання. Тут можна навести приклади, що відтворюють ставлення автора есе до даного питання. В висновках здобувач має завершити всі міркування і зробити висновки, які і будуть фінальною частиною есе. Всі частини есе повинні плавно переходити одна в іншу, всі думки повинні бути логічно пов'язані. Стиль повинен бути публіцистичним, з певною кількістю вставних слів. У разі посилання на джерело, необхідним є зробити відповідну примітку по тексту есе.

Типовими помилками є: неповне розкриття теми, непослідовність, відсутність прикладів, нелогічний виклад, грубі помилки, недостатній словниковий запас.

При підготовці до написання есе здобувачі оволодівають темами, винесеними на оволодіння ними при вивченні дисципліни. Призначення індивідуального завдання – закріпити необхідну сукупність отриманих теоретичних і практичних знань.

Слід зазначити, що наукова і практична цінність індивідуального завдання залежить від висновків, які здобувач зробить самостійно на основі опрацювання відповідної інформації.

Обсяг есе – не менше 12 аркушів, рекомендована гарнітура – Times New Roman, кегль – 14, інтервал між рядками – 1,5 .

Теми есе

1. Актуальні світові проблеми оподаткування.
2. Досвід провідних країн світу в сфері реформування національних податкових систем.
3. Огляд незвичних та цікавих податків світу.
4. Географічні та історичні передумови становлення податкових систем країн Європи.
5. Принципи та ефективність оподаткування країн Європейського Союзу.
6. Пряме та непряме оподаткування: досвід Європи.
7. Міжнародні рейтинги світового оподаткування.
8. Рівень оподаткування у світовій економіці.
9. Податкове навантаження і показники його оцінки.
10. Форми і методи взаємодії національних систем оподаткування в умовах глобальної економіки.

Здобувачем може бути сформульована і використана власна тема есе за умови попереднього її узгодження.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

А

Амортизація – систематичний розподіл вартості основних засобів, інших необоротних та нематеріальних активів, що амортизується, протягом строку їх корисного використання (експлуатації).

Акцизний податок – непрямий податок на споживання окремих видів товарів (продукції), визначених Кодексом як підакцизні, що включається до ціни таких товарів (продукції).

Б

Безоплатно надані товари, роботи, послуги: а) товари, що надаються згідно з договорами дарування, іншими договорами, за якими не передбачається грошова або інша компенсація вартості таких товарів чи їх повернення, або без укладення таких договорів; б) роботи (послуги), що виконуються (надаються) без висування вимоги щодо компенсації їх вартості; в) товари, передані юридичній чи фізичній особі на відповідальне зберігання і використані нею.

Будівлі – земельні поліпшення, що складаються з несучих та огорожувальних або сполучених (несуче-огорожувальних) конструкцій, які утворюють наземні або підземні приміщення, призначені для проживання або перебування людей, розміщення майна, тварин, рослин, збереження інших матеріальних цінностей, провадження економічної діяльності

Бюджетне відшкодування – відшкодування від'ємного значення податку на додану вартість на підставі підтвердження правомірності сум бюджетного відшкодування податку на додану вартість за результатами перевірки платника.

В

Великий платник податків – юридична особа або постійне представництво нерезидента на території України, у якої обсяг доходу від усіх видів діяльності за останні чотири послідовні податкові (звітні) квартали перевищує еквівалент 50 мільйонів євро, визначений за середньозваженим офіційним курсом Національного банку України за той самий період, або загальна сума податків, зборів, платежів, сплачених до Державного бюджету України, контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи, крім митних платежів, за такий самий період перевищує еквівалент 1,5 мільйона євро, визначений за середньозваженим офіційним курсом Національного банку України за той самий період.

Відчуження майна – будь-які дії платника податків, унаслідок вчинення яких такий платник податків у порядку, передбаченому законом, втрачає право власності на майно, що належить такому платнику податків, або право користування, що у визначеному законодавством порядку надані йому в користування.

Власники земельних ділянок – юридичні та фізичні особи (резиденти і нерезиденти), які відповідно до закону набули права власності на землю в Україні, а також територіальні громади та держава щодо земель комунальної та державної власності відповідно.

Внутрішній туризм – переміщення в межах території України громадян України та/або осіб, які постійно проживають на території України, в пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях.

В'їзний туризм – прибуття на територію України та/або переміщення в межах території України осіб, які постійно не проживають на території України, в пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях.

Г

Господарська діяльність – діяльність особи, що пов'язана з виробництвом (виготовленням) та/або реалізацією товарів, виконанням робіт, наданням послуг, спрямована на отримання доходу і проводиться такою особою самостійно та/або через свої відокремлені підрозділи, а також через будь-яку іншу особу, що діє на користь першої особи, зокрема за договорами комісії, доручення та агентськими договорами.

Д

Додаткові блага – кошти, матеріальні чи нематеріальні цінності, послуги, інші види доходу, що виплачуються (надаються) платнику податку податковим агентом, якщо такий дохід не є заробітною платою та не пов'язаний з виконанням обов'язків трудового найму або не є винагородою за цивільно-правовими договорами (угодами), укладеними з таким платником податку (крім випадків, прямо передбачених нормами розділу IV Кодексу).

Документ для цілей Кодексу – документ, створений у паперовій або електронній формі з дотриманням вимог законів України «Про електронні документи та електронний документообіг» та «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги», складення та/або подання, та/або надіслання якого передбачається Кодексом, іншими нормативно-правовими актами, прийнятими на підставі та на виконання Кодексу, та/або пов'язане з реалізацією прав та обов'язків платника податків, та/або контролюючих органів згідно із нормами Кодексу

Дохід, отриманий з джерел за межами України, – будь-який дохід, отриманий резидентами, у тому числі від будь-яких видів їх діяльності за межами митної території України, включаючи проценти, дивіденди, роялті та будь-які інші види пасивних доходів, спадщину, подарунки, виграші, призи, доходи від виконання робіт (надання послуг) за цивільно-правовими та трудовими договорами, від надання резидентам в оренду (користування) майна, розташованого за межами України, включаючи рухомий склад транспорту, приписаного до розташованих за межами України портів, доходи від продажу майна, розташованого за межами України, дохід від відчуження інвестиційних

активів, у тому числі корпоративних прав, цінних паперів тощо; інші доходи від будь-яких видів діяльності за межами митної території України або територій, невідконтрольних контролюючим органам.

Е

Електронна адреса – адреса електронної пошти платника податків, що складається з ідентифікатора, позначки "@" та доменного імені, що використовується платником податків для листування з державними, у тому числі контролюючими, органами та повідомляється шляхом внесення адреси електронної пошти до облікових даних платника податків, зокрема в електронному кабінеті.

Електронна ідентифікація – процедура використання ідентифікаційних даних особи в електронній формі, які однозначно визначають фізичну особу, юридичну особу або представника фізичної чи юридичної особи. Дозволені для використання технології для ідентифікації платників податків в електронному кабінеті платника податків визначаються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику.

Електронний кабінет – сукупність інформаційно-телекомунікаційних систем центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, призначених для взаємодії між платниками податків та державними, у тому числі контролюючими, органами з питань реалізації прав та обов'язків, визначених цим Кодексом та іншими законами, контроль за дотриманням яких покладено на контролюючі органи, та нормативно-правовими актами, прийнятими на підставі та на виконання цього Кодексу та інших законів, контроль за дотриманням яких покладено на контролюючі органи.

Екологічний податок – загальнодержавний обов'язковий платіж, що справляється з фактичних обсягів викидів у атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти забруднюючих речовин, розміщення відходів, фактичного обсягу радіоактивних відходів, що тимчасово зберігаються їх виробниками, фактичного обсягу утворених радіоактивних відходів та з фактичного обсягу радіоактивних відходів, накопичених до 1 квітня 2009 року.

Є

Єдиний реєстр податкових накладних – реєстр відомостей щодо податкових накладних та розрахунків коригування, який ведеться центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, в електронному вигляді згідно з наданими платниками податку на додану вартість електронними документами.

З

Залишкова вартість основних засобів, інших необоротних та нематеріальних активів для цілей розділу III Кодексу – сума залишкової вартості таких засобів та активів, яка визначається як різниця між первісною вартістю і сумою розрахованої амортизації відповідно до положень розділу III Кодексу.

Заробітна плата для цілей розділу IV Кодексу – основна та додаткова заробітна плата, інші заохочувальні та компенсаційні виплати, які виплачуються (надаються) платнику податку у зв'язку з відносинами трудового найму згідно із законом.

Звичайна ціна – ціна товарів (робіт, послуг), визначена сторонами договору, якщо інше не встановлено Кодексом. Якщо не доведено зворотне, вважається, що така звичайна ціна відповідає рівню ринкових цін.

Земельний податок – обов'язковий платіж, що справляється з власників земельних ділянок та земельних часток (паїв), а також постійних землекористувачів.

Земельна ділянка – частина земної поверхні з установленими межами, певним місцем розташування, цільовим (господарським) призначенням та з визначеними щодо неї правами.

К

Корпоративні права – права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами.

Кошти – гривня або іноземна валюта.

М

Майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки.

Марка акцизного податку – спеціальний знак для маркування алкогольних напоїв, тютюнових виробів та рідин, що використовуються в електронних сигаретах, віднесений до документів суворого обліку, який підтверджує сплату акцизного податку, легальність ввезення та реалізації на території України цих виробів.

Н

Нерезиденти – це: а) іноземні компанії, організації, партнерства та інші об'єднання осіб, утворені відповідно до законодавства інших держав, їх зареєстровані (акредитовані або легалізовані) відповідно до законодавства

України філії, представництва та інші відокремлені підрозділи з місцезнаходженням на території України, а також правові утворення без статусу юридичної особи, створені відповідно до законодавства іноземних держав або територій, які не є резидентами України, відповідно до положень Кодексу; б) дипломатичні представництва, консульські установи та інші офіційні представництва інших держав і міжнародних організацій в Україні; в) фізичні особи, які не є резидентами України.

О

Об'єкти житлової нерухомості – будівлі, зареєстровані згідно із законодавством як об'єкти житлової нерухомості, дачні та садові будинки

Одиниця площі оподаткованої земельної ділянки: у межах населеного пункту – 1 (один) метр квадратний (кв. метр); за межами населеного пункту – 1 (один) гектар (га).

Орендна плата для цілей розділу XII Кодексу – обов'язковий платіж за користування земельною ділянкою державної або комунальної власності на умовах оренди.

Основні засоби – матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин наданих у користування ділянок надр (крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 20000 гривень, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 20000 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік).

П

Пасивні доходи – доходи, отримані у вигляді: - процентів на поточний або депозитний (вкладний) банківський рахунок, на вклад (депозит) у кредитних спілках, інших процентів (у тому числі дисконтних доходів); процентного або дисконтного доходу за іменним ощадним (депозитним) сертифікатом; - плати (відсотків), що розподіляється відповідно до пайових членських внесків членів кредитної спілки; - доходу, який виплачується компанією, що управляє активами інституту спільного інвестування, на розміщені активи відповідно до закону, включаючи дохід, що виплачується (нараховується) емітентом у результаті викупу (погашення) цінних паперів інституту спільного інвестування, який визначається як різниця між сумою, отриманою від викупу, та сумою коштів або вартістю майна, сплаченою платником податку продавцю (у тому числі емітенту) у зв'язку з придбанням таких цінних паперів, як компенсація їх вартості; - доходу за іпотечними цінними паперами (іпотечними

облігаціями та сертифікатами) відповідно до закону; - відсотків (дисконту), отриманих власником облігації від їх емітента відповідно до закону; - доходу за сертифікатом фонду операцій з нерухомістю та доходу, отриманого платником податку в результаті викупу (погашення) управителем сертифікатів фонду операцій з нерухомістю в порядку, визначеному проспектом емісії сертифікатів; - інвестиційного прибутку, включаючи прибуток від операцій з державними цінними паперами та з борговими зобов'язаннями Національного банку України з урахуванням курсової різниці; - роялті; - дивідендів; - страхових виплат і відшкодувань.

Підакцизні товари (продукція) – товари за кодами згідно з УКТ ЗЕД, на які Кодексом встановлено ставки акцизного податку.

Плата за землю – обов'язковий платіж у складі податку на майно, що справляється у формі земельного податку або орендної плати за земельні ділянки державної і комунальної власності.

Податкове зобов'язання – сума коштів, яку платник податків, у тому числі податковий агент, повинен сплатити до відповідного бюджету або на єдиний рахунок як податок або збір на підставі, в порядку та строки, визначені податковим законодавством (у тому числі сума коштів, визначена платником податків у податковому векселі та не сплачена в установленій законом строк), та/або сума коштів, сформована за рахунок податкових пільг, що були використані платником податків не за цільовим призначенням чи з порушенням порядку їх надання, встановленим Кодексом та/або Митним кодексом України.

Податкове повідомлення-рішення – письмове повідомлення контролюючого органу (рішення) про обов'язок платника податків сплатити суму грошового зобов'язання, визначену контролюючим органом у випадках, передбачених Кодексом та іншими законодавчими актами, контроль за виконанням яких покладено на контролюючі органи, або внести відповідні зміни до податкової звітності.

Податкова знижка для фізичних осіб, які не є суб'єктами господарювання, – документально підтверджена сума (вартість) витрат платника податку – резидента у зв'язку з придбанням товарів (робіт, послуг) у резидентів – фізичних або юридичних осіб протягом звітного року, на яку дозволяється зменшення його загального річного оподатковуваного доходу, одержаного за наслідками такого звітного року у вигляді заробітної плати та/або у вигляді дивідендів, у випадках, визначених Кодексом.

Податковий агент щодо податку на доходи фізичних осіб – юридична особа (її філія, відділення, інший відокремлений підрозділ), самозайнята особа, представництво нерезидента – юридичної особи, інвестор (оператор) за угодою про розподіл продукції, які незалежно від організаційно-правового статусу та способу оподаткування іншими податками та/або форми нарахування (виплати, надання) доходу (у грошовій або негрошовій формі) зобов'язані нараховувати, утримувати та сплачувати податок, передбачений розділом IV Кодексу, до бюджету від імені та за рахунок фізичної особи з доходів, що виплачуються такій особі, вести податковий облік, подавати податкову звітність контролюючим органам та нести відповідальність за порушення його норм

порядку, передбаченому Кодексом.

Податковий кредит – сума, на яку платник податку на додану вартість має право зменшити податкове зобов'язання звітного (податкового) періоду, визначена згідно з розділом V Кодексу.

Постачання послуг – будь-яка операція, що не є постачанням товарів, чи інша операція з передачі права на об'єкти права інтелектуальної власності та інші нематеріальні активи чи надання інших майнових прав стосовно таких об'єктів права інтелектуальної власності, а також надання послуг, що споживаються в процесі вчинення певної дії або провадження певної діяльності.

Постачання товарів – будь-яка передача права на розпоряджання товарами як власник, у тому числі продаж, обмін чи дарування такого товару, а також постачання товарів за рішенням суду.

Продаж (реалізація) товарів – будь-які операції, що здійснюються згідно з договорами купівлі-продажу, міни, поставки та іншими господарськими, цивільно-правовими договорами, які передбачають передачу прав власності на такі товари за плату або компенсацію незалежно від строків її надання, а також операції з безоплатного надання товарів. Не вважаються продажем товарів операції з надання товарів у межах договорів комісії (консигнації), поруки, схову (відповідального зберігання), доручення, довірчого управління, оперативного лізингу (оренди), інших цивільно-правових договорів, які не передбачають передачі прав власності на такі товари.

Продаж результатів робіт (послуг) – будь-які операції господарського, цивільно-правового характеру з виконання робіт, надання послуг, надання права на користування або розпоряджання товарами, у тому числі нематеріальними активами та іншими об'єктами власності, що не є товарами, за умови компенсації їх вартості, а також операції з безоплатного надання результатів робіт (послуг). Продаж результатів робіт (послуг) включає, зокрема, надання права на користування товарами за договорами оперативного лізингу (оренди), продажу, передачі права відповідно до авторських або ліцензійних договорів, ін.

Р

Реалізація підакцизних товарів (продукції) – будь-які операції на митній території України, що передбачають відвантаження підакцизних товарів (продукції) згідно з договорами купівлі-продажу, міни, поставки та іншими господарськими, цивільно-правовими договорами з передачею прав власності або без такої, за плату (компенсацію) або без такої, незалежно від строків її надання, а також безоплатного відвантаження товарів, у тому числі з давальницької сировини, реалізація суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів.

Резиденти – це: а) юридичні особи та їх відокремлені особи, які утворені та провадять свою діяльність відповідно до законодавства України з місцезнаходженням як на її території, так і за її межами; б) дипломатичні представництва, консульські установи та інші офіційні представництва України

за кордоном, які мають дипломатичні привілеї та імунітет; в) фізична особа – резидент – фізична особа, яка має місце проживання в Україні.

Резидент Дія Сіті – платник податку, що сплачує податок на прибуток підприємств на особливих умовах (далі - резидент Дія Сіті - платник податку на особливих умовах), - резидент Дія Сіті, який у порядку, передбаченому Кодексом, обрав або перейшов на відповідний режим оподаткування. Резиденти Дія Сіті, які не обрали (не перейшли) на відповідний режим оподаткування, сплачують податок на прибуток підприємств на загальних підставах та вважаються резидентами Дія Сіті, що не є платниками податку на особливих умовах.

Рентна плата – загальнодержавний податок, який справляється за користування надрами для видобування корисних копалин; за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; за користування радіочастотним ресурсом України; за спеціальне використання води; за спеціальне використання лісових ресурсів; за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами аміаку територією України.

Рік виготовлення транспортного засобу – календарна дата виготовлення транспортного засобу (день, місяць, рік); для транспортних засобів, календарну дату виготовлення яких визначити неможливо, – 1 січня року виготовлення, зазначеного в реєстраційних документах.

Роботодавець – юридична особа (її філія, відділення, інший відокремлений підрозділ чи її представництво) або самозайнята особа, яка використовує найману працю фізичних осіб на підставі укладених трудових договорів (контрактів) та несе обов'язки із сплати їм заробітної плати, а також нарахування, утримання та сплати податку на доходи фізичних осіб до бюджету, нарахувань на фонд оплати праці, інші обов'язки, передбачені законами.

Розміщення відходів – постійне (остаточне) перебування або захоронення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи об'єктах (місцях розміщення відходів, сховищах, полігонах, комплексах, спорудах, ділянках надр тощо), на використання яких отримано дозволи уповноважених органів.

С

Самозайнята особа – платник податку, який є фізичною особою – підприємцем або провадить незалежну професійну діяльність за умови, що така особа не є працівником в межах такої підприємницької чи незалежної професійної діяльності.

Стационарне джерело забруднення – підприємство, цех, агрегат, установка або інший нерухомий об'єкт, що зберігає свої просторові координати протягом певного часу і здійснює викиди забруднюючих речовин в атмосферу та/або скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти.

Сільськогосподарські угіддя – рілля, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища та перелоги.

Ставка земельного податку для цілей розділу XII Кодексу – законодавчо визначений річний розмір плати за одиницю площі оподаткованої земельної ділянки.

Товари – матеріальні та нематеріальні активи, у тому числі земельні ділянки, земельні частки (паї), а також цінні папери та деривативи, що використовуються у будь-яких операціях, крім операцій з їх випуску (емісії) та погашення.

Тютюнові вироби – сигарети з фільтром або без фільтру, цигарки, сигари, сигарили, а також люльковий, нюхальний, смоктальний, жувальний тютюн, махорка та інші вироби з тютюну чи його замінників, інші відмінні від рідин, що використовуються в електронних сигаретах, нікотиновмісні продукти, їх замінники для куріння, нюхання, смоктання, жування чи вдихання без горіння шляхом нагрівання.

Ф

Фінансова допомога – фінансова допомога, надана на безповоротній або поворотній основі. Безповоротна фінансова допомога – це: - сума коштів, передана платнику податків згідно з договорами дарування, іншими подібними договорами або без укладення таких договорів; - сума безнадійної заборгованості, відшкодована кредитором позичальником після списання такої безнадійної заборгованості; - сума заборгованості одного платника податків перед іншим платником податків, що не стягнута після закінчення строку позовної давності; - основна сума кредиту або депозиту, що надані платнику податків без встановлення строків повернення такої основної суми, за винятком кредитів, наданих під безстрокові облігації, та депозитів до запитання у банківських установах, а також сума процентів, нарахованих на таку основну суму, але не сплачених (списаних). Поворотна фінансова допомога - сума коштів, що надійшла платнику податків у користування за договором, який не передбачає нарахування процентів або надання інших видів компенсацій у вигляді плати за користування такими коштами, та є обов'язковою до повернення.

Ц

Цільове призначення земельної ділянки – використання земельної ділянки за призначенням, визначеним на підставі документації із землеустрою у встановленому законодавством порядку.

Ч

Членами сім'ї фізичної особи першого ступеня споріднення для цілей розділу IV Кодексу вважаються її батьки, її чоловік або дружина, діти такої фізичної особи, у тому числі усиновлені. **Членами сім'ї фізичної особи другого ступеня споріднення** для цілей розділу IV Кодексу вважаються її рідні брати та сестри, її баба та дід з боку матері і з боку батька, онуки.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. Дата оновлення: 06.05.2023. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
2. Загальнодоступний інформаційно-довідковий ресурс Державної податкової служби України. URL: <https://zir.tax.gov.ua>.
3. Облік та фінанси : навчальний посібник (за Програмою предметного тесту з обліку та фінансів єдиного фахового вступного випробування для вступу на навчання для здобуття ступеня магістра)/ [за ред. Куцика П. О. ; П. О. Куцик, Р. М. Воронко, Т. О. Герасименко, О. І. Копилюк, В. І. Бачинський та ін.]. Львів: вид-во ЛТЕУ, 2023. 345 с.
4. Оподаткування і ринок : умови та можливості поєднання [Текст] : монографія / А. І. Крисоватий. Тернопіль : Вид-во Карпюка, 2000. 314 с.
5. Теорія оподаткування : навч. посіб. [Електронний ресурс] / А.А.Макурін ; М-во освіти і науки України, Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка». Дніпро : НТУ «ДП», 2018. 75 с.
6. Про схвалення Національної стратегії доходів до 2030 року. Розпорядження КМ України від 27.12.2023 № 1218-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-natsionalnoi-stratehii-dokhodiv-do-2030-s1218-271223>.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Податкове право : підручник / за ред. Д. О. Гетманцева та М. П. Кучерявенка ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2023. 464 с.
2. Імплементация європейських цінностей та технологій оподаткування в Україні: монографія / Т. Тучак, Л. Кашпур, І. Прокопенко та ін., за заг. ред. д.е.н. В. Л. Андрущенко. Ірпінь : Університет ДФС України, 2020. 284 с. (Серія «Податкова та митна справа в Україні», т. 142).
3. Податкове право країн ЄС [Текст] : посібник / М. Г. Волощук, О. О. Петріченко, О. В. Білаш, Т. О. Карабін, М. В. Менджул. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2021. 144 с.

Додаткова

1. Томнюк Т. Л. Податкова система: навчальний посібник. Чернівці: ЧТЕІ ДТЕУ, 2022. 324 с.
2. Варналій З.С. Податкова система: [підручник] / З.С. Варналій, М.В. Романюк. К.: Знання України, 2019. 567 с.

3. Національна стратегія доходів України до 2030 року. Розпорядження КМ України від 27.12.2023 № 1218-р.

Інформаційні джерела

1. Офіційний вебсайт Державної податкової служби України. URL: <http://tax.gov.ua>.

2. Офіційний вебсайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

3. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року: розробка і шлях до визнання. URL: <https://www.mao.kiev.ua/biblio/jscans/svitogliad/svit-2017-12-1/svitoglyad-2017-1-05-marushevsky.pdf>.

Законодавчі та нормативні акти

1. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435 - IV. Дата оновлення: 10.03.2023. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

2. Господарський Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435 – IV. Дата оновлення: 31.06.2023. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.

3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. Дата оновлення: 06.05.2023. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2755-17#Text>.

4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV Дата оновлення: 10.08.2022 URL: [zakon.help/law/996-XIV#Text](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-XIV#Text).

5. Бюджетний кодекс від 08.07.2010 № 2456-VI Дата оновлення: 06.05.2023 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20150920#Text>.

Навчальне
видання
(українською
мовою)

Метеленко Наталя
Георгіївна
Глущевський В'ячеслав
Валентинович
Попова Алла
Олександрівна
Сіліна Ірина Вадимівна

ПОДАТКОВА СИСТЕМА

Навчальний посібник
для здобувачів ступеня вищої освіти
бакалавр спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
освітньо-професійної програми
«Фінанси держави та підприємницьких структур»